

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

České překlady poezie Alexandra Bloka - inspirace pro výuku ruského jazyka

Diplomová práce

Autor:	Pavla Pániková
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství pro střední školy – ruský jazyk a literatura Učitelství pro střední školy – dějepis
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Richterek Oldřich, CSc.

Zadání diplomové práce

Autor:	Pavla Pániková
Studium:	P15P0384
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství pro střední školy - dějepis, Učitelství pro střední školy - ruský jazyk a literatura
Název diplomové práce:	České překlady poezie Alexandra Bloka - inspirace pro výuku ruského jazyka
Název diplomové práce AJ:	Czech Translations of Aleksander Blok's poetry - Inspiration for Russian Language Classes

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se věnuje komparativnímu pohledu na vybranou poezii ruského básníka Alexandra Bloka. Všímá si jednak poetiky tohoto spisovatele v dobovém pohledu jejího vzniku, jednak české překladatelské recepcce a interpretace, jednak se věnuje i potencionálnímu využití nabytých poznatků a závěrů ve sféře lexikálních i sémantických otázek v současném procesu výuky předmětu ruského jazyka v české škole. Přednostní pozornost diplomantka bude věnovat autorově poémě "Dvanáct" a vybraným básním z cyklu "Verše o překrásné dámě".

Levý, Jiří, Umění překladu. Praha, Panorama 1983. Honzík, Jiří: Dvě století ruské literatury. Torst, Praha 2000. Dramatika ruského symbolismu III : malé hry o lásce v originále a překladu / překlad dramát a Blokových veršů Danuše Kšicová ; vydání, studie, komentáře Danuše Kšicová, Pavel Klein. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2004. Blok, Aleksandr Aleksandrovič, Dvanáct. přel. Bohumil Mathesius ; Doslov: Jaroslav Žák ; Il. Michael Romberg, Praha : Československý spisovatel, 1977. Blok, Aleksandr Aleksandrovič, Verše o krásné dámě. Přel. Václav Daněk. Praha : Odeon, 1980.

Garantující pracoviště:	Katedra ruského jazyka a literatury, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Oldřich Richterek, CSc.
Oponent:	Mgr. Jana Kostincová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	22.8.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala (pod vedením vedoucího diplomové práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Pavla Pániková

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat panu prof. PhDr. Oldřichu Richterkovi, CSc., který mi během práce poskytl cenné rady a připomínky. Chtěla bych mu poděkovat za vedení této diplomové práce, za jeho trpělivost a čas strávený při konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, kteří mi během psaní této diplomové práce poskytli psychickou podporu.

Anotace

PÁNIKOVÁ, Pavla. *České překlady poezie Alexandra Bloka - inspirace pro výuku ruského jazyka*. Hradec Králové, 2020, Diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. 82 s., vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Oldřich Richterek, CSc.

Diplomová práce se věnuje komparativnímu pohledu na vybranou poezii ruského básníka Alexandra Bloka. Všímá si jednak poetiky tohoto spisovatele v dobovém pohledu jejího vzniku, jednak české překladatelské recepce a interpretace, jednak se věnuje i potencionálnímu využití nabytých poznatků a závěrů ve sféře lexikálních a sémantických otázek v současném procesu výuky předmětu ruského jazyka v české škole. Přednostní pozornost bude věnována autorově poémě „Dvanáct“ a vybraným básním z cyklu „Verše o Krásné Dámě“.

Klíčová slova

Alexandr Blok, Dvanáct, Krásná Dáma, poezie, komparace.

Annotation

PÁNIKOVÁ, Pavla. *Czech Translations of Aleksander Blok's poetry - Inspiration for Russian Language Classes*. Hradec Králové, 2020, master's thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Pedagogy, 82 pages, supervisor prof. PhDr. Oldřich Richterek, CSc.

The Diploma thesis deals with the comparative perspective of some selected poems by Russian poet Aleksander Blok. It is focused partly on the writer's poetics from the point of view of the period of its origin, partly on the Czech translation perception and interpretation and it also partly deals with the possibility of application of the acquired knowledge and conclusions in the field of lexical and semantic questions in contemporary Russian language teaching in Czech schools. High priority will be given to author's poem "The Twelve" and selected poems from the cycle "Verses About the Beautiful Lady".

Keywords

Aleksander Blok, The Twelve, Beautiful Lady, poetry, comparison.

Obsah

Úvod.....	9
1 Aleksandr Aleksandrovič Blok.....	11
1.1 Život a tvorba A. A. Bloka.....	11
1.2 Ruský symbolismus	14
2 Poema <i>Dvanáct</i>	15
2.1 Historický kontext.....	15
2.2 Poetika poemy	16
2.3 Obsah poemy.....	19
2.4 Prvky, motivy a symboly	22
2.5 České překlady poemy	23
2.5.1 Jaroslav Seifert.....	26
2.5.2 Bohumil Mathesius	27
2.5.3 Vojtěch Jestřáb.....	28
2.5.4 Václav Daněk.....	29
2.6 Komparace českých překladů poemy.....	30
2.6.1 Sémantická hustota veršů.....	30
2.6.2 Sémantické a lexikální odchylky v českých překladech.....	38
2.6.3 Verše revolučního charakteru	39
2.6.4 Použití citoslovcí.....	43
2.6.5 Hovorové lexikum	48
2.6.6 „Ježíš Kristus“ v závěru poemy	50
2.6.7 Závěrečné shrnutí.....	51
3 Verše o Krásné Dámě	53
3.1 Proměny motivu “Krásné Dámy“	53
3.2 Poetika básnického cyklu	54
3.3 České překlady vybraných básní z cyklu Verše o Krásné Dámě.....	55

3.4	Báseň <i>Tuším Tě</i> ...	56
3.4.1	Lexikální a sémantické odchylky v českých překladech	56
3.5	Báseň <i>Což nebylas to Ty</i> ...	59
3.5.1	Lexikální a sémantické odchylky v českých překladech	59
4	Inspirace ve výuce	61
4.1	Metody práce s textem	62
4.1.1	Čtenářské dopisy	62
4.1.2	Dvojitý deník	64
4.1.3	INSERT značky	65
4.1.4	Svět v mé hlavě (visual imagery)	68
4.2	Dramatizační metody	69
4.2.1	Act and speak.....	70
4.2.2	Recitace (přednes veršů).....	72
4.3	Dabing	73
	Závěr	77
	Seznam použité literatury	79
	Literární zdroje.....	79
	Elektronické zdroje	80
	České elektronické zdroje.....	80
	Ruské elektronické zdroje	80
	Seznam tabulek.....	82
	Seznam příloh	82

Úvod

Aleksandr Aleksandrovič Blok, ruský básník působící na počátku 20. století, patří k nejznámějším a oblíbeným ruským symbolistním spisovatelům. K jeho nejznámějším dílům lze přiřadit poemu *Dvanáct* a básnický cyklus *Verše o Krásné Dámě*. Blokovu tvorbu ovlivnily pro něho důležité životní události a sociální problematika lidu té doby. Tyto dva faktory měly zásadní vliv na postupnou proměnu a vývoj jeho motivu Krásné Dámy, jež byl s Blokovou tvorbou celoživotně svázán. Zájem diplomantky o tvorbu A. A. Bloka se stal hlavním důvodem sepsání této diplomové práce.

V prvních kapitolách se bude práce věnovat popisu života a tvorby A. A. Bloka. Dále se zaměří na popis obsahu díla *Dvanáct*, na jeho motivy či symboliku a historický kontext. Zmíní se mimo jiné i o poetice tohoto díla, která je pro diplomovou práci neméně důležitá. V teoretické části se autorka bude zabývat i překladatelským řemeslem v jeho obecné rovině a zároveň si stanoví kritéria pro vyhledávání lexikálních a sémantických odchylek v českých překladech Blokovy poemy.

Během minulého století vzniklo hned několik českých překladů poemy *Dvanáct* a také vybraných básní z cyklu *Verše o Krásné Dámě*. Tato práce se bude zabývat srovnáváním vybraných českých převodů zmiňovaných Blokových děl. Na základě teorie a zvolených kritérií pro komparaci českých převodů bude autorka práce v konkrétních úryvcích vyhledávat a popisovat případné sémantické a lexikální posuny. Jedním z cílů diplomové práce je zjistit nejpravděpodobnější příčinu vzniku těchto odchylek. Autorka vybrala k porovnávání české překlady poemy *Dvanáct* od Jaroslava Seiferta, Bohumila Mathesia, Vojtěcha Jestrába a Václava Daňka. K porovnání básní *Tuším Tě* a *Což nebylas to Ty* budou použity interpretace V. Daňka a Jaroslava Teichmanna. Diplomantka použije kromě českých interpretací i ruské originály. V přílohové části budou pro lepší orientaci a případné srovnání uvedené celé texty básní v českém i v ruském jazyce.

V závěrečné kapitole, která je didakticky zaměřená, bude autorka diplomové práce popisovat vybrané edukační metody, s pomocí kterých by mohli vyučující současného ruského jazyka na českých středních školách přivést žáky k práci s uměleckým textem. Dalším cílem práce je sestavit metodické postupy

k jednotlivým výukovým metodám, které by nastínily možný průběh vyučovacích hodin, ve kterých by žáci srovnávali české překlady poemy *Dvanáct* a pokoušeli se vyhledat případné lexikální a sémantické odchylky.

1 Aleksandr Aleksandrovič Blok

1.1 Život a tvorba A. A. Bloka

Aleksandr Aleksandrovič Blok se narodil 28. 11. 1880 v Petrohradě do šlechtické rodiny. Jeho otec Aleksandr Lvovič Blok byl právník a působil jako profesor práva na Varšavské univerzitě. Matka Aleksandra Andejevna Beketová, známá překladatelka, byla dcerou významného botanika Andreje Nikolajeviče Beketova, který zastával funkci rektora Petrohradské univerzity.¹ A. A. Blok vyrůstal pouze u své matky, neboť se rodiče rozešli ještě před jeho narozením. Blokova matka opustila svého manžela údajně kvůli jeho podivínskosti a přehnané žárlivosti.²

První verše napsal již v dětství, ve věku pěti let, ale sám označil za start své literární kariéry až rok 1897. Dětství trávil převážně v šlechtické usedlosti rodiny jeho matky, v usedlosti Šachmatovo. V roce 1889 se společně s matkou a jejím novým manželem F. F. Kublickým-Piottuchem přestěhovali do Petrohradu. Jako chlapec se nevěnoval pouze psaní básní, ale jeho tvorba sčítala různé literární žánry – parodie, zápisky z cest a další. Mezi lety 1889–1898 studoval na gymnáziu v Petrohradě, poté byl přijat na právnickou fakultu Petrohradské univerzity. V roce 1901 přestoupil z právnické fakulty na fakultu historicko-filologickou, kterou úspěšně zakončil v roce 1906.³

Vedle literatury si našel A. A. Blok zálibu i v herectví, nějaký čas působil v divadelním souboru Petrohradského dramatického kroužku. V létě roku 1898 se seznámil se svojí budoucí manželkou Ljubov Dmitrijevnou Mendělejevovou, dcerou významného ruského chemika Dmitrije Ivanoviče Mendělejeva, autora periodického zákona chemických prvků. Stala se jeho inspirací, jeho „Krásnou Dámou“. Ljubov Dmitrijevna se nejprve milostnému vyznání A. A. Bloka vysmála a nebrala jeho city vážně, ale nakonec se i ona do něho zamilovala. Na přelomu let 1902–1903 se zasnoubili a do půl roku od zasnub se konala svatba. Jejich manželský život byl poměrně komplikovaný, a to zejména od roku 1904, kdy se společně přestěhovali do Moskvy a seznámili se osobně s Andrejem Bělym. Zpočátku si tito dva literáti velmi rozuměli, avšak jejich přívětivý vztah se časem propracoval

¹ РИА НОВОСТИ. Биография Александра Блока. In: <https://ria.ru> [online]. © 2015 [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://ria.ru/20151128/1329611064.html>.

² MATHAUSER, Zdeněk. Rytíř a keř. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně připr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 108-109.

³ *tamtéž*, s. 109.

až k jakési nesnášenlivosti. Rozcházel se ve svých myšlenkách a názorech, navzájem se ve svých dílech slovně napadali a dvakrát se dokonce schylovalo i k souboji. Kromě názorových sporů se mezi mladými muži rozhořela i pře o Ljubov Dmitrijevnu Blokovou. Mladá žena se stala i múzou pro Andreje Běleho, který ji zahrnoval vášnivými vyznáními. Manželé Blokoví přerušili s A. Bělym veškeré kontakty, ale situace v manželství Aleksandra a Ljubov se nezlepšila. Ljubov od něho v r. 1907 odešla a vrátila se po roce těhotná. Dítě krátce po narození zemřelo a A. A. Blok, ačkoli dítě nebylo jeho, truchlil.⁴

Tvorba A. A. Bloka se během jeho života proměňovala. Rané období Blokovy tvorby, léta 1901–1902, je často nazýváno jako „období mystické“. Tato doba je svázaná s různými motivy, jež se v jeho básních objevují nejčastěji: proměny světa, čistota, krása, věčný ženský půvab, „Krásná Dáma“, tajuplnost a další. V tu dobu se v dílech básníka mimo jiné často objevuje apokalyptická atmosféra a dekadentní démonismus. Odpovědi na své otázky hledal ve středověké idealistické filosofii, zejména v dílech Platóna. Pro jeho prvotní, ale i pozdější literární tvorbu, je typické tzv. symbolistní „dvojsvětí“. Tvorba A. A. Bloka začala být postupem času plná mystiky, tajuplností, symbolů a proti sobě stojících jevů. Snažil se zejména najít způsob, jak se oprostit od „starého“ a přejít plynule k něčemu „novému“. V básních se tento přechod projevoval jako kontrast tmy a světla, věrnosti a odcizení, naděje a beznaděje, nedůvěry a důvěřivého snu či zimy a léta. Zpočátku převládala v dílech idea kladného – lepšího světa, později se často do popředí dostával svět tvrdý – horší. S tím souvisí i tzv. „posunutá vítězství“. Blok často v průběhu básně navodí pocit vítězství dobrého nad zlým, jedná se však pouze o ideální situaci. V závěru se mnohdy čtenář dovídá, že se jednalo pouze o klam a konec zůstává otevřený, nedořešený.⁵

Aleksandr A. Blok se seznámil s dalšími představiteli ruského symbolismu, s Dmitrijem Merežkovským, jeho manželkou Zinaidou Gippius, Valerijem Brjusovým nebo s Konstantinem Balmontem. Publikoval své básně například v almanachu *Severní květy*.⁶

⁴ MATHAUSER, Zdeněk. Rytíř a keř. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 111-113.

⁵ *tamtéž*, s. 109-111.

⁶ Александр Блок. In: <https://www.culture.ru> [online]. © [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/persons/8190/aleksandr-blok>.

Na Blokovu tvorbu měly podstatný vliv události první ruské revoluce, která se odehrála v letech 1905–1907. Pod vlivem těchto událostí se změnilo literární rozpoložení jeho dosavadní tvorby, ve které reagoval na politickou situaci. V jeho revolučních dílech se projevuje velmi ceněná tzv. sociální citlivost. Změny se týkaly i intonace, ve které se zrcadlilo divoké období revoluce. V tomto smutném období poukazuje na starou – zlou dobu, která dospěla ke svému konci a na jeho troskách se zrodí nová – lepší doba i společnost. Ve stejné době A. A. Blok využil svůj talent i v další oblasti literatury, v dramatu. Mezi lety 1906–1907 napsal tři divadelní hry *Незнакомка*, *Король на площади*, *Балаганчик*.⁷

Těžká období zažíval autor mezi lety 1906–1908. Hledal sám sebe a zaměření v literatuře, ve které se začala projevovat jeho životní situace a momentální prožitky. Jeho vrstevníci, ostatní představitelé ruského symbolismu, se začali názorově rozcházet. To vedlo i k odloučení A. A. Bloka a Andreje Běleho. Autorovu tvorbu mimo jiné začalo ovlivňovat milostné vzplanutí k petrohradské herečce V. V. Volochovové. Umělkyně se stala předlohou pro některá jeho díla, jako je například *Снежная маска* a *Фауна*.⁸

V roce 1909 na své cestě do Itálie a Německa A. A. Blok načerpal novou sílu a inspiraci. Návštěva Itálie se odrazila v jeho cyklu s názvem *Итальянские стихи*, ve kterých popisuje atmosféru evropské civilizace. Na konci listopadu roku 1909 dostal zprávu o smrtelné nemoci svého otce a okamžitě odcestoval do Varšavy, ale otce při životě již nezastihl. Po smrti otce přemýšlel o osudu rodiny Blokových, jeho myšlenky měly zásadní vliv na vznik poemu *Возмездие*.⁹ Pokusil se v něm popsat historii jednoho šlechtického rodu. Nad dílem pracoval do konce svého života a přeci jen zůstalo nedokončené. V roce 1914 se rozrostlo literární téma „lásky“ v Blokově básni *Кармен*. Podnětem pro napsání této básně se stala herečka Ljubov Aleksandrovna Delmas, především její herecký výkon v opeře *Кармен*, který na A. A. Bloka velmi zapůsobil.¹⁰

⁷ Блок, Александр Александрович. In: <http://biography.5litra.ru> [online]. © [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <http://biography.5litra.ru/117-aleksandr-blok-2-variant.html>.

⁸ Александр Блок. In: <https://24smi.org> [online]. © [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://24smi.org/celebrity/3455-aleksandr-blok.html>.

⁹ РИА НОВОСТИ . Александр Александрович Блок. Биографическая справка. In: <https://ria.ru> [online]. © 2011 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://ria.ru/20110807/412418520.html>.

¹⁰ Блок Александр Александрович. In: <http://biographer.ru> [online]. © 2011 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://biographer.ru/biographies/46.html>.

Blokovu spisovatelskou kariéru na několik let přerušila první světová válka. Ke psaní se navrátil až v r. 1917. Básníka velmi oslovila říjnová revoluce, jejímž se stal přívržencem. Často vyzýval čtenáře, aby melodii revoluce naslouchali. Mezi nejvýznamnější díla, která jsou ovlivněná zmiňovanou revolucí, patří poema *Двенадцать* a báseň *Скифы*. Od roku 1918 A. A. Blok definitivně přestal psát lyrické básně, postupně jeho díla nabývají nádechu deprese a tragického chápání světa. Opět píše o tragickém, starém světě a vidí naději ve světě novém. V roce 1921 se rozvinula u spisovatele duševní choroba a nakonec i srdeční onemocnění. A. A. Blok zemřel 7. srpna 1921 v Petrohradě a byl pochovaný na Smolenském hřbitově.¹¹

1.2 Ruský symbolismus

Symbolismus je obecně chápán jako umělecký styl, který se v literatuře projevuje od 80. let 19. století a reaguje na do té doby dominantní realismus. Symbolismus měl podstatný vliv na zrození ruské moderny. V rámci tohoto směru spisovatelé často používali k vyjádření reality symboly, tedy znaky nepopisující reálný svět přímo. Každý symbol byl obsahově naplněný a propojoval smyslové a mimosmyslové vnímání. Znaky jsou mnohoznačné, proto mohou zastupovat něco tajného, co má skrytý význam. Symbolistní básníci rozlišovali slova božská a slova pozemská, a zároveň slova mrtvá a živá. Za mrtvá byla považována slova popisná a terminologická, která vyjadřovala pozemskou realitu. Naopak živá – magická slova ztvárňovala tvůrčí princip světa. Takové slovo mohlo působit na pozemský svět.¹²

Symbolem mohlo být jakékoli libovolné slovo. Někteří básníci používali pravidelně ve svých dílech stejné znaky, které mívaly vždy stejný význam. A. A. Blok používal slovo змея (had) ve významu něčeho zlého, hříšného. Pro symbolistní básníky byla velmi podstatná zvučnost, melodičnost, neboť básně byly recitovány, přednášeny. Melodičnost navozovali rýmováním stejných nebo podobně znějících slov, opakováním slov, či spojováním stejně nebo podobně znějících morfémů. Hudebnosti veršů se dalo docílit i opakováním nebo spojováním různých hlásek ve verši a použitím archaizmů nebo neologismů. Pro díla byla často

¹¹ РИА НОВОСТИ. Биография Александра Блока. In: <https://ria.ru> [online]. © 2015 [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://ria.ru/20151128/1329611064.html>.

¹² KORYČÁNKOVÁ, Simona a Pavel KLEIN. *Manifesty ruského symbolismu*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 27-42.

používána slova označující různé libé-nelibé zvuky či světelné úkazy. Symbolistní tvorba zpravidla reagovala na aktuální politickou a společenskou situaci. K nejvýznamnějším spisovatelům, kteří tvořili pod vlivem symbolismu, bezpochyby patří kromě zmiňovaného Aleksandra Aleksandroviče Blok, Dmitrij S. Merežkovskij, K. Balmont, Z. Gippius, A. Bělyj, V. Ivanov a V. Brjusov.¹³

2 Poema *Dvanáct*

2.1 Historický kontext

Únorová (březnová) revoluce v roce 1917 znamenala pro Rusko mnoho změn v oblasti politiky a společnosti. Zásadním bodem revoluce se stalo úspěšné svržení cara a vznik dvojvládní tzv. Prozatímní vlády, která, jak se ukázalo, neplnila předem dané sliby a Sovětů. Už během dubna téhož roku se tajně do politického popředí dostávali někteří bolševičtí představitelé. K nejvýznamnějším bolševikům tohoto období je řazen politik, řečník a vzdělanec Lev Trockij. L. Trockij 25. října 1917 (podle gregoriánského kalendáře 7. listopadu 1917) odstartoval řízený ozbrojený převrat, který vstoupil do celosvětového podvědomí pod názvem Velká říjnová socialistická revoluce. Úspěch bolševiků, v čele s V. I. Leninem, tkvěl zejména v tom, že dali obyčejnému lidu naději na lepší časy, které již slibovala Prozatímní vláda. Bolševici si získali lid tím, že zaručovali ukončení světové války, rozdělení půdy rolníkům, svobodu utlačovaným národům, potlačení vlivu kapitalistů a statkářů či nastolení vlády lidu. Dne 27. října 1917 se podařilo V. I. Leninovi sestavit vládu pouze z bolševických předáků. Zároveň sjezd sovětů přijal dekret o míru, dekret o půdě a dekret o vládě lidových komisařů, v jehož čele stanul sám V. I. Lenin. Veškeré říjnové události otevřely cestu ke zřízení socialistické diktatury, tedy diktatury proletariátu.¹⁴

A. A. Blok ostře kritizoval jednání ruské inteligence, která zpočátku přímo vyzývala lid k revoluci, ale poté, co se rozhořela, jejich hlas utichl. Básník, ačkoli by v tu dobu nemohl z dostupných informací plně pochopit politický obsah bolševiků,

¹³ KORYČÁNKOVÁ, Simona a Pavel KLEIN. *Manifesty ruského symbolismu*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 27-42.

¹⁴ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 6. dopl. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 324-336.

se nechal unést revoluční melodií.¹⁵ Nutno podotknout, že poema *Dvanáct* zajisté reaguje na špatnou sociální a politickou situaci v tehdejší Rusku, má revoluční nádechy, ale již sám autor A. A. Blok konstatoval, že jeho verše nejsou politického rázu. Jestliže čtenář poemu *Dvanáct* vnímá jako politické dílo, staví tak do pozadí jeho uměleckou stránku.¹⁶

2.2 Poetika poemy

Pro detailní rozbor básně je nutné prozkoumat její vnitřní uspořádání a vzít v potaz individuální styl autora. A. A. Blok na čtenáře působí již výběrem názvu *Dvanáct*, který koresponduje s počtem hlav (zpěvů) v díle. Důležitou roli sehrál v poemě rytmus, přízvuk, intonace, zvukové zabarvení či mnohoznačnost slov a osobité použití pomlček.¹⁷

Z prozodického pohledu jsou verše poemy *Dvanáct* sylabotónické. Mnohem důležitější než rozsáhlost veršů je rytmus, který je sceluje a díky tomu celé dílo působí rytmicky jednotně. Projevuje se převážně lyrický až písňový rytmus, jenž je místy nahrazován rytmem vojenského pochodu, který vyzdvihuje revoluční ráz díla. K rytmizačním prostředkům, které Blok použil, patří například opakující se refrén nebo výběr vhodných citoslovcí. Fakt, že se refrén v poemě opakuje, přivedl Mandelštama k zajímavé myšlence, přirovnat Blokovo dílo k ruské častuše.¹⁸

Rým v básni není považován za samostatnou její složku. Je podstatný pro dílo jako celek, vyplňuje významovou, rytmickou a eufonickou funkci.¹⁹ A. A. Blok přizpůsoboval rýmy dané situaci, době a druhu události. V poemě *Dvanáct* jsou rýmy samy o sobě velmi atypické. Autor zde používá méně jmenných rýmů, tím se *Dvanáct* odlišuje od ostatních Blokových básnických děl. K umocnění dynamiky a dramatickosti situace používal autor často citoslovc.²⁰ Níže uvede autorka diplomové práce konkrétní příklad.

¹⁵ ŽÁK, Jaroslav. Doslov. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUŠ. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 61.

¹⁶ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 51.

¹⁷ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 43.

¹⁸ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 55.

¹⁹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 281-282.

²⁰ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 39.

„Трах-тарарах-тах-тах-тах-тах!

Вскрутился к небу снежный прах!..“²¹

Poema obsahuje celkem 139 rýmů, z toho 87 je úplných, 29 neúplných a 23 nedokonalých. V díle použil autor i několik tzv. volných veršů, které v jeho dřívější tvorbě nalezneme zřídkakdy. Takových slov, pro která v básni nenalezneme rým, je okolo dvaceti. Tato slova obvykle zaujímají samostatné postavení v rámci básně. Nejsou sice součástí sloky, ale i přesto z celkového pohledu vyplňují důležitou funkci. Tato slova mimo jiné napomáhají čtenáři objasnit význam a smysl díla. A. A. Blok tím u čtenáře umocňuje pocit napětí, udržuje ho ve střehu, podtrhává emocionální stav aktérů básně i dynamiku děje.²²

*„Холодно, товарищи, холодно!“*²³

Zajímavostí je, že se v díle *Dvanáct* vyskytuje 25 trojnásobných rýmů a dokonce 2 čtyřnásobné. Blok používal vícenásobné rýmy k tomu, aby upozornil na vážný jev. Díky tomu získá čtenář pohled na daný jev hned z několika stran.²⁴

*„В кондовую,
в избяную,
В толстозадую!“*²⁵

*„Ужь я времячко
Проведу, **проведу**
Ужь я темячко
Почешу, **почешу***

²¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 28.

²² КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s.40-42.

²³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 14.

²⁴ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 44.

²⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 16.

Ужъ я семячки
Полуцу, **полуцу**
Ужъ я ножичком
олосну, **полосну!**²⁶

V poemě převládají úplné a neúplné rýmy. Podle polohy přízvuku na konci verše rozlišujeme mužské a ženské rýmy. Mužských rýmů, pro něž je typické položení přízvuku na poslední samohlásce, takových se v díle nachází 57 (трусъ–Русь). Ženských rýmů, které se vyznačují položením přízvuku na předposlední samohlásce, těch se v díle vyskytuje pouze 28 (шагом–флагом). Kromě mužských a ženských rýmů použil A. A. Blok pro své velkolepé dílo také jeden rým daktylský, který se zpravidla nachází na třetí samohlásce, počítané od konce slova (зданию–собранию). Netradiční je použití hyperdaktylského rýmu, který je v básni pouze jeden. Hyperdaktylský rým v tomto případě obsahuje přípony, které označují dlouhodobé trvání a multiplicitu (покручивает–пошучивает). Dále rozlišujeme 40 uzavřených (шаг–впар) a 7 otevřených rýmů (быстрее–шее). Úplné rýmy, nacházející se v tomto díle, jsou především stejnorodé, tedy homogenní. Jsou zastoupeny slovními druhy nebo větnými členy, které vyplňují stejnou funkci. Jmenných je v součtu 28 (житьѣ–ружьѣ), 20 rýmů je vyjádřených slovesem (завился–поднялся), 8 se skládá z přičestí nebo přídavného jména (невидим–невредим) a jeden rým je příslovečný (вдаль–жалъ). V básni autor taktéž kombinuje slovní druhy, a to konkrétně ve třiceti případech. V poemě se vyskytují také lexikálně úplné rýmy, těch nalezneme 64 (злоба–оба) a gramaticky úplné rýmy (ледок–ходок).²⁷

Ve *Dvanácti* se objevuje 23 nedokonalých rýmů, z toho pouze jeden je obohacený (ветер–свете). Otevřených nedokonalých rýmů se v poemě vyskytuje 12 (добуду–худо), dále pak pět uzavřených (буржуям–раздуем) a šest smíšených (предатели–писатель). Autor použil pouze 3 nedokonalé mužské rýmy (вопрос–хвост), ale zato 12 nedokonalých ženských (хлѣсткий–перекрестке). A. A. Blokovi se podařilo v básni využít okolo 30% daktylských nedokonalých rýmů (улица–сутилится–поцелуемся). Stejnorodých nedokonalých rýmů najdeme v celé poemě

²⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 40.

²⁷ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 44-45.

celkem 13. Z toho devět jich je jmenných (вечер–ветер), dva adjektivní (стальные–глухие–пуховые) a dva slovesné. Zajímavostí je, že k nedokonalým slovesným rýmům patří i jeden ze dvou použitých v poemě čtyřnásobných rýmů (проведу–почешу–полушу–полосну). Různorodých nedokonalých rýmů je v básni dohromady deset. Z toho osm jich je tvořeno s pomocí podstatného jména (волосы–вполголоса). Téměř všechny nedokonalé rýmy patří k lexikálním (кровушку–зазнобушку–чернобробушку).²⁸

Neúplné rýmy jsou tvořeny dvojitou souvztažností (korelací). První skupinu tvoří rýmy, které jsou úplné foneticky a fonologicky, ale jsou nedokonalé graficky. Takových najdeme v díle všehovšudy třináct (бывало–сияло). Druhou skupinu tvoří rýmy, které jsou úplné foneticky, ale jsou nedokonalé fonologicky a graficky, těch se v textu nachází šestnáct (шаг–никак). První skupina se skládá z 11 uzavřených rýmů (вперед–народ) a dvou otevřených (бывало–сияло). Dále můžeme vydělit 8 mužských (пять–братъ–спать) a 5 ženských rýmů (вьюга–бруга); 3 stejnorodé jmenné (нос–пес), 3 stejnorodé slovesné (знать–гулять) a 2 stejnorodé adjektivní (надвьюжной–жемчужной); 9 lexikálních (долгополый–невеселый) a 4 gramatické rýmy (наутек–курок). Ke druhé skupině rýmů, úplných foneticky, ale nedokonalých graficky a fonologicky, patří 13 uzavřených (пес–роз–Христос), pouze 2 otevřené rýmy (тяжко–бедняжка) a jeden smíšeného typu; 9 mužských (шаг–никак) a 6 ženských rýmů (солдатской–дурацкой); 9 stejnorodých a 7 rýmů kombinovaných z různých slovních druhů.²⁹

2.3 Obsah poemu

Děj poemu A. A. Bloka *Dvanáct* se odehrává v Petrohradu v zimně na přelomu let 1917–1918. Název *Dvanáct* je sám o sobě symbolem. Označuje počet hlav díla a zároveň počet vystupujících rudoarmějců, v souvislosti s dvanácti apoštoly. V tomto případě se autor snažil propojit aktuální politickou situaci v Rusku s náboženským výkladem. Na začátku díla popisuje Blok zničené ulice Petrohradu válkou a revolucemi. Vedle procházejících se ulicemi rudoarmějců vystupují v díle i pop (pravoslavný kněz), „buržoust“, milostpaní a stařeny. Všichni tyto lidé pocítují strach ze stávajícího a nově přicházejícího období. V úvodním zpěvu je zřejmé

²⁸ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 46.

²⁹ *tamtéž*, s. 46–47.

i autorova snaha vnést lyrické prvky do tohoto chmurného období. Celková temnota, strach i skrytá zloba tohoto období je doprovázena krutou sněhovou vánicí.

Ve druhém zpěvu se objevuje dvanáctičlenný oddíl vojáků. Vojáci se kriticky staví proti počínání jejich přítele Vaňky, který se sešel s bohatou dívkou. Považují jeho chování za špatné – dokazující buržoasní náklonnost. Poukazují na fakt, že by měl pomoci prosazovat výsledek revoluce. Aktéry třetího zpěvu jsou opět vojáci. Text i melodičnost této části připomíná vojenský marš. Opěvuje především rudoarmějské vojáky, jejich statečnost a odvahu, se kterou nasazovali své životy pro dobrou věc. Vojáci naznačují, že hlavním výsledkem bude celosvětové zničení buržoasie, kterému požehná i sám Pán Bůh.

Čtvrtý zpěv je zaměřený na Vaňku a dívku Kaťku. Autor zde popisuje radost obou nad jakousi svobodou, kterou společně sdílejí. Radost z okamžiku, který společně zažívají. Odpoutání od všeho, užívají si, objímají se a projíždějí se zimní krajinou na saních. Z textu vyplývá, že je Káťa považovaná za hloupou dívku. Pátý zpěv navazuje dějově na zpěv čtvrtý. Vaňka se hrubě snaží přimět dívku, aby ho taktéž potěšila. Důraz přikládá na fakt, že s Vaňkou – vojákem si polepší, jelikož předtím lehávala s kadety.

V šestém zpěvu vystupuje Káťa, Vaňka a zbylí vojáci, kteří se rozhodnou radikálním způsobem zakročit proti smilstvu Káti a Vaňky. Jejich vztah považují za špatnost a protirevoluční jednání. Dívka je zde popsána jako symbol starého světa, jako cizorodý element a Vaňka jako zrádce, který si za svůj hřích zaslouží smrt. Vojáci na dvojici začnou střílet z pušek. Vaňkovi se podařilo utéct, ale dívka utrpí smrtelné zranění. Na konci této části vychází najevo, že Káťa byla potěchou a radostí i pro Petruchu, jehož rukou dívka umírá.

Sedmý zpěv popisuje vojáky, jak kráčí dál. Do dějového popředí se dostává Petrucha, který projevuje lítost nad smrtí dívky. Vzpomíná na radosti, které mu dopřávala. Dokonce se ostatním svěřuje, že k ní choval mnohem hlubší city. Vojáci nemají pro momentální citové vzednutí Petruchy pochopení, dají mu to najevo a snaží se mu opět vrátit revolučního ducha zpět do těla. Autor zde poukazuje na to, že city musí být potlačeny, neboť je třeba se zaměřit na záležitosti společenské a politické, odpoutat se definitivně od starého světa a odstartovat vývoj světa nového.³⁰

³⁰ Анализ поэмы А. Блока «Двенадцать» («12»). In: <https://literaguru.ru> [online]. © 2016 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://literaguru.ru/analiz-poemy-a-bloka-dvenadtsat-12/>.

V následující části A. A. Blok naráží i na morální hodnoty vojáka Petruchy. Voják se snaží svým pocitům nepoddávat, ačkoli je smutný a tíží ho výčitky ze smrti Kaťky. Svému svědomí se snaží ulevit vražděním dalších „buržoustů“. Těmito činy se chce před Bohem vykoupit ze smrti dívky a zároveň očistit její duši. Devátý zpěv ostře popisuje, jak vypadá starý svět a lidé v něm. Svým způsobem si autor libuje v konci starého světa. Na petrohradské ulici sedí „buržoust“ bez domova a k němu se tulí starý a prašivý pes. Blok bezdomovce a prašivého psa přirovnává ke starému – špatnému období. Vojáci jsou pohledem na trosky starého světa potěšeni.

Zpěv desátý začíná lyrickým popisem přírody. Sněhová vánice je tak silná, že ani vojáci jdoucí pospolu se nevidí. Popis kruté vánice přidává básni na dramatičnost. Petrucha se obrací k Bohu, tajně doufá, že by mohl zasáhnout a zmírnit tak krutou vánici. Ostatní se mu vysmívají, že pomoc od Boha čekat nemůže, neboť má na rukou krev. Vybízí ho, aby měl na mysli pouze jejich poslání, ať s nimi drží revoluční krok.

Stejně jako předchozí část, tak i jedenáctý zpěv ve skrytu vybízí k dynamice, ke snaze co nejrychleji dosáhnout cíle i bez boží pomoci. Peprný popis noční přírody, drsné zimy, sněhových jazyků sahajících až po pas člověka, se stává ohromnou překážkou k dosažení zaslouženého cíle. Vojáci se nevzdávají a bojují proti posledním nástrahám. Kruté nástrahy v podobě přírodních živlů jsou opět symbolem dozívajících vzpour starého světa. V této pasáži se autor obrací k části ruské populace, která převážně slyší na hlas revoluce – k pracujícímu lidu, který ekonomicky i sociálně strádá.

Zpěv dvanáctý zakončuje celou poemu. Naznačuje, že vytrvalost a snaha zasvěcených přeci jen povede k úspěšnému konci. Vojáci bojující pod rudou vlajkou svádějí poslední boje s dozvuky starého světa. Autor opět představitele starého světa hanlivými výrazy přirovnává k prašivému psovi, kterého je třeba zlikvidovat. Rytmus závěrečné části se postupně zpomaluje. Je cítit určitá úleva i rozpaky. Starý svět se nachází v pozadí – v troskách a na obzoru se formuje svět nový. Na úplném konci se objevuje bílá postava, pravděpodobně ochránce vojáků – sám Ježíš Kristus.³¹ „*Kristus se ve Dvanácti zřejmě ocitl jako asociace na zvěstovatele nového řádu, jako aktualizované ztělesnění plebejsky buřičského ducha raného křesťanství a jeho mravní převahy nad přežilou společností; podle některých badatelů i jako*

³¹ Анализ поэмы А. Блока «Двенадцать» («12»). In: <https://literaguru.ru> [online]. © 2016 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://literaguru.ru/analiz-poemy-a-bloka-dvenadtsat-12/>.

vize, do níž si Blok konkretizoval vysoký etický ideál a jednotící filosofický princip, jež dávají zachycované revoluční empirii obecnější historický a snad i všelidský, mluveno tehdejší terminologií: kosmický smysl.“³²

2.4 Prvky, motivy a symboly

Hlavním motivem poemy *Dvanáct* je člověk a doba. Odráží se zde v obecném měřítku postavení člověka nejprve v době předrevolučního Ruska a posléze Ruska sovětského. Zachycuje tedy přechod mezi starým a novým světem. Další mezník je znatelný i v písemném projevu odrážející styl zlatého věku A. S. Puškina a moderní styl počátku 20. století. Některé ruské tradice přetrvaly a posléze byly rozvíjené i v sovětském období. Podobně tomu bylo tak i v případě postavení samotného autora v revolučním Rusku. Báseň je do určitých mezí ovlivněna autorovými emocemi a postoji k dané společenské a politické situaci v zemi. A. A. Blok zde skloubil obecné prvky s prvky osobními. Autorovi se podařilo tyto společenské a soukromé sféry brilantně spojit takovým způsobem, že v závěru vznikl jednotný celek.³³

Osobité prvky autora, typický pro něho výběr slov, systematizace, to vše dělá z díla *Dvanáct* velkolepé, neopakovatelné a originální dílo. Jedinečnost autora stojí v tomto díle na prvním místě, na vedlejší pozici zůstává fakt, že se jedná o symbolistní dílo. Ruský symbolismus byl ve své podstatě pouhý filosofický směr, neudává spisovatelům jednoznačnou metodu psaní. Nejdůležitější tedy je autorův styl, projev a jeho emoce. Kdyby nebylo všeho, co sám autor do díla vloží, nemohlo by vzniknout dílo jedinečné, nové a něčím zvláštní a osobité.³⁴

Přírodní motivy jsou s tvorbou Bloka úzce spjaty. K lyrickým prvkům této poemy patří popis zimní krajiny. V těžkých okamžicích, kdy rudoarmějcům docházejí síly a začínají váhat, jim zkomplikují cestu k cíli přírodní živly, zejména sněhová vánice a závěje. Mezi revoluční prvky jisto jistě musíme zařadit revoluční hesla a slogany, propagandistické plakáty a hudbu vojenského marše. Tyto všechny

³² HONZÍK, Jiří. *Dvě století ruské literatury*. Praha: Torst, 2000, s. 248.

³³ ŽÁK, Jaroslav. Doslov. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUŠ. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 59.

³⁴ *tamtéž*, s. 60.

prvky přidávají poemě na dynamičnosti, dramatizují situaci, vyvolávají napětí a čtenáře naplňují očekáváním.³⁵

A. A. Blok spojoval vše krásné s hudbou. Tato spojitost mezi krásou a hudbou se v díle projevila hudebností, tedy muzikálností veršů zejména v pasážích, které sympatizují s revolučním děním, jakožto s hlavním impulzem pro uspořádání nové společnosti a lepší budoucnosti. Pasáže, ve kterých se objevují rudoarmějci, jsou hudebněji laděné, jelikož poukazují na něco nového – hezkého. Za nehudební pasáže jsou považovány ty, ve kterých se objevují převážně sebestřední představitelé staré společnosti, kteří mívají potřebu cokoli vlastnit.³⁶

V Blokově díle je možné se zaměřit i na barevnost motivů, které se v ní vyskytují. Základní barvou je barva bílá, kterou použil autor například na popis zasněžené krajiny. Vzhledem k autorově častému používání protikladných motivů, tak i zde je patrný kontrast bílé a černé barvy.³⁷

Děj každého díla je svázán s nějakým konkrétním místem. Město Petrohrad se stalo dalším z ústředních motivů tohoto veledíla. Vztah Bloka k Petrohradu se během jeho života proměňoval. Od neutrálního pohledu na město a městský život, přes hlubokou nelibost k městu, se autor dopracoval až k jakémusi popisu městských ulic – symbolu naděje. Jeho nenávisť k Petrohradu souvisela s politickými událostmi předrevolučního období, kdy byla několikrát prolita krev lidu rukou carských vojáků.³⁸ „Proto se tolik vzývaný Petrohrad i pro samého Bloka stává zároveň děsivým symbolem prázdnoty a zkaženosti panujících pořádků, zvláště odporným synonymem pro naprostou nekulturnost a odlidštěně mechanistickou civilizaci.“³⁹ V poemě Dvanáct ulice města Petrohradu symbolizují naději na nové – lepší politické a sociální uspořádání v Rusku.⁴⁰

2.5 České překlady poemy

Poema *Dvanáct* díky své osobitosti a originalitě uchvátila některé české autory, kteří se rozhodli toto dílo přeložit do českého jazyka a přiblížit ho tak českým

³⁵ ŽÁK, Jaroslav. Doslov. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUŠ. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 62-63.

³⁶ HONZÍK, Jiří. *Dvě století ruské literatury*. Praha: Torst, 2000, s. 248-249.

³⁷ MATHAUSER, Zdeněk. Rytíř a keř. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně připr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 134.

³⁸ HONZÍK, Jiří. *Dvě století ruské literatury*. Praha: Torst, 2000, s. 246-247.

³⁹ *tamtéž*, s. 246.

⁴⁰ *tamtéž*, s. 247.

čtenářům. Poema byla přeložena do českého jazyka hned několikrát, celkem sedmkrát. Poprvé Jaroslavem Seifertem (v r. 1922), Bohumilem Mathesiem (v r. 1924), Antonínem Kurzem (v r. 1925, překlad části poemy), Františkem Táborským (v r. 1932), Václavem Daňkem (v r. 1967 časopisecky a v r. 1971 knižně), Vojtěchem Jestrábem (v r. 1971) a naposledy Luborem Kasalem (v r. 2016). Ačkoli se jedná o překlady jednoho literárního díla, tak vznikly různé jeho interpretace, které se od sebe odlišují jak z pohledu lexikálního, tak i z pohledu sémantického a stylistického.⁴¹

Každý překladatel ve své práci musí překonat různé lexikální, sémantické a stylistické bariéry. K tomu mu pomáhá dobrá znalost cizího jazyka, ve kterém je dílo napsané, dobrá znalost mateřského jazyka, do kterého je dílo překládáno, znalost věcného obsahu originálního textu a mnohdy také schopnost překladatele dát převodu umělecký nádech.⁴² „Zásada, že důležitější je rovnost uměleckého účinku než stejnost uměleckých prostředků, jest důležitá zejména při překládání děl básnických.“⁴³

U převodů básní je třeba brát vždy v potaz osobnost překladatele. V interpretaci se projevuje doba, ve které překladatel žije, jeho duševní rozpoložení, vztah k národu, k mateřskému a cizímu jazyku, překladatelská metoda a mnoho dalšího. Autor je povinován si detailně promyslet, jak bude přistupovat k originálnímu dílu a jak s ním bude pracovat, nelze mu však předkládat návod k překladatelské činnosti, a tím narušovat jedinečnost jeho interpretace. Každopádně by měl dodržovat určitý postup při své práci, tedy musí pochopit předlohu, správně ji interpretovat a vhodně ji přestylizovat.⁴⁴

Každý autor se musí ve své době popasovat s dvojí normou v překladatelské činnosti. Jedná se o normu reprodukční, tedy požadavek na co největší věrnost překladu a normu uměleckou, tedy požadavek na krásu překladu. Na základě těchto dvou norem vzniká protiklad v překladatelově práci „věrnost – volnost“. Překladatel při své práci může použít metodu věrnou – doslovnou či metodu volnou – adaptační.⁴⁵ „Jako překladatelskou metodu „věrnou“ (či snad lépe doslovnou) označujeme pracovní postup těch překladatelů, který za svůj hlavní cíl považují

⁴¹ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 51.

⁴² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 15.

⁴³ *tamtéž*, s. 25.

⁴⁴ *tamtéž*, s. 31-51.

⁴⁵ *tamtéž*, s. 86-87.

přesnou reprodukci předlohy, jako metodu „volnou“ (či spíše adaptační) tu, které jde především o krásu, tj. estetickou a myšlenkovou blízkost čtenáři, o to, aby překladem vzniklo původní umělecké dílo české.“⁴⁶

Při komparaci překladů básnických děl je třeba se zaměřit na významovou (sémantickou) hustotu jazyka předlohy a překladu, rytmus ruského a českého textu a stylistické a sémantické odchylky v převodech.⁴⁷ Problematika básnického překladu tkví ve formulaci původní myšlenky, která zabírá v různých jazycích odlišný počet slabik. Ruština má menší významovou hustotu jazyka než čeština. Překladatel, ve snaze co nejvíce se ideově nebo rytmicky přiblížit k originálu, často sklouzává buď ke slabičnému či slovnímu zkrácení verše nebo mnohem častěji k slabičnému či slovnímu rozšiřování verše. Zmiňované rozšiřování verše Jiří Levý pojmenoval jako tzv. „vatování“. Někteří překladatelé ve své interpretaci vkládají celý další verš, většinou formou opakování verše předchozího, aby tak zdůraznili vážnost dané pasáže.⁴⁸

Slovanská poezie je většinou napsaná sylabotónickým veršem. V takovém verši je kladen důraz na počet slabik, počet přízvuků ve verši a lokalizaci přízvučných a nepřízvučných slabik. Pokud bude autor překládat dílo do jazyka blízkému originálu, mohlo by se zdát, že podobnosti mezi jazyky a prozodickými systémy dají základ pro co nejvěrnější převod. Rozdíly v rytmickém řádu obou prozodických systémů často vedou až k nechtěnému estetickému zkreslení překladu.⁴⁹ České verše oproti ruským „hudebnějším“ znějí poměrně monotónně. Tento jev je zapříčiněný přesně stanoveným přízvukem v českém jazyce, na první slabice. Z tohoto důvodu se čeští překladatelé často uchylují k volnějšímu překladu, aby autoři dosáhli rýmové – hudebnější shody veršů.⁵⁰

Ve své diplomové práci autorka vybrala pro srovnání překlady Jaroslava Seiferta, Bohumila Mathesia, Vojtěcha Jestřába a Václava Daňka.

⁴⁶ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 87.

⁴⁷ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FÍŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 51.

⁴⁸ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 232-236.

⁴⁹ *tamtéž*, s. 259-260.

⁵⁰ ULBRECHTOVÁ, Helena. *Ruská poezie druhé poloviny 20. století: úvahy o teorii, literární historii a filozofii*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009, s. 42.

2.5.1 Jaroslav Seifert

Jaroslav Seifert byl český básník, novinář, překladatel a držitel Nobelovy ceny za literaturu, kterou získal v roce 1984, tedy dva roky před svojí smrtí. Myšlení i tvorba byly do značné míry ovlivněny výsledkem první světové války a revoluční atmosférou, kterou byla prosycena celá Evropa.⁵¹

Básník se narodil 23. 9. 1901 v Praze v tehdejší Riegrově ulici do dělnické rodiny. Zemřel 10. 1. 1986 v rodném městě. Jeho tvorba byla ovlivněna myšlením otce, ale i náboženským přesvědčením své matky. Jeho otec, vyučený zámečník a zarytý sociální demokrat, předal synovi detailní pohled na proletářskou společnost a matka, silně věřící katolička, dělala mladému Jaroslavovi průvodce náboženským myšlením. Časem se stal členem *Uměleckého svazu Devětsil* a *Literární skupiny*, které byly socialisticky orientované. Seifertovo literární umění lze popsat jako proletářské, lidové, realistické a primitivní. Shrňme-li veškeré tyto atributy, tak se básník snažil zachytit vše „věčně lidské“. Nebránil se však ani veršům romanticky laděným.⁵²

J. Seifert se stal prvním autorem, který přeložil Blokovo dílo *Dvanáct*. Seifertův převod vyšel v roce 1922. Básník patřil ke starší generaci překladatelů, z tohoto důvodu je pravděpodobně Mathesiovův překlad považován za zdařilejší. Seifert nepřistupoval k překládanému dílu jako k celku, naopak vždy kladl důraz na to, aby byl překlad co možná nejpresnější originálu. Snažil se překládat tzv. verš veršem, což ve výsledku pro dílo znamenalo, že bylo z lexikálního hlediska přeloženo výtečně, ale chybělo mu kulturně-umělecké zasazení do popisovaného období a bezpochyby převod postrádá ducha samotného básníka Seiferta. Jako básník je Seifert považován za melodického, v jeho tvorbě je znatelný rytmus, ale jako překladatel nezvládl rytmus originálu náležitě zachytit. Z tohoto důvodu může mít čtenář v porovnání s Mathesiovým překladem pocit, že verze Seiferta nabývá v důležitých momentech menší dramatickosti i emocionality. Některé Seifertem přeložené verše působí kvůli snaze převést slovo slovem poměrně neutrálním dojmem. To ubírá dílu jako celku v místech, kde je potřeba, na divokosti. To je zcela jistě zaznamatelné již v prvních verších poemu.⁵³

⁵¹ PEŠAT, Zdeněk. *Jaroslav Seifert*. Praha: Československý spisovatel, 1991, s. 7.

⁵² *tamtéž*, s. 12-52.

⁵³ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 126-127.

2.5.2 Bohumil Mathesius

Bohumil Mathesius byl český básník a překladatel. Narodil se 14. 7. 1888 do dělnické rodiny, Petru Mathesiovi a Anně Methesiové, rozené Peškové. Zalíbení našel v českém jazyce, francouzštině a postupně byl směřován i k jazyku ruskému. Zpočátku přispíval svými články do časopisu *Průlom*, na tvorbě kterého spolupracoval zejména s Františkem Tučným. Časopis se setkal mezi literáty s ostrou kritikou a nevyvolal zájem čtenářů, proto ho brzy přestali vydávat. Později B. Mathesius společně s V. Rabasem, V. Sapíkem a dalšími mladými umělci v rámci *Umělecké besedy* zakládá nový časopis *Život a mythus*. Hlavním cílem skupiny bylo prosazování slovanské myšlenky. Mnoho článků bylo věnováno Rusku a dokonce resumé časopisu bylo napsáno v jazyce ruském. Existenci časopisu *Život a mythus* přerušila první světová válka. B. Mathesius narukoval a bojoval na straně Rakouska-Uherska. Jeho vztah k Rusku se během války postupně prohluboval, projevil se razantněji až ke konci války, kdy se aktivně účastnil povstání proti stávajícím politickým pořádkům. Po válce se v jeho tvorbě projevují znatelné antipatie k válce a k nelidskému chování. V jeho dílech, včetně překladů, byla viditelná snaha o lepší budoucí svět. Nové a lepší hodnoty našel v nastupujícím socialismu a komunismu. Jeho náklonnost k Rusku mu vydržela celý život.⁵⁴ Přátelé B. Mathesia ho považovali za zatrpklého, zahořklého a rezignovaného člověka. V roce 1951 těžce onemocněl a podstoupil komplikovanou operaci. Krátce po operaci, 2. 6. 1952, zemřel.⁵⁵

B. Mathesius je řazen k překladatelům tzv. objektivního typu. Občas musel do překladu více či méně zasáhnout, ale i přesto se mu dařilo zachovat určitou míru objektivnosti. Sám považoval překladatelství za velmi komplikovanou disciplínu. Zastával názor, že je nutné vždy najít vhodnou překladatelskou metodu. Uvědomoval si, že každé originální dílo v sobě skrývá historický, politický a společenský odkaz. Aby autor dospěl k požadovanému výsledku, nesměl odloučit kulturní, lingvistické a stylistické problémy originálu. Tento princip se projevil zejména v překladech z ruského jazyka. Dále se B. Mathesius věnoval překladům z němčiny, francouzštiny a latiny.⁵⁶ „Dobře překládat znamená vyjmout celou tkáň z jednoho kulturního

⁵⁴ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 10-19.

⁵⁵ *tamtéž*, s. 108-109.

⁵⁶ *tamtéž*, s. 126-127.

organismu i s kořínky a živnou půdou a opatrně ji přesadit do druhého organismu.“⁵⁷ B. Mathesius se snažil především o modernizaci překladů z ruské literatury.⁵⁸

Na konci roku 1924 dokončil B. Mathesius překlad poemy *Dvanáct* A. A. Bloka. Kniha byla vydaná až v následujícím roce, tedy v r. 1925. Nešlo pouze o strohý překlad, ale B. Mathesius se snažil, aby dílo nabylo z celkového pohledu umělecké dokonalosti.⁵⁹ Tento průkopník moderního překladatelství, zvolil ve své práci jinou metodu, než je doslovný převod z ruského na český jazyk. Český čtenář by záměnou slova slovem nemohl zcela pochopit poemu v celku, její jedinečnost a vnitřní skryté poslání. Osobnost Bohumila Mathesia vstoupila do samotného překladu. Tímto způsobem docílil toho, že si báseň zachovala jak lingvistickou kvalitu, tak zároveň i své kulturně politické poslání. Podle Mathesia je překlad této revoluční básně velmi komplikovaný a nejednoznačný.⁶⁰ „*Blok zůstává básníkem přechodným, duchem příliš překomplikovaným.*“⁶¹

První, Seifertův, překlad *Dvanácti* se stal terčem kritiky. Jan Jiša se zamýšlel nad tím, co vedlo B. Mathesia k opětovnému překladu poemy. Pravděpodobně považoval techniku doslovného překladu J. Seiferta za zastaralou. Rozhodně však svým počínáním nechtěl hanobit či zesměšňovat Seifertův překlad a ubírat na jeho kvalitě a uměleckosti.⁶² Vzhledem k tomu, že se Mathesius nesnažil za každou cenu překládat verš veršem, tak se mu mistrně podařilo přeložit dílo jako celek. U každého svého překladu považoval za nejpodstatnější vstupní část. Hned v úvodu poemy *Dvanáct* se projevuje jeho tendence zachovat a zdůraznit emotivitu originálu.⁶³

2.5.3 Vojtěch Jestřáb

K Jaroslavu Seifertovi a Bohumilu Mathesiovi se přidal se svým překladem v roce 1971 i Vojtěch Jestřáb. Český spisovatel, básník, překladatel a vysokoškolský

⁵⁷ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 119.

⁵⁸ *tamtéž*, s. 126.

⁵⁹ *tamtéž*, s. 20-21.

⁶⁰ ŽÁK, Jaroslav. Doslov. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 60-61.

⁶¹ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 99.

⁶² *tamtéž*, s. 126-127.

⁶³ *tamtéž*, s. 130-131.

pedagog se narodil 8. 10. 1922 v Brně. Jeho otec Vojtěch Jestřáb byl poštovní úředník a amatérský loutkoherec.

Studoval psychologii, filosofii a sociologii na Masarykově univerzitě v Brně, kde v roce 1949 získal doktorát. Věnoval se psaní básní, fejetonů, kritik, odborných posudků, reportáží ze sportovní oblasti a překladům. V 70. letech 20. století mu bylo z politických důvodů znemožněno publikovat své práce a překlady, proto se přednostně věnoval organizaci kulturních akcí. Literární talent tohoto brněnského rodáka se plně projevil zejména v jeho dílech popisujících brněnský společenský a kulturní život v různých obdobích české historie.⁶⁴

V. Jestřábovi se podařilo během svého života přeložit okolo 40 knižních titulů. Překládal především z ruského, německého, anglického a rumunského jazyka.⁶⁵

2.5.4 Václav Daněk

Václav Daněk se narodil 9. 7. 1929 v Praze a patří k významným českým osobnostem druhé poloviny 20. století. Od r. 1954 působil jako redaktor Československého rozhlasu v Praze a od r. 1990 se stal vedoucím Audiostudia Českého rozhlasu. Věnoval se taktéž spisovatelské a překladatelské činnosti. V jeho milostných básních se zrcadlil vztah mezi ním a jeho partnerkou Ludmilou Duškovou. Verše a překlady publikoval již od 40. let, ale pouze v časopisech a novinách. V r. 1967 byl poprvé v časopise vydán jeho překlad poemu *Dvanáct*, v r. 1971 byl vydán i knižně. V. Daněk překládal do češtiny nejen z ruského jazyka, ale i z bulharštiny, ukrajinštiny, mongolštiny či z perštiny.⁶⁶

⁶⁴ MENŠÍKOVÁ, Miroslava. PhDr. Vojtěch Jestřáb. In: <https://encyklopedie.brna.cz> [online]. © [cit. 2020-03-25] Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12371.

⁶⁵ Jestřáb Vojtěch. In: <http://database.obecprekladatelu.cz> [online]. © [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <http://database.obecprekladatelu.cz/database/J/JestrabVojtech.htm>.

⁶⁶ Daněk Václav. In: <http://database.obecprekladatelu.cz> [online]. © [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <http://database.obecprekladatelu.cz/database/D/DanekVaclav.htm>.

2.6 Komparace českých překladů poemy

2.6.1 Sémantická hustota veršů

Pro básníky-překladatele je mnohdy komplikované přeložit verše takovým způsobem, aby byl v co nejvyšší míře zachován význam původní autorovy myšlenky a zároveň se překlad co nejvíce přiblížil původnímu rozsahu (rozměru) veršů. Z různých důvodů se autoři ve svých interpretacích dopouštějí menších či větších odchylek, většinou formou zkracování veršů či naopak tzv. vatováním.

Tato část diplomové práce se bude zabývat srovnáním překladů některých pasáží díla *Dvanáct* podle významové hustoty verše. Tento způsob srovnávání překladů je zajímavý zejména v tom, že si můžeme udělat představu nejen o rozměru původního verše a jednotlivých jeho překladech, ale zároveň se nám může dostat zajímavých poznatků o dvou jazycích, které si jsou v mnohém blízké, ale zároveň se v mnohém od sebe odlišují. Někteří lidé se mylně domnívají, že překlady z ruského do českého jazyka jsou jednodušší než třeba do jazyků germánského původu, ale neuvědomují si, že právě tyto podobnosti mezi slovanskými jazyky mohou nakonec způsobit, že se překladateli nepodaří ve své interpretaci zachovat původní myšlenku básně.⁶⁷ V ukázkách se autorka práce zaměří především na délku veršů a také na srovnání originálního textu a jednotlivých překladů z pohledu použití různých slovních druhů. Co se týče porovnávání slok překladů, v celé práci bude zachováno vždy stejné pořadí. Nejprve diplomantka uvede originál od A. A. Bloka, následovat bude interpretace J. Seiferta, B. Mathesia, V. Jestřába a jako poslední V. Daňka.

<i>„Чёрный вечер.</i>	(4)
<i>Белый снег.</i>	(3)
<i>Ветер, ветер!</i>	(4)
<i>На ногах не стоит человек.</i>	(9)
<i>Ветер, ветер –</i>	(4)
<i>На всем божьем свете!</i> ⁶⁸	(6)

⁶⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 259-260.

⁶⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 6.

<i>„Černý večer.</i>	(4)
<i>Bílý sníh.</i>	(3)
<i>Vítr, vítr!</i>	(4)
<i>Na nohou se člověk neudrží.</i>	(10)
<i>Vítr, vítr –</i>	(4)
<i>Po vší zemi boží!</i> ⁶⁹	(6)
<i>„Černý večer.</i>	(4)
<i>Bílý sníh.</i>	(3)
<i>Vítr fíčí</i>	(4)
<i>v ulicích,</i>	(3)
<i>div neporazí člověka!</i>	(8)
<i>Vítr fíčí, vítr fíčí –</i>	(8)
<i>Zblízka fíčí, zdaleka!</i> ⁷⁰	(7)
<i>„Černý večer.</i>	(4)
<i>Bílý sníh.</i>	(3)
<i>Vichru křeče!</i>	(4)
<i>Člověk se vleče v závějích.</i>	(8)
<i>Vichr, vichr –</i>	(4)
<i>se nad vším božím světem zdvih!</i> ⁷¹	(8)
<i>„Černý večer.</i>	(4)
<i>Bílý sníh.</i>	(3)
<i>Vichr s větrem.</i>	(4)
<i>Člověk beznohý</i>	(5)
<i>je vích.</i>	(2)
<i>Vichr s větrem</i>	(4)
<i>chodí božím světem.</i> ⁷²	(6)

⁶⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozity, [1920], s. 3.

⁷⁰ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 7.

⁷¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 86.

J. Seifert se v úvodní sloce snaží přiblížit k originálu tím, že překládal slovo od slova. Takovým způsobem jsou přeloženy celkem čtyři verše (první, druhý, třetí a pátý verš). Čtvrtý a šestý verš přeložil trochu volněji, pravděpodobně z toho důvodu, aby byl dodržen rytmus básně. Z úryvku je patrné, že autor převodu použil v českém znění lexikum blízké originálu. Oproti originálu v první sloce ve třetím verši nahradil B. Mathesius podstatné jméno „*vítr*“ slovesem „*fičí*“, následující čtvrtý verš autor přidal. Tento vložený verš doplňuje verš třetí. V šestém verši opět nahradil podstatné jméno „*vítr*“ slovesem „*fičí*“ a pro zdůraznění tohoto přírodního živlu slovní spojení zopakoval „*Vitr fičí, vítr fičí*“. Poslední verš přeložil absolutně volným způsobem „*zblízka fičí, zdaleka*“. Zajímavý je jeho výběr slov, použití dvou příslovcí a slovesa namísto přídavných jmen rozvíjejících podstatné jméno.⁷³

V interpretaci V. Jestřába nalezneme pouze dva verše, které jsou přeloženy doslova (první a druhý). Ve třetím a pátém verši použil autor místo „*vítr*“ slovo „*vichr*“ a jednou ho nahradil slovem „*křeče*“. Pátý řádek významově méně souhlasí s originálem. Blok popisuje v celé sloce zimní přírodu, zmiňuje se o vánici, ve které se člověk sotva udrží na nohách. Použil výraz „*stojí*“ v záporném tvaru. Na čtenáře to může působit tak, že i kdyby se člověk snažil postát na jednom místě, silná vánice mu to znemožňuje. Ze slovního spojení v pátém verši překladu V. Jestřába „*se vleče v závějích*“ čtenář může mít pocit, že v interpretaci se rovnou poukazuje na pohyb člověka, kterého omezuje a zpomaluje silná vánice. Pokud bychom se zabývali pouze touto slokou, mohli bychom hovořit o tom, že se tedy V. Jestřábovi úplně nepodařilo zachovat původní myšlenku Bloka, avšak pokud budeme nahlížet na dílo jako celek, můžeme najít spojitost mezi tímto překladem verše a putováním dvanácti rudoarmějců, o kterém se píše v dalších slokách.

Ani Václav Daněk nepřeložil tento úryvek doslovně. Překlad formou slovo od slova použil pouze u prvních dvou veršů. Ve třetím verši používá místo „*vítr*“ slovo „*vichr*“. V šestém řádku připustil použití obou variant.. Čtvrtý, pátý a sedmý verš přeložil volněji. Oproti původní sloce Bloka je Daňkova verze o jeden verš rozšířena.

⁷² BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 58.

⁷³ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 130-131.

Úvodní strofa obsahuje v ruském jazyce 30 slabik. U J. Seiferta nalezneme 31 slabik, tedy pouze o jednu víc než v originálu. Úvodní strofa B. Mathesia se skládá z 37 slabik, neboť jeho verše jsou na slabiky bohaté a zároveň obsahuje jeden verš navíc. Pokud bychom se zaměřili na interpretaci B. Mathesia a V. Daňka, můžeme si v obou případech všimnout rozšíření sloky o jeden verš, tím se však nemusí nutně zvýšit počet slabik ve sloce. Převod V. Daňka se skládá pouze z 28 slabik, což je méně než v původním Blokově znění o šesti verších. V interpretaci úvodní sloky V. Jestrába napočítáme 31 slabik, v čemž se shoduje s J. Seifertem. Druhou ukázkou je možné najít ve druhém zpěvu, jedná se o jeho první sloku.

„Гуляет ветер, порхает снег. (9)

Идут двенадцать человек. “⁷⁴ (8)

„Povívá vítr, poletuje sníh, (10)

Dvanáct lidí kráčí v závějích. “⁷⁵ (9)

„Hýří si vítr, hýří mráz, (8)

dvanáct jde chlapců ...ráz .. dva .. ráz... “⁷⁶ (8)

„Obchází vítr, víří sníh. (8)

Jde dvanáct mužů v závějích. “⁷⁷ (8)

„Tancuje vítr, bodá sníh. (8)

Dvanáct jich kráčí po pláních. “⁷⁸ (8)

⁷⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 14.

⁷⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozity, [1920], s. 6.

⁷⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 15.

⁷⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 88.

⁷⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 62.

Tento úryvek stojí za povšimnutí už jenom proto, jak B. Mathesius ve své práci mistrně slovy vykreslil příchod dvanácti vojáků na scénu. V originálním znění se autor Blok zmiňuje, že zimní krajinou jde dvanáct lidí. Celá sloka o sedmnácti slabikách tak působí neutrálně. Mathesiovi se díky připojení „...ráz .. dva .. ráz...“ na konci dvouverší podařilo vdechnout této sloce pocit očekávání. Zde by čtenáře mohlo poprvé napadnout, že oněch dvanáct lidí, v tomto případě „*chlapců*“, představuje vojáky. Musel však kvůli rýmové shodě nahradit původní slovo «*снег*» slovem „*mráz*“. Ačkoli rozšířil verš o další slova, nepřekonal počtem slabik (16) v celé sloce původní ruské znění. V interpretacích ostatních překladatelů je popsáno mrazivé počasí a zimní krajina, kterou „*jde*“ nebo „*kráčí*“ dvanáct „*lidí*“, „*mužů*“ či „*jich*“. Přeložená sloka Seifertem sčítá 19 slabik a obě modernější varianty V. Jestrába a V. Daňka se skládají z šestnácti slabik.

Třetí ukázka pochází ze sedmého zpěvu poemy *Dvanáct*, konkrétně se jedná o její sedmou sloku.

„*Не такое нынче время,* (8)

Чтобы нянчиться с тобой! (7)

Потяжеле будет бремя (8)

Нам товарищ, дорогой!“⁷⁹ (7)

„*Ted' věru na to není čas,* (8)

Bychom se s tebou mazlili! (8)

Ted' čeká těžší práce nás, (8)

Soudruhu rozmilý!“⁸⁰ (6)

„*Mazlit se a s tebou hrát si* (8)

na to, brachu, není čas! (7)

Dneska máme jinou práci, (8)

jiné brímě čeká nás!“⁸¹ (7)

⁷⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 36.

⁸⁰ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozity, [1920], s. 10.

⁸¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 37.

„Na mazlení, brácho, přeci (8)
není dneska, uznej, čas! (7)
Víš ty, kolik horších věcí (8)
ještě cestou potká nás? “⁸² (7)

„Nebude se s tebou dneska (8)
nikdo párat, to snad víš? (7)
Doba už je beztak těžká, (7)
eště na nás čeká kříž! “⁸³ (7)

Po přečtení všech čtyř úryvků a jejich srovnání s originálem, je patrné, že nejvíce se doslovnému překladu přiblížil opět J. Seifert. Autor si mistrně poradil i s předposledním a posledním veršem, aby lépe zvukově ladily. V posledním verši ponechal pouze oslovení „*Soudruhu rozmilý*“, kdežto Blok před oslovením «*товарищ, допозой*» ponechal zájmeno «*нам*», které je pokračováním předchozího verše. Autor poemy to pravděpodobně udělal záměrně, nejen aby byl její text gramaticky správně, ale aby zároveň dodržel rytmus básně.

I v tomto případě B. Mathesius překládá verše volnějším způsobem. Například oslovení «*товарищ, допозой*» je zde nahrazeno výrazem „*brachu*“ a není umístěno v posledním verši sloky, nýbrž ve druhém. Sloveso «*нянчиться*» nahradil slovesy „*mazlit se*“ a „*hrát si*“. Obdobným způsobem si zde autor převodu vyhrál i s podstatným jménem «*время*», a k jeho vyjádření použil opět dvě slova „*práce*“ a „*břímě*“. Slovo „*práce*“ použil ve své interpretaci i jeho předchůdce J. Seifert. V. Jestřáb místo dvouslovného oslovení «*товарищ, допозой*» vnesl do svého díla podobný výraz jako Mathesius „*brácho*“. Ani on ho neumístil na konec sloky, ale přímo do počátečního verše. V. Daněk toto oslovení ve své práci úplně vypustil. V. Jestřáb vybral pro přeložení slovesa «*нянчиться*», podstatné jméno „*mazlení*“ a V. Daněk sloveso „*párat se*“, které však působí afektovanějším dojmem.

Verše ve sloce druhé ukázky v ruském jazyce sčítají dohromady 30 slabik. První a třetí verš, stejně jako druhý a čtvrtý, se shodují v počtu slabik. V interpretaci básníka Seiferta napočítáme stejný počet slabik. V této pasáži se rozměr

⁸² BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 94.

⁸³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 70.

Mathesiových a Jestřábových veršů zcela shoduje s rozměrem Blokových veršů. Překlad V. Daňka se od ostatních odlišuje v tom, že je v něm o jednu slabiku méně než v pracích ostatních zmiňovaných překladatelů.

Úvodní sloka desátého zpěvu také stojí za srovnání:

„Разыгралась чтой-то вьюга, (8)

Ой, вьюга, ой, вьюга! (6)

Не видать совсем друг друга, (8)

*За четыре за шага!*⁸⁴ (7)

„Vichřice se rozpoutala dravá, (10)

Hoj, větre předivoký! (7)

Druh druhu ani nepoznává (9)

*Na čtyři kroky.*⁸⁵ (5)

„Zahvídala metelice, (8)

oj, metelice! (5)

Nevidí druh druhu v líce (8)

*na dva kroky!*⁸⁶ (4)

„Znova vichr rozehrál se, (8)

hoj, vichr předivoký! (7)

A už není vidět zase (8)

*kolemjdoucí na tři kroky.*⁸⁷ (8)

„Přiletěla metelice, (8)

metelice metelic! (7)

⁸⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 46.

⁸⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a curiosity, [1920], s. 12.

⁸⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 47.

⁸⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 97.

Ani na krok do temnice (8)

*není vidět vůbec nic!*⁸⁸ (7)

V původním znění tohoto úryvku nalezneme 29 slabik, ale u J. Seiferta můžeme napočítat v této sloce dokonce 31 slabik. Tento převod se ze všech čtyř variant opět nejvíce přibližuje k překladu slova slovem, avšak v prvních dvou verších je znatelný volnější překlad. Tento úryvek opět popisuje drsnou ruskou zimní krajinu. Seifert zde poukazuje na krutost sněhové vánice výrazem „*dravá vichřice*“. Ve druhém verši místo „*vichřice*“ použil slovo „*vítr*“ a to umocnil připojením přídavného jména „*předivoký*“. V originálu je ve druhém verši zopakováno zvolání «*Ой вьюга*», Seifert tuto část přeložil volněji, a to „*hoj, větre předivoký*“. V českém jazyce neponechal shodnou podobu s ruským citoslovcem «*Ой*» a nahradil ho delším „*Hoj*“. Jako jediný zůstal věrný originálu, když použil v posledním verši pro označení počtu kroků, na kolik člověk člověka přes hustou vánici nevidí, číslovku „*čtyři*“. Na čtenáře může tento překlad působit oproti původním veršům jemnějším dojmem.

Podobně může zapůsobit na čtenáře i varianta B. Mathesia, který tuto strofu rozměrově zkrátil o čtyři slabiky. První dva verše jsou opět jemnějšího rázu. Blok píše o tom, že se rozpoutala sněhová vánice a pro umocnění tohoto jevu zopakoval zvolání «*Ой вьюга*». Tímto způsobem chtěl pravděpodobně dodat verši na intenzitě a dynamice. V Mathesiově podání je toto zvolání použito pouze jednou a je vyjádřeno slovy „*Oj, metelice*“. V prvním verši použil sloveso „*zahvídala*“ ve spojení s onou metelicí. Čtenář by mohl z tohoto překladu usoudit, že se vánice přírodou rychle prohnala a byl jí brzy konec. Na konci sloky autor kvůli lepší rytmické shodě původní číslovku „*čtyři*“ nahradil číslovkou „*dva*“. V tomto se taktéž odlišují volnější překlady zbylých dvou autorů. V. Jestřáb zvolil číslovku „*tři*“ a v Daňkově verzi není sice počet kroků vyjádřen číslovkou, ale zcela jistě by mohl být výrok „*ani na krok*“ doplněn o číslovku jedna. První tři překlady informují čtenáře o husté sněhové vánici, ve které je vidět pouze na vzdálenost několika kroků, kdežto v poslední interpretaci je situace o dost vážnější, metelice je přirovnána k temnu.

⁸⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 72.

V. Jestřáb se již po druhé v konkrétní sloce odkazuje na děj celé poemy. Je to znatelné ve verši „*Znova vichr rozehrál se*“ a „*A už není vidět zase*“. Člověk, který se pročetl v této české variantě díla *Dvanáct* až k dané sloce, chápe autorův pravděpodobný záměr. Slova „*znova*“ a „*zase*“ naznačují, že dochází k opakování nějakého jevu. V tomto případě autor reaguje na popis zimní přírody v úvodní sloce, kterou tímto počinem vhodně připomíná. Ačkoli se tímto Jestřábův překlad odlišuje od originálu, tak nenarušuje celkový dojem básně. Stejně jako J. Seifert V. Jestřáb sestavil tuto strofu ze slov obsahujících dohromady 31 slabik. Rozměrově blíže ruské verzi má v tomto případě interpretace o 30 slabikách V. Daňka.

Tabulka 1 – Sémantická hustota veršů (rozměr podle počtu slabik v daném zpěvu)

	A. A. Blok	J. Seifert	B. Mathesius	V. Jestřáb	V. Daněk
1. zpěv	494	499	498	506	499
2. zpěv	220	250	211	214	225
3. zpěv	83	82	89	87	86
4. zpěv	123	113	120	113	121
5. zpěv	168	163	173	168	168
6. zpěv	147	143	147	143	144
7. zpěv	309	284	293	310	312
8. zpěv	98	99	98	103	98
9. zpěv	102	109	101	102	102
10. zpěv	130	146	129	135	131
11. zpěv	116	119	124	124	119
12. zpěv	283	288	263	283	283
Celkem	2273	2295	2246	2288	2288

Zdroj: autorka.

2.6.2 Sémantické a lexikální odchylky v českých překladech

Tato část diplomové práce se bude zabývat případnými sémantickými a lexikálními přesahy. Některé příklady byly již uvedeny v kapitole, která se týkala významové hustoty verše. V této kapitole se autorka na základě detailního pročtení ruského originálu poemy *Dvanáct* a čtyř českých překladů tohoto díla, bude věnovat hledání odchylek v interpretaci J. Seiferta, B. Mathesia, V. Jestřába a V. Daňka.

Důvodem vzniku nežádoucích sémantických a stylistických posunů často bývá nepochopení původního textu nebo to, že překladateli chybí cit pro zachycení těchto jemných rozdílů mezi originálem a převodem.⁸⁹ Autoři se často snaží, aby zvolená slova byla významově blízká originálu, aby zůstala zachována původní myšlenka celého díla a aby dílo dosáhlo co možná nejvyššího estetického stupně. V tomto jim pomáhá vhodně zvolené lexikum a jeho uspořádání ve verších. Neoddělitelnou součástí zejména básnického díla je rytmus, bez kterého by dílo nedosáhlo požadovaných kvalit. Požadavků na co nejlepší překlad uměleckého díla je požehnaně, mnohdy nejde všeho stoprocentně dosáhnout, proto vznikají takovéto odchylky.⁹⁰ Nutno podotknout, že by tyto odchylky neměly vznikat nezáměrně z důvodu nepochopení díla. Pokud k těmto odchylkám v české verzi dojde, mělo by tak být učiněno z iniciativy autora, který se ze snahy udržet v překladu původní myšlenku a zároveň i rytmus básně, dopustí sémantických posunů.⁹¹

2.6.3 Verše revolučního charakteru

V poemě *Dvanáct* autor Blok vhodně používá stručná často až propagandistická hesla vybízející národ, aby se připojil k revoluci a přijal novou dobu.⁹² Současnému čtenáři takové verše pomáhají pochopit historický kontext.

„Свобода, свобода,
Эх, эх, без креста!
Тра-ма-ма!“⁹³

„Svoboda, svoboda,
Ech, ech, bez kříže!
Tra-ta-ta!“⁹⁴

⁸⁹ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 57.

⁹⁰ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 51-56.

⁹¹ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 57.

⁹² FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 128-132.

⁹³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 14.

⁹⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozita, [1920], s. 6.

„Svoboda, svoboda,
Ech, ech, bez kříže!
Tra-ta-ta!“⁹⁵

„Svoboda, svoboda,
Ech, ech, bez kříže!
Tra-ta-ta“!⁹⁶

„Svobodu, svoboděnkou ...
Bez kříže, bez kata!
Rra-ta-ta!“⁹⁷

Tento verš, který je vytržen z druhého zpěvu, je ve třech interpretacích totožný. Jedná se o překlady J. Seiferta, B. Mathesia a V. Jestrába, kteří tyto verše přeložili slovo od slova. Tato metoda je typické spíše pro práci J. Seiferta. Překlady se neodlišují ani v použití citoslovce „ech“ a ani v posledním verši „Tra-ta.ta“. Volněji tuto část poemy *Dvanáct* přeložil do českého jazyka V. Daněk, který citoslovce «Эх, эх» nahradil slovy „bez kata“, které umístil na konec verše. Autorka práce se domnívá, že Daňkova zdobnělina „svoboděnka“ má zdůraznit významovou váhu tohoto slova.

„Революционный держите шаг!
Неугомонный не дремлет враг!“⁹⁸

„Revoluční držte krok!
Neúnavný nedřímá sok!“⁹⁹

⁹⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 15.

⁹⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 88-91.

⁹⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 63.

⁹⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 16.

⁹⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktuality a kuriozity, [1920], s. 6.

*„Revoluční držte krok!
Bdí náš sok, bdí náš sok!“¹⁰⁰*

*„Pochodem revoluce dál!
Nepřítel bdí, ten nezaspal!“¹⁰¹*

*„A revoluční držte krok!
Nepřítel číhá na útok.“¹⁰²*

Druhou ukázkou také nalezneme ve druhém zpěvu poemu. Shodně převedli počáteční verše této strofy do českého jazyka první dva překladatelé. Velmi podobný je i překlad V. Daňka, který přidal na začátek verše „A“ („A revoluční držte krok!“). Ačkoli jsou druhé verše v podání Seiferta a Mathesia odlišné, tak přeci jen je spojuje slovo „sok“, kterým oba přeložili «браз». V. Jestřáb a V. Daněk vybrali do svých děl synonymum „nepřítel“, jež je v obou případech umístěno na začátku verše. Více emocí vzbuzuje překlad B. Mathesia, který druhý verš zopakoval.

V dalším úryvku, pocházejícím ze závěru desátého zpěvu, je možné porovnat snahu autora zapůsobit svým dílem na celý ruský národ. Nutno podotknout, že překlad Seiferta navozuje dojem, že Blok vyzývá k účasti na revoluci pouze ekonomicky slabší vrstvu, kdežto u volného překladu Mathesia je znatelná výzva k národu jako k celku.¹⁰³ Obdobně na čtenáře působí i překlad V. Jestřába, v jehož interpretaci je patrná výzva obecně k lidu, aby pokračoval v revoluci a dovedl ji zdárně do jejího konce. Lze usuzovat, že v Daňkově převodu výzva směřuje k národu, který může svým aktivním přístupem přispět k přechodu k novému světu. Zvolání «вперед» A. A. Blok ve verši použil pouze dvakrát, ale Jestřáb s Daňkem použili trojího opakování „Jen dál, jen dál, jen dál“ a „Jen vpřed, jen vpřed, jen vpřed“.

¹⁰⁰ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 19.

¹⁰¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 91.

¹⁰² BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 64.

¹⁰³ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 128-132.

Rozměrově se neshoduje ani jeden z uvedených českých překladů s Blokovým počátečním veršem této sloky. Ruské předloze, která se skládá ze čtyř slabik, se nejvíce přiblížily varianty Seiferta, Jestřába a Daňka, které jsou sestaveny ze šesti slabik. Ve srovnání s ostatními interpretacemi se nejvíce vzdaluje originálu sedmislabičný verš Mathesia.

*„Вперед, вперед,
Рабочий народ!“¹⁰⁴*

*„Ku předu, ku předu,
Dělníci vpřed!“¹⁰⁵*

*„...Poslední bitva vzplála
dejme se na pochod!“¹⁰⁶*

*„Jen dál, jen dál, jen dál!
Lid z okovů vstal!“¹⁰⁷*

*„Jen vpřed, jen vpřed, jen vpřed –
A náš bude svět!“¹⁰⁸*

Toto dvojverší připomíná refrén polské revoluční písně s názvem „Varšavjanka“. Pro srovnání uvádí autorka text refrénu Varšavjanky:

*„Марш, марш вперёд,
Рабочий народ!“¹⁰⁹*

¹⁰⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 46.

¹⁰⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozita, [1920], s. 12.

¹⁰⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 47.

¹⁰⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 97.

¹⁰⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 73.

¹⁰⁹ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 132.

2.6.4 Použití citoslovce

Zvláštností poemu *Dvanáct* je její bohatost na citoslovce, která lze rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří citoslovce, která umocňují revoluční ráz veršů. Jedná se především o citoslovce napodobující zvuk střelby. Druhá skupina vyjadřuje postoj mluvčího k obsahu sdělení, tedy různé emoce.¹¹⁰ V poemě se často opakuje citoslovce napodobující zvuk střelby „*trach – tararach*“. V pasážích podtrhuje revoluční myšlenky nebo přidává textu na dynamice. V následujícím úryvku téměř všichni překladatelé dodrželi slabikový rozměr u prvního verše, jediný Jaroslav Seifert ho zužil o jednu slabiku.

„*Трах-тарарах-тах-тах-тах-тах!*
Вскрутился к небу снежный прах!“¹¹¹

„*Trach – tararach – tach – tach – tach,*
K nebesům víří sněžný prach!“¹¹²

„*Trach-tararach-tach-tach-tach-tach,*
k nebi už letí sněžný prach!..“¹¹³

„*Trach – tararach – tach – tach – tach – tach*
K nebi se zdvih sněžný prach!...“¹¹⁴

„*Trach-tararach-tach-tach-tach-tach!*
k nebi se svíjí sněžný prach...“¹¹⁵

¹¹⁰ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 55.

¹¹¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 28.

¹¹² BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozity, [1920], s. 9.

¹¹³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 29.

¹¹⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 93.

¹¹⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 67.

Tabulka 2 – Srovnání citoslovcí v českých překladech poemy *Dvanáct*

A. A. Blok	J. Seifert	B. Mathesius	V. Jestřáb	V. Daněk
Ox	Ach	och; oh; ach	Och	Ach
Ай	Ej	Hej	Hej	X
Эх	ech; ej	Ech; cho cho; hej já, lula, bim, bim bam	Ech	Ach; marš
Ой	Hoj	Oj	Hoj	X
Эй	Hej	Hej	Hej	Ach; hej
Ax	Ach; ach hyje hý	Hót, ach	Ach; ech	Ouha; oj; ach

Zdroj: autorka.

Na základě tabulky došla diplomantka k závěru, že použití v pořadí posledního slovního druhu je individuální. Autoři často překládali v celém díle jedno a to samé ruské citoslovce hned několika způsoby. V některých případech ho přeložili citoslovcem, jindy ho ve své interpretaci úplně vypustili. Lze se domnívat, že při rozhodování, jakým způsobem překladatelé naloží s tímto slovním druhem, byla určující rytmická shoda veršů. České překlady se shodují v použití „*hej*“ namísto «эй» a „*ach*“ namísto «ax», která v interpretaci každého z překladatelů zazněla alespoň jednou. Lze se domnívat, že J. Seifert se ve své práci snažil co nejvíce používat k vyjádření jednoho a toho samého citoslovce vždy stejný výraz. Podařilo se mu to ve vyjádření emotivního „*ach*“, kterým ve všech případech přeložil původní «ox», a v překladu ruského «эй» vždy přeloženém jako „*hej*“. Seifert se ze všech čtyř překladatelů nejméně uchyloval k vypouštění citoslovcí a jejich nahrazování jinými slovními druhy. Avšak například v jeho pátém zpěvu bychom našli volněji přeložené verše. Pro srovnání diplomantka uvádí překlad všech zmiňovaných autorů.

„Эх, эх, поблуди!

Сердце ёкнуло в груди“!¹¹⁶

¹¹⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 24.

„Vod' se jen, vod'!
Srdce sevřelo se mi v hrudi!“¹¹⁷

„Jen si vod', cho, cho, cho!
Srdce v prsou vyjeklo!“¹¹⁸

„Ech, ech, tlač se blíž!
Ať mi srdce osvěžíš!“¹¹⁹

„Se mnou trajdej ted',
Ať se točí celý svět!“¹²⁰

Vojtěch Jestráb se převodem tohoto dvojverší nejvíce přibližuje originálu. V ostatních příkladech jsou verše přeložené volnějším způsobem, s použitím jiných slovních druhů. Nejvíce subjektivní se z těchto úryvků jeví verze Václava Daňka, který pro vyjádření slov používá sice modernější, ale hovorovější lexiku a v tomto případě se poněkud sémanticky odklání od originálu.

Pro lepší představu autorka diplomové práce uvede další příklad, ve kterém překladatelé volí odlišné lexikum oproti originálu z důvodu fonetické shody veršů. Stejný princip je uplatněn i v použití citoslovcí v úvodní strofě čtvrtého zpěvu.

„Снег крутит, лихач кричит,
Ванька с Катькою летит –
Електрический фонарик,
На оглобелях...
Ах, ах, пади!..“¹²¹

¹¹⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriosity, [1920], s. 8.

¹¹⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 25.

¹¹⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 92.

¹²⁰ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 66.

¹²¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 22.

*„Vozka křičí, krouží sníh,
Vaňka s Katkou letí,
Elektrické lampy zář
V opratích ...
Ach, hyje, hý!“¹²²*

*„Krouží sníh a vozka křičí,
Vaňka s Katkou v saních fičí.
Eletrycká lucernička
Na voji...
Hót!... Vyhnou se!...“¹²³*

*„Vozka křičí, fičí sníh,
Váňka s Kátkou na saních –
elektrická lucernička
na voji...
ach, ach, rychleji!...“¹²⁴*

*„Křičí vozka, křepčí bič!
Vaňka s Katkou fičí pryč –
na trojce je lucernička,
dvojitá je oj...
oj – do nebička!“¹²⁵*

Lze se pouze domnívat, co mohlo vést autory v této pasáži k výběru takového lexika. Diplomantka zastává názor, že nejvíce se původnímu textu přiblížil opět J. Seifert. Problematickou částí této strofy je její závěr *«Ax, ax, nađu!»*. Pobídku vyjádřenou na konci verše slovesem v imperativu, Seifert brilantně vystihl pouze citoslovci *„Ach, hyje, hý!“*.

¹²² BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a curiosity, [1920], s. 7.

¹²³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 23.

¹²⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 92.

¹²⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 65.

Mathesius zvolil kombinaci pro češtinu netradičního citoslovce „*hót*“ a slovesa „*vyhnou se*“. Pro čtenáře může být nežádoucím v tomto převodu přídavné jméno „*eletrycká*“, jež je podle současných pravidel českého pravopisu chybně napsané. Také podstatné jméno „*oj*“, které upravil Mathesius, stejně jako jeho následovník V. Jestřáb, na „*voj*“ je v tomto případě hovorově laděné. Jestřábova interpretace závěru verše ponechává obě původní citoslovce „*Ach, ach*“, která jsou doplněna příslovcem „*rychleji*“. Autorka práce se domnívá, že nejvíce sémantických posunů oproti originálu lze zaznamenat v úryvcích B. Mathesia a V. Daňka. Daněk hned v prvním verši zmiňuje „*bič*“ pravděpodobně jako prostředek, který zajišťuje rychlejší pohyb saní tažených koňských spřeženími. V jeho volném převodu se vytratilo přídavné jméno «*електрический*» a toto místo bylo vyplněno podstatným jménem s předložkou „*na trojce*“, označující umístění zmiňované lucerny. V závěru bylo použito pouze jedno citoslovce: „*oj*“.

Zajímavé jsou i odlišnosti v převodech úryvku ze sedmého zpěvu, zejména v pracích B. Mathesia a V. Daňka.

„Эх, Эх!

Позабавиться не грех!“¹²⁶

„Ej, ej,

Pobavit se dej!“¹²⁷

„Hejá, lula, – bim – bim – bam!

já se dneska rozdělám!“¹²⁸

„Ech, ech, popil bych!

Rozšoupnout se není hřích!“¹²⁹

¹²⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 36.

¹²⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozity, [1920], s. 11.

¹²⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 37.

¹²⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 94.

„Muzikanti, tradá, marš!
Napijem se na kuráž!“¹³⁰

„V originále je užito citoslovce *эх*, které může mít v ruštině, v závislosti na kontextovém zapojení, jak význam vyjádření lítosti, tak pohoršení či rozhořčení.“¹³¹ Od originálu se do určité míry odlišují všechny porovnávané interpretace. J. Seifert druhý verš rozměrově zkrátil o dvě slabiky a vypustil podstatné jméno *«зрех»*. V. Jestřábovi se pozoruhodným způsobem podařilo přiblížit veršům Bloka, i přes rozšíření prvního verše o „*popil bych*“. Volné překlady Mathesia a Daňka sice ladí rytmičky, ale od původního textu se významově vzdalují. Opět nelze přesně formulovat, do jaké míry se autoři sémanticky odchyľují od originálu, neboť posuzujeme pouze vyňatou část z celku.

2.6.5 Hovorové lexikum

J. Seifertovi se v některých případech nepodařilo nalézt v české lexikální zásobě vyhovující slovo, proto musel ponechat v překladu slovo v originální podobě či v lehce pozměněném tvaru. Autor A. A. Blok nalamil záměrně některé verše vulgárností, aby umocnil dramaticnost či zdůraznil vážnost daného jevu. J. Seifert pochopil autorův záměr spojit vysoký sloh s vhodně zařazenými vulgarismy a hovorovými slovy, ale nepodařilo se mu toto propojení udržet v českém překladu. Pouze tři verše jsou hovorově naladěné, ostatní původně vulgární verše, se snažil Seifert přeložit poněkud jemněji. Používá výrazy jako například: „*mrcho*“, „*táhni*“, „*holku*“, „*civí*“, „*prašivý*“, „*retky*“, „*putyce*“, „*čubky syn*“, „*žrala*“, „*hulákaje*“, „*zdechline*“ či „*proflákám*“.¹³² Z pohledu stylistiky může na čtenáře působit neupraveně až kostrbatě slovní spojení „*děsně správné nožky*“. Slovo „*děsně*“ se v českém jazyce používá pro vyjádření něčeho ošklivého, nehezkého, ale autor v tomto verši významově umocňuje s jeho pomocí něco hezkého. Navíc spojení se spisovnou formou slova „*správné*“ může odrážet Seifertovu nerozhodnost, zda svolit překlad hovorovým jazykem či zůstat věrný vysokému slohu.

¹³⁰ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 70.

¹³¹ KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 56.

¹³² FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 127-128.

V bohaté slovní zásobě B. Mathesia se také skrývá řada vulgarismů a hovorových slov, které se nebál v převodu použít. V jeho překladu k hovorově laděnému lexiku lze přiřadit například: „šejdrem“, „rozplácla se“, „milánku“, „psí synu“, „mele panty“ či „strupaté psisko kleté“. Ve vulgarizaci slovní zásoby a v používání nižší lexiky nezaostávali ani V. Jestřáb a V. Daněk.

V Jestřábově verzi se vyskytuje taktéž lexikum oponující vysokému uměleckému jazyku: „retko“, „kukuč“, „fofruje“, „durák“, „žrala“, „v čudu“, „syčák“, „kaťata“, „bachor“ či „zdechlá psino“. Z pohledu stylistického je znatelný posun od originálu v šestém zpěvu, kde Jestřáb zajímavým způsobem spojuje poměrně vulgární oslovení „zdechlino“ se zvukomalebným dětským označením pro spánek „hajej“. Nutno podotknout, že se tím Jestřábovi podařilo zachovat pravděpodobný Blokův ironický záměr. V ostatních překladech takto znatelný lexikální kontrast není. Autor v interpretaci udává velký počet zdrobnělých výrazů, z nichž autorka uvede pouze několik: „kudličku“, „vrabečku“, „hebounkou“ či „ramínko“. Každá zdrobnělina má svůj význam, v některých případech označuje něco milého a hezkého a v jiných případech je použita právě pro vyjádření ironie.

Překlad posledního ze čtveřice uváděných autorů je až přesycený hovorovým až vulgárním lexikem. Stejně jako Jestřábova, tak se i Daňkova slovní zásoba poměrně často přibližovala současnému českému nespisovnému jazyku: „klouzačka“, „plejtvat“, „dváciáš“, „ucouranej“, „trajdej“, „čupr“, „skápneš“ a další. Oproti ostatním Václav Daněk používá mnoho sloves a přídavných jmen zakončených nespisovnou koncovkou -ej („trajdej“).

V překladech poměrně často dochází k vypouštění například názvů konkrétních předmětů. Zřejmě kvůli zvukové shodě se takového počínu v pátém zpěvu dopouštějí B. Mathesius, V. Jestřáb i V. Daněk.

„Гетры серые носила,
Шоколад Миньон жрала, ...“¹³³

¹³³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 26.

Jaroslav Seifert ponechává jako jediný ve svém převodu název čokolády „*Mignon*“. V. Daněk patrně hledal co nejbližší český výraz pro zmiňovaný název čokolády, nakonec vybral pro pojmenování cukroviny „*miňonky*“. Avšak výraz „*žrát*“ použili ve svém překladu všichni překladatelé, kromě kreativního V. Daňka.

2.6.6 „Ježíš Kristus“ v závěru poemy

Podle Jiřího Fraňka nejkomplikovanější částí poemy *Dvanáct* je její závěr, ve kterém se objevuje záhadná postava, ztělesnění Ježíše Krista.

„[...]в белом венчике из роз –
Впереди – Исус Христос.“¹³⁴

„[...]věneček z růží maje kolem skrání,
Vpředu – Ježíš Kristus.“¹³⁵

„[...]s růžemi kol hlavy bílými –
Ježíš Kristus před nimi.“¹³⁶

„[...] s věncem růží kráčí tam
vpředu – Ježíš Kristus. – Sám.“¹³⁷

„[...]pod korunkou bílých růží
zavějemi do chýší
s nimi...Kriste Ježíši“!¹³⁸

Seifertův překlad závěrečné části působí rozpačitým dojmem, jako by nebyl dovedený do konce. Rozhodl se ponechat výraz „*Ježíš Kristus*“ úplně na konci

¹³⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 54.

¹³⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktualita a kuriozita, [1920], s. 14.

¹³⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 55.

¹³⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 98.

¹³⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 77.

verše, ačkoli se mu toto slovo nehodilo do rýmu. Za nevhodně přeložené jsou považována slova „věneček“, „maje“ a „skráně“. Zdrobnělina „věneček“, kterou básník ve svém převodu použil, působí kostrbatě v rámci revolučního, úderného dění. Archaismus „skráně“, označující vlasy na spánkové části lidské hlavy, je považován již v první třetině 20. let za zastaralý. Překlad závěrečné části revoluční poemy působí až přespříliš jemně.¹³⁹

Ani B. Mathesius si zdárně neporadil s překombinovaným závěrem básně. V jeho podání i tato část tvoří jednotu, ačkoli se „*Ježíš Kristus*“ jakoby vytrácí. Existuje pravděpodobnost, že to tak zamýšlel i sám autor A. A. Blok, ale jeho skutečný záměr je téměř nezjistitelný. Bezpochyby Mathesiův převod je dodnes pokládán za nejzdařilejší, a to rýmově, významově i melodicky.¹⁴⁰

V tomto případě se osobitá interpretace V. Jestřába v mnohém přibližuje originálu, ačkoli neuvádí v dvojverší barvu růží, ze kterých je věnec spleten. Barvu růží nezmínil ve svém překladu ani J. Seifert. A. A. Blok použil ve svém díle numerickou symboliku, kterou zdůraznil svým převodem právě V. Jestřáb. Čtenář, který nad verši hlouběji uvažuje, může najít číselnou spojitost mezi dvanácti vojáky a jednou osamocenou osobou v závěru poemy. Otázkou zůstává, zda Jestřáb vybral dané lexikum kvůli lepšímu zvukovému ladění či chtěl svými verši poukázat na společnost, které se naskytla jedinečná příležitost, směřovat společně k nové lepší společnosti. V. Daněk opět dokazuje, že se v překladech básní kreativnímu přístupu mezi neklade, i za předpokladu, že se ve větší míře významově odkloní od originálu. V tomto případě se interpretace Daňka významově odlišuje od ostatních tří autorů. „*Ježíš Kristus*“ zde nevystupuje ani jako vůdce revoluce a ani jako záhadná postava objevující se v dále. Autor v závěrečné části sám vstupuje do děje a přeje štěstí revoluci, aby byla dotažena do zdárného konce: „*s nimi, Kriste Ježíši*“.

2.6.7 Závěrečné shrnutí

Na základě srovnávání vytržených úryvků z poemy nelze vybrat jednu interpretaci a tu označit za překladově nejlepší. V každém převodu se projevuje autorova osobnost, jeho myšlenky a názory, jazykové dovednosti a dokonce i vliv doby, ve které žijí. Lze říci, že každá interpretace je projevem jedinečné osobnosti, je

¹³⁹ FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963, s. 127-129.

¹⁴⁰ *tamtéž*, s. 132-133.

tedy vždy subjektivním, de facto, novým dílem. Z tohoto důvodu nelze zcela objektivně porovnávat celé překlady, neboť bychom se snažili hledat společné rysy a odchylky u básní, které jsou si na jedné straně neuvěřitelně podobné, ale z druhé strany se jedná o odlišná díla. Můžeme však zkoumat jednotlivé úryvky a porovnávat je s originálem a interpretacemi jiných autorů. U komparace daných úryvků básně je třeba se zaměřit na technickou stránku převodů, tedy jaké jazykové prostředky či lexikum autoři–překladaelé ve své práci použili a jak verše uspořádali. Nutno vzít v potaz, že celkový dojem je ovlivněn estetickým cítěním čtenáře.

Ačkoli se překladaelé dopouštěli oproti originálu drobných sémantických či stylistických odchylek, tak nelze považovat jejich interpretace za nezdařilé pokusy překladu poemy *Dvanáct*. Nezdá se, že by autoři špatně pochopili původní Blokův text, dokonce je ve všech překladech zaznamenána i snaha zdůraznit dynamičnost a údernost revoluční básně a efektivnost hovorového, místy až vulgárního lexika. Seifertův překlad ze všech nejvíce působí strnulým dojmem, což by mohl zapříčinit jeho pokus přeložit slovo od slova, verš od verše. Nutno podotknout, že ne ve všech případech. Na druhou stranu se z lexikálního pohledu velmi dobře srovnává jeho interpretace s originálem.

Interpretace B. Mathesia a V. Jestřába díky volnému překladu získaly zajisté osobitou podobu, ale zároveň se podařilo ve většině případů udržet i zvukovou shodu veršů. Mathesius použil několikrát k umocnění vážných jevů opakování slov či slovních spojení a jedinečnost díla nabyla mimo jiné i výběrem pro češtinu nepříliš typických citoslovcí. Jestřábova verze je pozoruhodná použitím velkého množství zdrobnělých slov, jejichž cílem nebylo zjemnit poemu, ale spíše ironickým způsobem vyjádřit myšlenky originálu od A. A. Bloka. Obě tyto verze využívají lexikum adekvátní době, kdy dílo *Dvanáct* vzniklo, avšak bližší současnému českému jazyku je logicky slovní zásoba Vojtěcha Jestřába, jehož interpretace byla publikována o více jak 45 let později než Mathesiova.

Moderní hovorová a vulgární lexika V. Daňka splnila zajisté svůj účel, upozornit na důležitý jev skrytý v textu konkrétní sloky, ale místy jím zastínila originál. Otázkou zůstává, zda to tak autor překladu skutečně zamýšlel. Mohlo se jednat pouze o záměr přivést současného čtenáře ke knize zachycující události, které se odehrály v Rusku před více jak půl stoletím. Lexikálně se tato verze překladu poemy *Dvanáct* nejvíce přibližuje dnešnímu běžně používanému lexiku. Diplomantka se domnívá, že použití některých hovorových či vulgárních termínů

nejdou vhodnou variantou do díla, jehož děj zachycuje události odehrávající se v prvních desetiletích 20. století.

3 Verše o Krásné Dámě

3.1 Proměny motivu „Krásné Dámy“

Básně, ve kterých se objevuje motiv „Krásné Dámy“, byly uspořádány chronologicky do tří knih. A. A. Blok takto rozdělil básně záměrně, neboť v nich je zachycen postupný, laickem téměř nezaznamenanatelný, vývoj hlavního motivu „Krásné Dámy“.¹⁴¹

Na přelomu 19. a 20. století byla počáteční básnická tvorba mladého Aleksandra A. Bloka ovlivněna mysticizujícími vlivy filosofie Vladimíra Solovjova. Filosofie Solovjova mimo jiné v sobě odrážela i existenci neřešitelných problémů ve společnosti, vedoucí až k apokalypse. Blok nadšený tímto filosofickým myšlením z něho použil do svých básní motiv „Světové duše“, jinak často nazývaného i „Věčné ženství“. Tento motiv se v Blokově podání rozvinul v mystickou „Krásnou Dámu“, v sílu, která jako jediná může zachránit svět před apokalypsou a nastolit harmonické uspořádání nového světa.¹⁴²

Zpočátku obraz „Krásné Dámy“ připomínal mystickou éterickou duši sestupující odněkud shora. Tento kosmologický – nebeský úkaz nenápadně ustupuje. Abstraktní éterická múza postupně nabývá na konkrétnější pozemské podobě. Proměna byla podmíněna láskou A. A. Bloka k nastávající manželce Ljubov D. Mendělejevové, která v básních objevovala lásku svého manžela a zároveň se ve verších sama nepoznávala.¹⁴³ Je třeba symbol „Krásné Dámy“ vnímat spíše jako naději či touhu po něčem, co by mohlo vést ke změně společnosti a světa než pouhé ztělesnění ženské krásy a projevy lásky a milostné lyriky. *Verše o Krásné Dámě* vyvolaly v intelektuálních sférách rozruch. Někteří tyto básně přijímali kladně a s nadšením, kdežto druzí je kritizovali pro její neuskutečnitelnost. Nejkontroverznější se jim zdála myšlenka ideálního a harmonického vztahu mezi

¹⁴¹ DANĚK, Václav. Zázračné dítě smyslového intelektu. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 196-203.

¹⁴² *tamtéž*, s. 194-197.

¹⁴³ MATHAUSER, Zdeněk. Rytíř a keř. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně připr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 113-115.

mužem, myšleno autorem a ženou, touhou po novém světě, založeném na lásce a svobodě.¹⁴⁴

Druhá kniha popisuje básníka na rozcestí, jenž se odklání od původní mystické kosmologické filosofie a od myšlenek básníků druhé generace symbolistů. Postupně se obrací ke skutečnému životu, ve kterém se zpočátku projevuje i jím vnímaná zrada manželky Ljubov. Po událostech, které se odehrály v letech 1905–1906 se začíná formovat jeho teze, že jedině utlačovaný lid může odstartovat proces přeměny společnosti. Ve třetí knize je patrná další proměna symbolu původní „Světové duše“. „Krásná Dáma“ se v čase proměňuje až do sociální podoby „duše lidu“, tedy je možné zaznamenat v Blokově poezii i sociální tematiku. V tomto okamžiku lze „Krásnou Dámu“ připodobnit revoluci, jakožto prostředku k dosažení proměny světa a nastolení jeho nové harmonické podoby.¹⁴⁵

3.2 Poetika básnického cyklu

Básnický cyklus *Verše o Krásné Dámě* vyšel poprvé v r. 1904 a obsahuje básně, které napsal A. A. Blok v letech 190–1902. Pro Blokovu tvorbu neexistuje jednotný systém v používání rýmů. Stejně jako se vyvíjely jeho myšlenky či motivy, tak se proměňovalo i vnitřní uspořádání veršů. Vnitřní uspořádání veršů v jeho rané tvorbě se odlišuje od vnitřní organizace tvorby pozdější. Lze stanovit pro každé období Blokovy tvorby nebo pro jednotlivé svazky jeho básnických cyklů rýmové dominanty. V jeho prvních básních z cyklu *Verše o Krásné Dámě* se objevují tradiční, komorní rýmy (снежная–нежная). V dalším básnickém cyklu s názvem *Распутья* A. A. Blok zařadil pro jeho dosavadní tvorbu netypické, tedy nepravidelné rýmy (почки–форточки). Následující cyklus básní pojmenovaný *Город* se od prvních dvou ve vnitřním uspořádání veršů zcela odlišuje. Rýmovou dominantou se stala smyslová jednota rýmů. A. A. Blok záměrně vyhledával a používal taková slova, která se rýmovala a zároveň si byla významově velmi blízká (седи́нам–ста́рикам).¹⁴⁶

Básnický cyklus *Verše o Krásné Dámě* sčítají celkem 972 rýmů, z toho lze vyčlenit 701 úplných rýmů. Dále A. A. Blok použil 140 foneticky úplných

¹⁴⁴ DANĚK, Václav. Zázračné dítě smyslového intelektu. In: BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 195-199.

¹⁴⁵ *tamtéž*, s. 202-204.

¹⁴⁶ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 9-10.

a 21 foneticky a fonologicky úplných rýmů. Nedokonalých rýmů se v celém tomto cyklu nachází pouze 110. Zajímavostí je, že některé rýmy vystupují v básních jako palindromy (тишине—мне а мне—тишине). V rámci jedné básně také často dochází i k opakování stejných rýmů či použití jednoho slova v jiné gramatické formě (туман—тумане—туманых). V některých básních se autor A. A. Blok zaměřil ve verších na použití shodných zvuků či skupin zvuků a podařilo se mu tak vytvořit náslovné rýmy. Tato literární technika, která je založena na použití stejných zvuků ve verších se nazývá aliterace. K další specifičnosti poetiky *Veršů o Krásné Dámě* patří i Blokova mistrná hra se slovy. Některé básně obsahují i homonymické rýmy, které čtenář nesmí zaplést s pokusem o zdůraznění vážného jevu formou opakování slova. I v této Blokově prvotině nalezneme trojnásobné rýmy (плен-стен-перемен) a některé druhy rýmů, které jsou typické pro jeho pozdější tvorbu.¹⁴⁷ Řadíme k nim například неравносложные рифмы, ve kterých dochází k rýmování nestejného počtu nepřízvučných slabik po přízvučce.¹⁴⁸ Dále k nim patří i sdružené rýmy či rýmy-leitmotivy, které opakováním připomínají hlavní jevy. Nedokonalé rýmy v tomto cyklu básní jsou více pohyblivé a často je zvukově vnímáme jako rýmy úplné. Tento jev zapříčiňuje redukce samohlásek nacházejících se za přízvučnou slabikou. Jestli se nedokonalé rýmy budou akusticky podobat při výslovnosti úplným rýmům, to závisí na mluvčím a jeho přednesu textu básně. Zajímavostí je, že autor Blok v rýmech tohoto cyklu použil 1170 podstatných jmen, která se mnohdy v rámci celého cyklu opakuji (сон, даль, звук).¹⁴⁹

3.3 České překlady vybraných básní z cyklu *Verše o Krásné Dámě*

Některé básně z cyklu *Verše o Krásné Dámě*, které A. A. Blok napsal mezi lety 1901–1902 nejsou pojmenované, je u nich uveden pouze rok, případně celé datum jejich vzniku. Překladaelé do českého jazyka pro rozlišení básní a kvůli lepší orientaci v básnickém cyklu, použili často pro jejich pojmenování první verš z konkrétní básně.

¹⁴⁷ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 9-14.

¹⁴⁸ RICHTEREK, Oldřich. *Úvod do studia ruské literatury*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, s. 100.

¹⁴⁹ КРАСНОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973, s. 14-16.

Komparace se bude týkat českých interpretací básní *Tuším Tě* a *Což nebylas to ty* Jaroslava Teichmanna a Václava Daňka. Autorka diplomové práce vybrala tyto básně, jelikož mají mnoho společného. Nejen že obě vznikly v roce 1901, ale projevuje se v nich například i kontrast klidu a očekávání, lyrické prvky a motiv „Krásné Dámy“, která zde vystupuje jako abstraktní éterická duše „Veliká Věčná Žena“ nekonkrétně označovaná jako „Ona“.¹⁵⁰ V díle *Což nebylas to Ty* je patrný pokus o konkretizaci „Krásné Dámy“, která nabývá formy nebeské zářící hvězdy. Obdobně jako u komparace českých překladů poemy *Dvanáct* si i v tomto případě diplomantka zvolila jako kritéria pro komparaci zejména vyhledávání lexikálních a sémantických posunů v převodech.

3.4 Báseň *Tuším Tě*...

Autor Blok v této básni zachycuje zejména svá očekávání. V tomto období je jeho tvorba ovlivněna filosofickými mystickými idejemi Vladimíra Solovjova, které se střetávají s milostnou tematikou, vyjadřující básníkův hluboký cit k Ljubov D. Mendělejevové. Ljubov ho zpočátku odmítala, avšak básník se nevzdal a dvořil se jí i nadále. Báseň na jedné straně odráží autorovo přání, aby se vysněná „Žena“ do něho zamilovala a dokonce předpokládá, že k tomu nakonec dojde. Na druhé straně je v básni patrný kontrast krásného milostného očekávání a strachu ze změny. Blok se obává proměny své dosavadní idealistické filosofie. Pod vlivem milostného vzplanutí k jeho nastávající ženě se postupně proměňoval motiv „Krásné Dámy“, která začíná mít konkrétnější podobu. Obával se, aby ho tento projev milostné tematiky v jeho filosofii nepřivedl k žalostnému úpadku. Kromě motivu „Krásné Dámy“ v této básni najdeme motiv lásky, strachu, kontrastu starého a nového či ideového a skutečného.¹⁵¹

3.4.1 Lexikální a sémantické odchylky v českých překladech

Oba překladatelé se zaměřili ve svých převodech na co nejvěrnější zachycení myšlenek autora Bloka. Aby Václav Daňka a Jaroslav Teichmann dodrželi ve svých interpretacích původní melodii a sémantický rozměr veršů, překládali báseň

¹⁵⁰ Анализ стихотворения Блока О прекрасной даме. In: <https://analiz-stihov.ru> [online]. © [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://analiz-stihov.ru/blok/o-prekrasnoj-dame>.

¹⁵¹ Анализ стихотворения «Предчувствую Тебя» Блока. In: <https://rustih.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://rustih.ru/aleksandr-blok-predchuvstvuyu-tebya/>.

volnějším způsobem a v několika případech se dopustili ve svých interpretacích sémantických posunů. Nezdá se však, že by tak činili nezáměrně, z důvodu nepochopení původní ruské předlohy. Veškeré ukázky z básnického cyklu *Verše o Krásné Dámě* budou uváděny vždy ve stejném pořadí, nejprve bude uveden originální ruský text, posléze česká verze J. Teichmanna a na závěr V. Daňka. První ukázka se týká úvodního dvojverší básně *Tuším Tě*.

*„Предчувствую Тебя. Годы проходят мимо –
Всё в облике одном предчувствую Тебя.“¹⁵²*

*„Tuším Tě. Léta jdou a v minulost se mění.
Vždy se mi zjevuješ s touž tváří, beze změn.“¹⁵³*

*„Tuším Tě. Míjejí nás roky kolem jdoucí.
A stále v jediné jen tváři tuším Tě.“¹⁵⁴*

Ve všech verzích básně napočítáme v tomto dvojverší stejný počet slabik, tedy 25. J. Teichmann pravděpodobně přeložil verše volněji z toho důvodu, aby dodržel zmiňovaný jejich rozměr. Jeho interpretace je ochuzena oproti originálu o zopakování slov „*tuším Tě*“ na konci druhého verše. Václavu Daňkovi se podařilo v této pasáži daná slova zopakovat, tím zdůraznil stejně jako Blok autorovo očekávání příchodních změn. V české variantě J. Teichmanna je kladen důraz více na dosavadní neměnnost a stálost, než autorovo rozpačité očekávání změn.

V obdobném duchu se nese i druhé a třetí dvojverší:

*„Весь горизонт в огне – и ясен нестерпимо,
И мплча жду, – тоскуя и любя.“*

¹⁵² БЛОК, Александр Александрович. *Избранное: стихотворения и поэмы*. Сост. Вл. ОРЛОВ. Москва: Детская литература, 1978, с. 21.

¹⁵³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 56.

¹⁵⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 13.

*Весь горизонт в огне, и близко появление,
Но страшно мне: изменишь облик Ты.*¹⁵⁵

*„Jak obzor rozhořel se jasem k nesnesení!
Očekávám Tě mlčky, láskou roztoužen.*

*Jsi blízko. Mám však strach, že Tvoje tvář se změní.
A obzor hoří prudce jasným plamenem.*¹⁵⁶

*„V ohni je horizont – je k nesnesení žhoucí,
čekám Tě mlčky – v lásce, v tesknosti.*

*V ohni je horizont, už čas je na zjevení,
Však hrozím se: svou tvář že změníš Ty“.*¹⁵⁷

Kdybychom se zabývali pouze vyňatými úseky z básní, nemuseli bychom správně pochopit její pravý význam. Uvedená dvojverší na tento fakt poukazují. Ve všech třech případech můžeme zaznamenat na jedné straně strach a na druhé nadšení z očekávaných a rychle se blížících změn. V převodu J. Teichmanna je blížící se proměna vyjádřena slovy „obzor rozhořel se jasem“ a „jsi blízko“, verze V. Daňka uvádí slova „v ohni horizont – k nesnesení žhoucí“ a „čas je na zjevení“. Autorka práce se domnívá, že Daňkův překlad této pasáže je věrnější ruskému originálu, jelikož autor Blok použil slovo «горизонт» a V. Daněk ho ve své verzi překládá také trojslabičným slovem „horizont“. I když Teichmann vnesl v báseň na počet slabik kratší české slovo „obzor“, v daném verši dodržel rozměr třinácti slabik, stejně jako je v původním Blokově textu. S tímto souvisí i slovní spojení «горизонт в огне», které Teichmann přeložil do českého jazyka s pomocí slovesa „obzor rozhořel se“, kdežto Daněk zvolil variantu blízkou původní ruské verzi „v ohni je horizont“.

¹⁵⁵ БЛОК, Александр Александрович. *Избранное: стихотворения и поэмы*. Сост. Вл. ОРЛОВ. Москва: Детская литература, 1978, с. 21.

¹⁵⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 56.

¹⁵⁷ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 13-14.

Protikladnost strachu a milostného nadšení ve své interpretaci opět lépe vyjádřil V. Daněk slovy „*v lásce a tesknosti*“, kdežto Teichmann svými slovy „*láskou roztoužen*“ umocňuje více sílu lásky. Láska a strach, dva pocity, jež A. A. Blok své básni staví proti sobě jako protipóly. Nemají se však vylučovat, ale prolínat se. Láska, v níž doufá, že bude opětována, se stává důvodem jeho obav z blížících se ideových změn, zároveň však je to právě láska, která mu má rozpaky pomoci překonat. Láska má v této básni dva významy, v první řadě představuje emoční stav zamilovanosti a v druhé řadě vystupuje jako „Ona“, nadpozemská „Věčná Žena“, jakási vyšší síla, díky níž lze překonat strasti a směřovat k novému světu.

3.5 Báseň *Což nebylas to Ty...*

Stejně jako u předchozí básně, tak i v tomto případě se nejedná o ryze romantické verše, ačkoli jsou silně ovlivněné jeho láskou k Ljubov D. Mendělejevové. Opět A. A. Blok vnesl do básně svoji „Krásnou Dámu“ jako symbol věčného ženství. „Ona“, „zářící hvězda“ – vyšší síla sestupuje odněkud shora a nese s sebou pouze pozitiva, lásku a naději v lepší časy. Nutnost její existence v tomto případě Blok vyjádřil odvážnými slovy, že bez tohoto „vyššího principu“ by nebyl život, ale nebyl by ani Bůh. Je zde patrný i kontrast mužské odvahy a dívčí něžnosti. Kromě již zmíněných u předchozí básně motivů, se v této básni objevuje motiv města či přírodní lyrika.¹⁵⁸

3.5.1 Lexikální a sémantické odchylky v českých překladech

Ani v tomto případě není třeba pochybovat o tom, že oba překladatelé pochopili hlavní myšlenku Blokova díla. Diplomantka uvede několik příkladů z českých překladů, v nichž jsou patrné drobné sémantické odchylky. J. Teichmann a ani V. Daněk nebrali hlavní ideu básně na lehkou váhu, ale ve snaze dodržet rozměr veršů během volnějšího překladu, vznikly tyto významové posuny. Jako první ukázkou zvolila autorka diplomové práce dvojverší vytržené z úvodní strofy básně.

¹⁵⁸ Тема любви в лирике А. Блока. In: <http://www.library-gaidara.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <http://www.library-gaidara.ru/rus/essay/4392.htm>.

*„Не ты ль в моих мечтах, певучая, прошла
Над берегом Невы и за чертой столицы?“¹⁵⁹*

*„Což nebylas to ty, jež při zpěvu v mých snech
jsi prošla nad městem a nad širokou Něvou [...]“¹⁶⁰*

*„Což nebylas to Ty, kdo se zpěvem v mých snách
procházel předměstím i nad nábrežím Něvy?“¹⁶¹*

V tomto úryvku je zajímavý překlad druhého verše u obou autorů. Teichmann ve své interpretaci popisuje nebeskou „Věčnou Dámu“, která se ve snech vznáší „nad městem“ a „širokou Něvou“. Když opomineme jeho rozšiřující popis řeky Něvy, který v originálu nenajdeme, tak mnohem zajímavější z pohledu čtenáře je ta část, kde je zmiňováno město. V původním textu A. A. Blok píše «за чертой столицы». Slovo «столица» se do českého jazyka překládá jako hlavní město, z tohoto důvodu bylo jednodušší pro oba překladatele přeložit tyto verše volnějším způsobem. Teichmann použil pro svůj převod neutrální slovo „město“ a Daněk „předměstí“. Pro současného čtenáře mohou být oba překlady zavádějící, neboť ani jedna interpretace mu nepřipomene, že v době vzniku této básně, tedy v r. 1901, byl hlavním městem Ruska právě Petrohrad, nikoli současná Moskva.

Na městskou tematiku navazuje i další úryvek básně, pocházející tentokrát z její druhé strofy.

*„Ты шла звездою мне, но шла в дневных лучах
И камни площадей и улиц освятила.“¹⁶²*

¹⁵⁹ БЛОК, Александр А. «Не ты ль в моих мечтах, певучая, ...». In: <https://ilibrary.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1950/p.1/index.html>.

¹⁶⁰ БЛОК, Александр Александрович. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 59.

¹⁶¹ БЛОК, Александр Александрович. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 17.

¹⁶² БЛОК, Александр А. «Не ты ль в моих мечтах, певучая, ...». In: <https://ilibrary.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1950/p.1/index.html>.

*„Ty, hvězdo, přišlas ve slunečních paprscích,
a náměstí a ulice jsi ozářila.“¹⁶³*

*„Ty hvězdou bylas mi, však v jitřním zábřehu
kameny uliček i rynků ozářilas.“¹⁶⁴*

V první řadě je třeba se zaměřit na pravopis českého jazyka, výrazy „*přišlas*“ nebo „*bylas*“ jsou hovorově laděné. Pokud vezmeme v potaz rozměr prvního verše, tak se všechny tři varianty shodují v počtu dvanácti slabik. Z toho lze vyvodit, že oba překladatelé použili nesprávné gramatické formy slova záměrně, aby dodrželi sémantickou hustotu veršů. Stejný princip použil Václav Daněk i ve druhém verši: „*ozářilas*“, J. Teichmann v tomto případě použil spisovnou formu „*jsi ozářila*“. Zajímavý je i Daňkův překlad původního ruského «*пlouцадъ*» zastaralým slovem „*rynek*“. Otázkou zůstává, zda se chtěl překladatel záměrně přiblížit dobovému lexiku či se opět snažil dodržet rozměr verše.

4 Inspirace ve výuce

V této kapitole autorka diplomové práce představí různé vyučovací metody, s pomocí kterých by bylo možné využít komparaci českých překladů vybraných děl A. A. Bloka v současné výuce ruského jazyka na českých středních školách.

Nelze se zabývat pouze srovnáváním překladů a hledáním u nich společných a odlišných znaků, ale je nutné také žákům ukázat, co všechno v sobě literární dílo skrývá a proč je dobré se jím zabývat. U práce s textem básní to platí dvojnásobně. Některé zvolené metody by měly žákům připomenout fakt, že i literární dílo plní určité funkce. Vedle interní funkce existují i tzv. externí funkce, mezi které řadíme poznávací, ideologicko-výchovnou, estetickou, zábavnou a oddechovou, ekonomickou, anticipační a aktualizaci. Je podstatné brát v úvahu existenci těchto funkcí, abychom mohli správně dané dílo zařadit, případně analyzovat či hodnotit. K hodnocení přispívá zejména estetická funkce, díky níž si čtenář uvědomuje, jak na něj dílo působí, tedy jaké pocity v něm vyvolává. Estetická,

¹⁶³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 59.

¹⁶⁴ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 17.

ideologicko-výchovná a poznávací funkce ve společném působení mohou u čtenáře vyvolat komplexní zážitek. Čtenář na základě svých emocí zhodnotí nejen míru atraktivity uměleckého díla, ale poskytne mu i náhled na dobu, ve které dílo vzniklo, případně může blahodárně působit na formování jeho osobnosti.¹⁶⁵ Podle diplomantky je podstatné žákům připomenout vážnost literárních funkcí před zahájením práce s textem, aby si z hodin odnesli co nejvíce poznatků a prohloubili svůj zájem o ruskou literaturu.

4.1 Metody práce s textem

„Metody práce s textem mají několik cílů. Mezi ty nejdůležitější patří schopnost čtení s porozuměním, zvýšení komunikativních dovedností a dovednost analytického (kritického) zhodnocení textu.“¹⁶⁶

4.1.1 Čtenářské dopisy

Po přečtení úryvku či celého textu žák napíše dopis, ve kterém reflektuje své myšlenky, názory a případně i pocity z přečteného textu. K reflexi by mělo dojít ihned po přečtení, aby žák zachytil aktuální prožitky. Z tohoto důvodu není na místě okamžitá oprava případných gramatických chyb. Hodnocení písemného projevu může být provedeno později. Dopis je nejčastěji psán spolužákovi, kterého tak žák seznamuje se získanými informacemi.¹⁶⁷

Příklad

Téma (učivo): Srovnání vybraných českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem a popsat vlastními slovy, o čem text pojednává. Naučit se zdůvodňovat výběr svých argumentů a obhájit si je. Rozvíjet kritické myšlení při práci s uměleckým textem.

Kategorie: Práce s textem.

Úkol: Čtení ruského originálu poemy *Dvanáct* a jejího českého překladu. Vyjádření myšlenek a dojmů z přečteného textu v dopise. Zdůvodnění a obhajoba myšlenek a názorů v závěrečné diskusi.

¹⁶⁵ RICHTEREC, Oldřich. *Úvod do studia ruské literatury*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, s. 10-12.

¹⁶⁶ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015, s. 300.

¹⁶⁷ *tamtéž*, s. 300.

Organizační formy: Individuální, skupinová a frontální.

Časová dotace: 2-3 vyučovací hodiny.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Jaroslava Seiferta (srov. Příloha B) a od Václava Daňka (srov. Příloha E), nelinkovaný list papíru a propiska.

Metodický postup: Čtenářský dopis je vhodnou metodou do seminářů z ruského jazyka, neboť se jedná o nadstavbové učivo k učivu, probíraném v běžných hodinách ruského jazyka. Zvolená časová dotace se může měnit podle aktuálního počtu žáků ve třídě. První část aktivity spočívá ve společném přečtení ruského originálu poemy a v jejím překladu. Ve druhé – individuální části si každý žák přečte pouze jeden český překlad díla *Dvanáct*. Vyučující předem určí dvojice tak, aby jeden z dvojice pracoval s překladem J. Seiferta a druhý s překladem V. Daňka. Každý žák spolužákovi v dopise objasní, o čem dílo pojednává a zároveň spontánně vyjádří své pocity a dojmy z přečteného textu. Hodnocení bude formou konkrétních informací. Žáci napíší, co se jim konkrétně líbilo nebo co je zaujalo, a také vyberou z textu to, co se jim nelíbilo nebo čemu nerozuměli. Vzhledem k tomu, že se jedná o zachycení spontánních myšlenek, tak fantazii se meze nekladou. Není striktně dané, na co se mají žáci zaměřit, jestli na pocity, lexikum, gramatické odchylky v překladech oproti současné spisovné češtině, rytmičnou shodu veršů atd. Třetí část je věnována práci ve dvojicích. Žáci si přečtou, co jim spolužáci v dopisech napsali. Vzhledem k tomu, že každý četl jinou interpretaci českého překladu *Dvanácti*, tak se mohou jednotlivé názory a myšlenky v mnohém odlišovat, dokonce i v pochopení obsahu díla. Z tohoto důvodu v závěrečné diskusi žáci budou prezentovat a případně obhajovat své myšlenky a mohou se odkazovat na text a vyhledávat v něm konkrétní pasáže, které podpoří jejich argumentaci. V lepším případě najdou žáci vedle odlišností i některé shodné prvky, i kdyby to byla pouze emoce vyvolaná stejným faktorem. Vyučující se zdržuje diskuse, odpovídá na případné dotazy žáků či je usměrňuje v jejich ústních projevech. Bylo by vhodné, aby v následující hodině vyučující s žáky probral detailněji obsah poemy. Na místě by bylo i přečtení obou českých verzí a jejich srovnání, netřeba zacházet příliš do detailů. Jedině tak může žák pochopit argumentaci svého spolužáka, který mu dopis napsal.

Tip: Autorka diplomové práce doporučuje vyučujícím, aby si předem rozvrhli, jak hodinově rozdělí tyto tři části aktivity. Aby došlo kýženého výsledku, měli by žáci

přečíst české překlady a napsat dopis v rámci jedné vyučovací hodiny či jednoho dvouhodinového úseku.

Obměna: Stejný princip lze uplatnit i u komparace překladů vybraných úryvků poemy *Dvanáct*.

4.1.2 Dvojitý deník

Hlavním cílem metody dvojitého deníku je porozumění textu. Používá se často v hodinách, ve kterých se žáci seznamují s textem jakéhokoli funkčního stylu. Tato aktivita se zpravidla rozděluje na dvě části. V první části si žáci sami čtou text a podtrhávají si či zvýrazňují slova, slovní spojení nebo věty, které je nějakým způsobem zaujaly. K vybraným částem textu připisují glosy nebo komentáře, které zachycují například důvod jejich výběru či co jim označená slova připomínají, jaké emoce v nich vyvolávají a mnoho dalšího. Druhá část aktivity spočívá v rozboru daného textu. Vyučující postupně vyvolává žáky, kteří vyjadřují své myšlenky, které si vypsali k danému odstavci nebo několika odstavcům. Takovým způsobem se odstavec po odstavci rozebere celý text. Všichni dostanou možnost zformulovat své myšlenky a ústně je prezentovat ostatním. Trénují si tak i mluvený projev a prohlubují svoji slovní zásobu.¹⁶⁸

Příklad

Téma (učivo): Srovnání vybraných českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem. Naučit se formulovat komentáře k jednotlivým částem textu. Rozvíjet kritické myšlení při práci s uměleckým textem. Obohacení slovní zásoby.

Kategorie: Práce s textem.

Úkol: Čtení ruského originálu poemy *Dvanáct* a jejího českého překladu. Formulace komentářů u zajímavých částí textu. Diskuse o obsahu textu a závěrečné shrnutí.

Organizační formy: Frontální a individuální.

Časová dotace: 3-4 vyučovací hodiny.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Jaroslava Seiferta (srov. Příloha B) a od Vojtěcha Jestrába (srov. Příloha D) a propiska.

¹⁶⁸ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015, s. 303.

Metodický postup: Tato metoda je uplatnitelná jak v seminářích z ruského jazyka, tak i v běžných hodinách ruského jazyka, pokud není skupina žáků příliš početná. Vyučující rozdá každému žákovi kopii původního ruského textu a pouze jednu z českých interpretací. Výuková aktivita je zahájena seznámením žáků s originálním ruským textem poemy *Dvanáct*. Společně si přečtou ruský text a přeloží. Poté si každý žák sám přečte jednu z překladových verzí a u každého nebo každého druhého odstavce napíše krátký komentář, co ho v dané pasáži zaujalo, případně proč. Druhá část se týká rozboru díla, proto by bylo vhodné vytvořit dvě skupiny podle toho, jaký překlad žáci zkoumali. Žák z první skupiny přečte odstavec z překladu J. Seiferta a následně stejný odstavec z překladu V. Jestřába přečte i člen druhé skupiny. Postupně budou žáci pronášet své komentáře k dané části poemy. Ke každému nebo ke každému druhému odstavci se žáci vyjádří a případně mohou vyhledávat i shodné či odlišné prvky. Zde je podstatné klást důraz na použití dané lexiky, popřípadě ji srovnat s dnešní dobou. Opět je žádoucí, aby se vyučující na závěr diskuse ujistil, zda žáci skutečně pochopili, o čem Blokovo dílo pojednává, neboť je tato aktivita zaměřena na porozumění textu. Nelze tedy rozebrat pouze jednotlivé úryvky, ale je nutné, aby žáci pochopili i dílo jako celek.

Poznámka autorky: Každý vyučující si musí samozřejmě sám nastavit, kolik vyučovacích hodin aktivitě věnuje.

Tip: Pro lepší efekt je možné předložit žákům tabulku, do které si budou během diskuse zaznamenávat případné lexikální či významové odlišnosti, kterých si na základě svého rozboru české interpretace poemy *Dvanáct* a z komentářů ostatních spolužáků všimli.

4.1.3 INSERT značky

I.N.S.E.R.T (Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking) se do českého jazyka překládá jako Interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a myšlení. Hlavním cílem metody je opět porozumění textu na základě systematizace textu a poznámek. Tato metoda má zároveň pomoci žákům eliminovat případný strach z toho, že před ostatními spolužáky přiznají, že něčemu nerozumí. Žáci během samostatného čtení vedle odstavců či vět vpisují značky, které mají konkrétní význam a vyučujícím během procházení mezi lavicemi tak pomáhají si udělat rychlý přehled, jakým konkrétním částem textu žáci nerozumí a naopak. Na

základě INSERT značek vyučující hodnotí i náročnost daného textu.¹⁶⁹ „Významy značek mají různé drobné odchylky, obvykle se využívají v těchto významech:

- ✓ rozumím tomu, to jsem věděl;
- ? nerozumím, potřebuji se zeptat, potřebuji vysvětlit slovo;
- ! chci zdůraznit nebo to mě překvapilo;
- + souhlasím;
- nesouhlasím.¹⁷⁰

Ve druhé části této aktivity vyučující vždy přečte část rozebíraného textu a zeptá se, kdo z žáků si zde vepsal značku označující například porozumění. Žáci se postupně hlásí a sdělují třídě, proč si ji poznamenali, co je k tomu vedlo. Úkolem vyučujícího není okamžitě reagovat na poznámky žáků, ale ponechat ostatním možnost vést řízenou diskusi. Vyučující v pozici koordinátora aktivity vstupuje do diskuse v momentě, kdy žáci vyčerpají své argumenty. Koordinátor potvrdí či vyvrátí správnost jejich tvrzení a v případě potřeby objasní problematiku. Tato metoda je časově náročná, jelikož se doporučuje u celého textu nejprve rozebrat jednu značku a pak začít znovu od začátku díla a rozebrat další značku. Z tohoto důvodu je na vyučujících, kolik času této aktivitě chtějí věnovat a kolik si zvolí značek, není nutné využívat všech zde zmíněných pět značek. Není striktně určeno ani pořadí, v jakém je budou využívat.¹⁷¹

Příklad

Téma (učivo): Srovnání vybraných českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem. Naučit se vytvářet poznámky k jednotlivým částem uměleckého textu. Naučit se formulovat své myšlenky. Obohacení slovní zásoby. Rozvíjet komunikativní dovednosti žáků. Naučit se vyhledávat shodné a odlišné prvky v textech.

Kategorie: Práce s textem.

¹⁶⁹ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015, s. 304.

¹⁷⁰ *tamtéž*, s. 304.

¹⁷¹ *tamtéž*, 304-305.

Úkol: Čtení ruského originálu poemy *Dvanáct* a jejího českého překladu. Použití INSERT značek u jednotlivých slov, slovních spojení, vět, veršů či strof. Diskuse o problematice jednotlivých pasáží a obsahu díla a závěrečné shrnutí.

Organizační formy: Frontální a individuální.

Časová dotace: 5-6 vyučovacích hodin.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Bohumila Mathesia (srov. Příloha C) a od Václava Daňka (srov. Příloha E) slovník a propiska.

Metodický postup: Vzhledem k tomu, že INSERT značky primárně slouží k systematizaci a lepšímu porozumění textu, je vhodnější tuto metodu aplikovat na celou poemu *Dvanáct*. Aktivita je zahájena společným čtením poemy v ruském jazyce a jejím překladu. Následně vyučující rozdá každému žákovi kopii české interpretace *Dvanácti*, buď od Bohumila Mathesia, nebo od Václava Daňka. Ve druhé části již probíhá individuální forma výuky, kdy žáci samostatně čtou text poemy v českém jazyce a vpisují si ke slovům, slovním spojení, větám, veršům či strofám INSERT značky, které napsal i s jejich významy vyučující pro přehlednost na tabuli. V rámci diskuse bude vždy přečtena sloka z jednoho překladu a následně stejná sloka z druhého překladu. U každé sloky se žáci vyjádří pouze ke zvolené INSERT značce. K dalším značkám se budou vyjadřovat během opakovaného čtení poemy. Je vhodné nechat žákům prostor pro diskusi, aby mohli vyjadřovat své myšlenky a názory a oponovat si, pokud naleznou lexikální a sémantické odlišnosti v těchto dvou překladech. Vyučující v roli koordinátora se vměšuje do diskuse minimálně, usměrňuje ústní projevy žáků a vysvětluje případné nejasnosti. V závěru diskuse by se měl ujistit, zda žáci pochopili, o čem dílo *Dvanáct* pojednává a shrnout jejich poznatky.

Poznámka autorky: Zmíněná časová dotace je pouze orientační, záleží na vyučujících, kolik INSERT značek se v této aktivitě rozhodnou použít. Diplomantka doporučuje na středních školách použít alespoň tři značky: ✓ Rozumím tomu.; ? Nerozumím tomu.; ! Chci zdůraznit nebo to mě překvapilo. Třetí zmíněná značka vnáší do diskuse osobitý pohled žáka.

Tip: Tuto aktivitu lze taktéž doplnit o tabulku, do které žáci budou zapisovat shodnosti a odlišnosti překladů, kterých si všimli během čtení slok a diskuse.

4.1.4 Svět v mé hlavě (visual imaginery)

Tato metoda především klade důraz na představivost žáků během četby jakéhokoli textu. Na základě svých subjektivních prožitků a zážitků žáci vygenerují jedinečné mentální představy, které pomyslně připisují pojmům či větám. Výstupem této aktivity je ústní projev, proto je třeba aktivního přístupu vypravěče i posluchače. Vypravěčem se v tomto případě stává čtenář, který si na základě četby a svých subjektivních prožitků vytvoří mentální obrazy, o kterých bude vyprávět svým spolužákům. Metoda je vhodná pro zlepšování ústního projevu žáků.¹⁷²

Příklad

Téma (učivo): Srovnání vybraných úryvků z českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem. Naučit se vytvářet mentální představy a pracovat s nimi. Obohacení slovní zásoby. Rozvíjet komunikativní dovednosti žáků narativním způsobem. Naučit se vyhledávat shodné a odlišné prvky v textech.

Kategorie: Práce s textem.

Úkol: Čtení závěrečné sloky dvanáctého zpěvu poemy *Dvanáct* v originálním ruském znění a jejího českého překladu. Nakreslení a převyprávění obsahu závěrečné sloky Blokovy poemy. Diskuse a závěrečné shrnutí.

Organizační formy: Frontální a individuální.

Časová dotace: 2-3 vyučovací hodiny.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Jaroslava Seiferta (srov. Příloha B) a od Václava Daňka (srov. Příloha E) slovník, propiska nelinkový list papíru a pastelky.

Metodický postup: Každý žák obdrží od vyučujícího pouze jednu z českých interpretací závěrečné části poemy, ve které se objevuje Ježíš Kristus. Vzhledem k tomu, že se tato sloka v českém překladu J. Seiferta a V. Daňka v mnohém odlišuje, by bylo vhodné metodu Světa v mé hlavě podpořit ještě jinou formou zachycení mentálních obrazů – kreslením. Žáci si v rámci individuální práce nejprve přečtou český úryvek, následně své mentální představy nakreslí na list papíru

¹⁷² ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015, s. 314-315.

a napíšíou na toto téma příběh. Nemusí psát celé věty, vhodnější je zaznamenávání jednotlivých informací, které by ve svém ústním projevu nechtěli opomenout. Připraví si tak osnovu, která se stane jejich vodítkem ve třetí části této aktivity. Žáci převypráví svým spolužákům příběh, který vznikl v jejich hlavě po přečtení úryvku. Následná debata je věnována shodnostem a odlišnostem mezi překlady, které zaznamenali žáci během vyprávění svých spolužáků, případně se je snaží vyhledat při komparaci obrázků. Závěrečné shrnutí poznatků provede vyučující na úplném konci této aktivity.

Poznámka autorky: Svět v mé hlavě je zajímavá metoda, kterou lze uplatnit i na běžných hodinách ruského jazyka. V našem případě nelze vytrhnout úryvek z Blokových Dvanácti a pracovat pouze s ním. U uměleckého díla jde vždy o celkový estetický prožitek, proto by tato metoda měla být aplikovaná ve výuce až po předchozím seznámení s celou poemou, tedy po přečtení ruského originálu a jeho překladu do českého jazyka. V příkladu použití této metody ve výuce ruského jazyka diplomantka záměrně přidala kreslení a zpracování osnovy k příběhu. Žáci jsou velmi ovlivnitelní, proto ten, který by měl bez osnovy vyprávět svůj příběh například jako poslední, byl by ovlivněn předchozími výkony spolužáků. Tímto způsobem lze částečně eliminovat nežádoucí zkreslování původních mentálních obrazů žáka ostatními příběhy.

4.2 Dramatizační metody

Dramatizační metody vystupují v odborných publikacích pod různými názvy: dramatická výchova, drama ve výchově, výchovné drama, drama, tvořivé drama, tvořivá dramatika nebo dětské drama. Cílem těchto metod je rozvoj verbálních, sociálních a tvůrčích dovedností a estetického citění u žáků na základě dramatického umění, který v sobě spojuje prvky literární, hudební a výtvarné výchovy. Dramatizace je v současné době považovaná za součást zážitkové pedagogiky, proto by cíle hodin měly být obecnější. Stejně tak i vyučovací hodiny by měly být uvolněnější a svobodnější, ale nutné je stanovení jasných pravidel, aby se z nácviků divadelní hry nestala nekoordinovaná zábava žáků. Při této činnosti si žáci obohacují slovní zásobu, učí se správně přednášet text a řeší různé problémy, které se týkají současného světa a zároveň i jich samotných. Na základě těchto metod se může vyučující podílet na formování morálních hodnot žáků. Řešení fiktivních situací

se při správném pedagogickém vedení může být pro žáky jakýmsi návodem k řešení běžných situací ve skutečném životě. Podmínkou úspěšnosti dramatizačních metod je dodržování stanovených pravidel, zábava při nácviku divadelních her a aktivní přístup žáků.¹⁷³

4.2.1 Act and speak

Tato dramatizační metoda je vhodná zejména do výuky cizích jazyků. Staví na tezi, že proces příprav samotné divadelní hry je z edukačního hlediska mnohem důležitější než samotné představení. Je vhodné původní myšlenky této metody aktualizovat a přiblížit je současnému edukačnímu procesu. Vzhledem ke strachu žáků z mluveného projevu, je žádoucí postavit všechny role na stejnou úroveň, tedy eliminovat zřetelné rozdíly mezi hlavními a vedlejšími rolemi. Další modernizací zejména ve výuce cizích jazyků bývá přepracování scénáře takovým způsobem, aby se používané lexikum přiblížilo co nejvíce současnému jazyku. Zjednodušeně řečeno, aby žáci mohli novou slovní zásobu posléze uplatnit i v řešení běžných konverzačních situací. Předpokladem efektivního využití této metody ve výuce je atraktivní scénář, vhodně vybrané lexikum a metodicky správné vedení hodin.¹⁷⁴

Příklad

Téma (učivo): Srovnání českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem. Naučit se správně přednášet verše. Obohacení slovní zásoby. Rozvíjet verbální, sociální a tvůrčích dovedností žáků. Naučit se vyhledávat shodné a odlišné prvky v textech.

Kategorie: Dramatizace.

Úkol: Čtení závěrečné sloky dvanáctého zpěvu poemy *Dvanáct* v originálním ruském znění a jejího českého překladu. Nakreslení a převyprávění obsahu závěrečné sloky Blokovy poemy. Diskuse a závěrečné shrnutí.

Organizační formy: Frontální, individuální a skupinová.

Časová dotace: 6 a více vyučovacích hodin.

¹⁷³ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015, s. 169-171.

¹⁷⁴ *tamtéž*, s. 171.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Jaroslava Seiferta (srov. Příloha B) a od Václava Daňka (srov. Příloha E) slovník, propiska a zápisník.

Metodický postup: Poté, co v předchozích vyučovacích hodinách žáci s vyučujícím pročtou a rozeberou originální text poemy *Dvanáct* a české překlady Jaroslava Seiferta a Václava Daňka, mohou začít vytvářet scénář k jejich divadelní hře. Vyučující by měl žáky dostatečně seznámit s reáliemi a historií, aby ve scénáři zvládli zachytit původní Blokvy myšlenky. Výsledky komparace dvou českých interpretací, mohou žákům pomoci vytvořit scénář, ve kterém by bylo vhodně použito i současné lexikum. Tvorba scénáře je nelehká činnost, při které by měl asistovat vyučující. Učitel musí zvážit, zda je jeho skupina připravená se s takto obtížným úkolem vypořádat, nebo zda by bylo vhodnější žákům předložit již hrubou verzi scénáře, kterou by na základě výsledků komparace českých překladů upravili. Je nutné žákům stanovit kritérium pro vyhledávání shodností a odlišností v daných překladech, v tomto případě by to mohlo být použití hovorové lexiky. Na základě vytvořeného scénáře, si žáci rozdělí role a začnou nacvičovat. Nejprve je nutné rozebrat text a věnovat čas jeho správnému přednesu, teprve poté je vhodné žáky seznámit i s neverbálními prostředky, případně se zabývat například výrobou kulis a kostýmů.

Poznámka autorky: Dramatizace v tomto případě je určitě vhodnou metodou do seminářů z ruského jazyka. Do běžných hodin by dramatizaci celé poemy *Dvanáct* diplomantka nedoporučila, minimálně z důvodu časové náročnosti. Vzhledem k tomu, že při dramatizaci dochází ke kombinování mnoha aktivit, lze ji označit za interaktivní metodu.

V širším slova smyslu lze za dramatické metody považovat i plné hry (reálné hraní pohybem i hlasem aj.), pohybové hry (pantomima aj.), zvukové metody (diskuse, monolog, recitace, zpěv aj.), grafické metody (myšlenková mapa aj) a práci s předměty (práce s loutkou, maskou, papírem aj.).¹⁷⁵ Z tohoto důvodu autorka práce přiřadila následující edukační metodu k dramatickým metodám.

¹⁷⁵ ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015, s. 170.

4.2.2 Recitace (přednes veršů)

Pro české žáky, kteří se teprve seznamují s ruským jazykem, bývá recitace básní poměrně složitou činností. Avšak správný přednes básní zajisté pomáhá rozvíjet řečové dovednosti žáků. Na základě recitování básní se žáci setkávají vedle samotného textu i s melodií básně, tedy s dynamikou, rytmem a intonací. I správný přednes ruských veršů se opírá o určitá pravidla. Nejprve je třeba žákům osvětlit, kdo je autor, v jaké době psal, jakým druhem literatury se zabýval apod. Tyto informace mohou žákům pomoci lépe pochopit tvůrčí záměr autora básně. Dále učitel musí seznámit žáky se slovní zásobou, jenž se bude v díle vyskytovat. V dalším kroku vyučující správně a důsledně přednese celou báseň nebo ji žákům pustí z nahrávky. Na základě vhodně zvolených otázek se ujistí, zda pochopili hlavní myšlenku díla. Teprve poté mohou přistoupit k recitaci jednotlivých slok, které nejprve přečte vyučující. Žáci si během jeho přednesu dělají k veršům poznámky, většinou si poznamenávají postavení přízvuku ve slově, a poté sami přednesou dané verše. V případě žákova neúspěchu se může nácvik několikrát opakovat. Poté, co se žákům podaří správně přednést jednotlivé sloky básně, mohou se postupně pokusit správně přednést celou báseň. Pokud existuje i česká interpretace díla, měla by být v českém jazyce pro srovnání také přednesena. Na to navazuje diskuse, ve které žáci rozkrývají odlišnosti mezi ruským originálem a jeho českou interpretací a sdělují si emoce, které v nich vyvolaly obě verze. Recitace je založená na správném přednesu daného textu z paměti, proto je nutné, aby se žáci celou báseň nebo její část naučili doma nazpaměť.¹⁷⁶

Příklad

Téma (učivo): Srovnání vybraných úryvků z českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem. Naučit se správně přednášet verše. Obohacení slovní zásoby. Rozvíjet řečové dovednosti žáků. Naučit se vyhledávat shodné a odlišné prvky v textech.

Kategorie: Dramatizace. Recitace.

¹⁷⁶ PURM, Radko, Stanislav, JELÍNEK a Josef, Veselý. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. 3.vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, s. 191-193.

Úkol: Čtení a rozbor prvního zpěvu poemy *Dvanáct* v originálním ruském znění a jejího českého překladu. Přednes úryvku Blokovy poemy v ruském i českém jazyce. Diskuse. Srovnávání českých překladů úvodního zpěvu *Dvanácti*.

Organizační formy: Frontální a individuální.

Časová dotace: 4 vyučovací hodiny.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Bohumila Mathesia (srov. Příloha C) a od Václava Jestrába (srov. Příloha D) slovník a propiska.

Metodický postup: Tato aktivita začíná seznámením žáků s autorem textu A. A. Blokem, zařazením díla do historického kontextu a ukázkou klíčového dobového lexika, které se objeví v textu. Každý žák obdrží od vyučujícího původní ruský text poemy *Dvanáct*, který je třeba nejprve pročíst. Vyučující pustí nahrávku celé ruské básně, a následně na základě otázek zjišťuje, zda žáci pochopili zásadní ideu díla. Učitel řádně přednese sloku po sloce a žáci je po něm zopakují. Nakonec se postupně pokusí s pomocí textu přednést celý úvodní zpěv *Dvanácti*. Stejný postup zvolíme u českých překladů B. Mathesia a V. Jestrába. Následně proběhne diskuse, ve které žáci vyjádří své pocity a zhodnotí české překlady nejen z pohledu čtenáře, ale i z pohledu mluvčího. Vhodným způsobem záznamu společných a odlišných prvků ve fragmentech českých překladů poemy je jejich zápis do tabulky. Komparace českých verzí by měla být také součástí diskuse.

Poznámka autorky: Recitace básní je specifická výuková metoda, která je postavena na práci s uměleckým textem a jeho správném přednesu. Je vhodná do seminářů z ruského jazyka, tedy pro méně početnou skupinu žáků.

4.3 Dabing

Dabing je metodou velmi obtížnou, neboť zahrnuje překlad, práci s textem a mluvený projev. Při mluveném projevu je nutné brát v potaz vizuální formu artikulačních pohybů, tedy přednášet text tehdy, když na videonahrávce postava pohybuje rty.¹⁷⁷ Dabing lze využívat na vyučovacích hodinách jako edukační metodu s cílem rozvíjet řečové dovednosti žáků.

¹⁷⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983, s. 23.

Příklad

Téma (učivo): Srovnání vybraných úryvků z českých překladů poemy *Dvanáct* A. A. Bloka.

Vzdělávací cíle: Naučit se pracovat s uměleckým textem. Naučit se správně přednášet verše. Obohacení slovní zásoby. Rozvíjet řečové dovednosti žáků. Naučit se vyhledávat shodné a odlišné prvky v textech.

Kategorie: Dabing.

Úkol: Čtení a rozbor poemy *Dvanáct* v originálním ruském znění a jejího českého překladu. Dabing. Diskuse. Srovnávání českých překladů úvodního zpěvu *Dvanácti*.

Organizační formy: Frontální, individuální a skupinová.

Časová dotace: 4-5 vyučovacích hodin.

Pomůcky: Originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce (srov. Příloha A), český překlad poemy *Dvanáct* od Jaroslava Seiferta (srov. Příloha B) a od Václava Jestrába (srov. Příloha D), slovník, propiska, interaktivní tabule a videonahrávka.¹⁷⁸

Metodický postup: Nejprve je nutné s žáky přečíst originál poemy *Dvanáct* v ruském jazyce, přeložit a rozebrat ho. V první části aktivity budou žáci rozděleni do dvou skupin. Každý obdrží jednu verzi českého překladu, je podstatné, aby všichni v rámci jedné skupiny pracovali s totožným překladem. Poté, co žáci ve skupinách rozeberou český text, jim vyučující přehraje na interaktivní tabuli videonahrávku, která zachycuje v animované podobě obsah díla *Dvanáct*. Nahrávka je doplněna o zvukové efekty znázorňující zvuky sněhové vánice či střelby a je doprovázena recitací původní ruské básně. Vyučující by měl žákům přehrát i druhou videonahrávku bez mluveného slova, ostatní zvukové efekty by měly být ponechány. Žáci na základě nahrávek upraví překladové verze tak, aby byla ponechána původní Blokova idea. Nakonec si žáci vyberou ze svých řad jednoho dabéra, popřípadě si dabing mohou vyzkoušet všichni. Vzhledem k tomu, že dabing bude ve dvou překladových verzích, tak se následná debata bude zabývat hned několika body. Žáci si během poslechu dabingů budou vypisovat shodné a rozdílné lexikální a sémantické

¹⁷⁸ АКСЕНЧУК, Иван. Музыка революции. In: <https://yandex.ru> [online]. © [cit. 2020-03-26] Dostupné z: https://yandex.ru/video/preview/?filmId=7807985879575227979&reqid=15937980146654721834128106817074717300128-sas1-7816&suggest_reqid=133050542138469630780486006190075&text=музыка+революции+мультфильм.

prvky, kterých si všimnou a v závěrečné diskusi je detailněji rozeberou s pomocí vyučujícího. Úplně nakonec v diskusi vyjádří své emoce a případné připomínky.

Poznámka autorky: Výhodou dabingu je mluvený projev s podporou psaného textu. Oproti recitaci se text na dabing nemusí žáci učit nazpaměť.

Práce s textem uměleckého díla je bezesporu jednou z nejtěžších edukačních aktivit, jelikož je k tomu třeba důsledné koncentrace spojené s nadšením pro studium jazyka. Z tohoto důvodu diplomantka vybrala takové metody, které lze uplatnit zejména na středních školách, buď v běžných hodinách ruského jazyka, nebo na seminářích z ruského jazyka. Vzhledem ke složitosti učiva by měly zvolené metody lepší využití na hodinách semináře z ruského jazyka.

Při výběru metod je důležité, aby vyučující vzali v potaz náročnost učiva a také časovou náročnost. Měli by se řádně připravit a znát výhody a úskalí každé metody. Diplomantkou vybrané edukační metody jsou vhodné pro skupiny žáků, kteří chovají k ruskému jazyku určité sympatie. Bez entuziasmu, koncentrace, trpělivosti a ochoty věnovat svůj volný čas studiu by nebylo možné některé aktivity dokončit. Časová náročnost se odvíjí zejména od počtu studijních materiálů. Žádná z metod nestaví pouze na samotné komparaci českých interpretací poemy Dvanáct, ale vždy se odvíjí od přečtení, překladu a rozboru originálního ruského textu. Autorka práce se domnívá, že není třeba na středních školách rozebírat shodnosti a odlišnosti překladů příliš do detailů, ale pouze na několika příkladech žákům ukázat, že u převodů mohou vzniknout určité lexikální a sémantické odchylky oproti originálu a vést na toto téma diskusi. V rámci diskuse by vyučující měli žákům připomenout, že v překladatelské tvorbě se taktéž projevuje doba, ve které překladatel žije.

V současné době je kladen důraz na interaktivnost ve výuce, proto jsou některé výše popsané metody obohaceny například o skupinovou práci či jiný druh aktivit. Uvedené metody by měly žáky přivést k četbě poezie a pomoci jim k ní najít pozitivní vztah. Kromě osvojení si nové slovní zásoby, se žáci učí pracovat v kolektivu, eliminují tak strach z vystupování před ostatními lidmi a získávají informace například z oblasti historie a literatury. Zmiňované aktivity se často prolínají s ostatními vyučovacími předměty. Nejčastěji se setkáváme s přesahem do českého jazyka a literatury, dějepisu, hudební výchovy, výtvarné výchovy, základů společenských věd a dokonce i do tělesné výchovy.

Cílem této kapitoly nebylo sestavit soupis veškerých existujících edukačních metod, ale zvolit příklady takových metod, které by se daly uplatnit při výuce komparace českých překladů poemy *Dvanáct* a splňovaly určité normy práce s textem a mnohostranně rozvíjely osobnost žáka. Výše uvedené metody by mohly být uplatnitelné i při výuce komparace českých překladů vybraných básní z cyklu *Verše o Krásné Dámě*.

Závěr

Diplomová práce se primárně zabývala komparací českých překladů poemy *Dvanáct* a v menší míře vybraných básní z cyklu *Verše o Krásné Dámě*, konkrétně básní *Tuším Tě...* a *Což nebylas to Ty...*. Práce je rozdělena do tří pomyslných částí. První teoretická část připomíná důležitá fakta o životě a tvorbě A. A. Bloka. Navazující část popisuje jeho poemu *Dvanáct*, její poetiku, obsah, motivy a symboly a historický kontext.

Druhá část věnovaná srovnávání českých překladů Blokovy poemy staví na obecných poznatcích týkajících se překladatelské činnosti. Diplomantka pro komparaci českých překladů musela stanovit základní kritéria. K tomu jí pomohla odborná literatura, zejména Levého kniha *Umění překladu*. Další vodítka pro stanovení kritérií poskytla kniha *Jiří Levý: zakladatel československé traslatologie* I. Kupkové a Z. Fišera a Fraňkova kniha *Bohumil Mathesius*. Na základě odborné literatury byly pro komparaci českých překladů poemy *Dvanáct* stanoveny kritéria: sémantická hustota veršů, revolučně laděné verše, použití citoslovců, hovorové a vulgární lexikum a Ježíš Kristus v závěru poemy. Na základě zmíněných kritérií autorka práce vyhledala a popsala některé lexikální a sémantické odchylky, kterých se čeští překladatelé dopustili. Diplomantka na základě komparativní metody zjistila, jaké mohou být případné příčiny vzniku těchto odchylek. Překladatelé se jich poměrně často dopouštějí z důvodu nepochopení myšlenek původní předlohy. Nutno podotknout, že všichni v diplomové práci zmiňovaní autoři Blokovu hlavní myšlenku poemy a také básní z cyklu *Verše o Krásné Dámě* pochopili správně. V tomto případě došlo ke vzniku drobných sémanticko-lexikálních odchylek ze snahy překladatelů dodržet rytmickou shodu veršů či se co nejvíce lexikálně přiblížit originálu. Autorka došla k závěru, že na základě úryvků vytržených z celkového textu lze vyhledávat tyto odchylky, ale nelze je celkově hodnotit, neboť by díla přeložena poněkud volnějším způsobem byla podstatně znevýhodněná. Navíc je důležité vzít v potaz, že srovnáváme ve své podstatě díla v mnohém odlišná, spojuje je prakticky jen původní předloha. V překladech se projevuje osobnost autora, jeho myšlenky a doba, ve které žije. Práce je věnovaná především Blokově revoluční poemě, ale vzniklé závěry potvrdil i rozbor básní *Tuším Tě...* a *Což nebylas to Ty...*. Diplomantka výběrem básní z raného

Blokova cyklu chtěla také upozornit na proměny autorova hlavního motivu „Krásné Dámy“ a jeho poetiky.

V závěrečné kapitole jsou popsány edukační metody, které by mohly žáky českých škol v běžných hodinách ruského jazyka či na seminářích z ruského jazyka přivést k práci s uměleckým textem. Cílem bylo sestavit metodické postupy k těmto metodám, které by nastínily průběh hodin ruského jazyka, ve kterých by žáci dostali možnost porovnávat české překlady a vyhledávat případné lexikální a sémantické odchylky. Práce zároveň reaguje na požadavky současného vyučovacího procesu, který klade důraz na interaktivní výuku a komplexní vliv na osobnost žáka. Z tohoto důvodu se diplomová práce ve velké míře odkazuje na Čapkovu knihu *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Z uvedených důvodů se diplomantka domnívá, že stanovené cíle práce byly naplněny.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

- 1) BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS, dosl. Jaroslav ŽÁK. Praha: Československý spisovatel, 1977. 63 s. Klub přátel poezie.
- 2) BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktuality a kuriosity, [1920]. 14 s.
- 3) БЛОК, Александр А. *Избранное: стихотворения и поэмы*. Сост. Вл. Орлов. Москва: Детская литература, 1978. 190 с. Школьная библиотека.
- 4) BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB, Dosl. Zdeněk MATHAUSER. Praha: Československý spisovatel, 1971. 136 s. Klub přátel poezie.
- 5) BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971. 96 s. Květy poezie.
- 6) BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980. 270 s.
- 7) BLOK, Aleksander Aleksandrovič. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN, přel. Bohumil MATHESIUS, přel. Luděk KUBIŠTA. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. 383 s.
- 8) ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*. Praha: Grada, 2015. 604 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.
- 9) FRANĚK, Jiří F. *Bohumil Mathesius*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963. 300 s.
- 10) HONZÍK, Jiří. *Dvě století ruské literatury*. Praha: Torst, 2000. 425 s. ISBN 80-7215-104-5.
- 11) KORYČÁNKOVÁ, Simona a Pavel KLEIN. *Manifesty ruského symbolismu*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 151 s. ISBN 80-210-3030-5.
- 12) КРАЧОВА, Людмила Владимировна. *Поэтика Александра Блока: очерки*. Львов: Издательство Львовского университета, 1973. 228 s.
- 13) KUPKOVÁ, Ivana a Zbyšek FIŠER. *Jiří Levý: zakladatel československé translologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 131 s. ISBN 978-80-210-9348-5.

- 14) LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 2. dopl. vyd. (v naklad. Panorama 1.). Praha: Panorama, 1983. 396 s. Pyramida.
- 15) PEŠAT, Zdeněk. *Jaroslav Seifert*. Praha: Československý spisovatel, 1991. 238 s. Portréty spisovatelů. ISBN 80-202-0265-X.
- 16) PURM, Radko, Stanislav, JELÍNEK a Josef, Veselý. *Didaktika ruského jazyka: vybrané kapitoly*. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. 250 s. ISBN 80-7041-174-0.
- 17) RICHTEREC, Oldřich. *Úvod do studia ruské literatury*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. 122 s. ISBN 80-7041-640-8.
- 18) ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 6. dopl. vydání. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 601 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-026-5.
- 19) ULBRECHTOVÁ, Helena. *Ruská poezie druhé poloviny 20. století: úvahy o teorii, literární historii a filozofii*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009. 311 s. Práce slovanského ústavu. Nová řada. ISBN 978-80-86420-32-5.

Elektronické zdroje

České elektronické zdroje

- 1) Daněk Václav. In: <http://database.obecprekladatelu.cz> [online]. © [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <http://database.obecprekladatelu.cz/database/D/DanekVaclav.htm>
- 2) Jestřáb Vojtěch. In: <http://database.obecprekladatelu.cz> [online]. © [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <http://database.obecprekladatelu.cz/database/J/JestrabVojtech.htm>
- 3) MENŠÍKOVÁ, Miroslava. PhDr. Vojtěch Jestřáb. In: <https://encyklopedie.brna.cz> [online]. © [cit. 2020-03-25] Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=12371

Ruské elektronické zdroje

- 1) АКСЕНЧУК, Иван. Музыка революции. In: <https://yandex.ru> [online]. © [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://yandex.ru/video/preview/?filmId=7807985879575227979&reqid=159>

37980146654721834128106817074717300128-sas1-
7816&suggest_reqid=133050542138469630780486006190075&text=музыка
+революции+мультфильм

- 2) Александр Блок. In: <https://24smi.org> [online]. © [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://24smi.org/celebrity/3455-aleksandr-blok.html>
- 3) Александр Блок. In: <https://www.culture.ru> [online]. © [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.culture.ru/persons/8190/aleksandr-blok>
- 4) Анализ поэмы А. Блока «Двенадцать» («12»). In: <https://literaguru.ru> [online]. © 2016 [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://literaguru.ru/analiz-poemy-a-bloka-dvenadsat-12/>
- 5) Анализ стихотворения Блока О прекрасной даме. In: <https://analiz-stihov.ru> [online]. © [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://analiz-stihov.ru/blok/o-prekrasnoj-dame>
- 6) Анализ стихотворения «Предчувствую Тебя» Блока. In: <https://rustih.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://rustih.ru/aleksandr-blok-predchuvstvuyu-tebya/>
- 7) Блок Александр Александрович. In: <http://biographer.ru> [online]. © 2011 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <http://biographer.ru/biographies/46.html>
- 8) Блок, Александр Александрович. In: <http://biography.5litra.ru> [online]. © [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <http://biography.5litra.ru/117-aleksandr-blok-2-variant.html>
- 9) БЛОК, Александр А. «Не ты ль в моих мечтах, певучая, ...». In: <https://ilibrary.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1950/p.1/index.html>
- 10) РИА НОВОСТИ . Александр Александрович Блок. Биографическая справка. In: <https://ria.ru> [online]. © 2011 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: <https://ria.ru/20110807/412418520.html>
- 11) РИА НОВОСТИ. Биография Александра Блока. In: <https://ria.ru> [online]. © 2015 [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://ria.ru/20151128/1329611064.html>
- 12) Тема любви в лирике А. Блока. In: <http://www.library-gaidara.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <http://www.library-gaidara.ru/rus/essay/4392.htm>

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Sémantická hustota veršů (rozměr podle počtu slabik v daném zpěvu)

Tabulka 2 – Srovnání citoslovcí v českých překladech poemy *Dvanáct*.

Seznam příloh

Příloha A – Александр Александрович Блок: «*Двенадцать*»

Příloha B – A. A. Blok: “*Dvanáct*” v překladu Jaroslava Seiferta

Příloha C – A. A. Blok: “*Dvanáct*” v překladu Bohumila Mathesia

Příloha D – A. A. Blok: “*Dvanáct*” v překladu Vojtěcha Jestřába

Příloha E – A. A. Blok: “*Dvanáct*” v překladu Václava Daňka

Příloha F – Александр Александрович Блок: «*Предчувствую Тебя...*»

Příloha G – A. A. Blok: “*Tuším Tě ...*” v překladu Jaroslava Teichmanna

Příloha H – A. A. Blok: “*Tuším Tě ...*” v překladu Václava Daňka

Příloha CH – Александр Александрович Блок: «*Не ты ль в моих мечтах...*»

Příloha I – A. A. Blok: “*Což nebylas to Ty ...*” v překladu Jaroslava Teichmanna

Příloha J – A. A. Blok: “*Což nebylas to Ty ...*” v překladu Václava Daňka

Příloha A – Александр Александрович Блок: «Двенадцать»

1.

Черный вечер.

Белый снег.

Ветер, ветер!

На ногах не стоит человек.

Ветер, ветер –

На всем божьем свете!

Завивает ветер

Белый снежок.

Под снежком – ледок.

Скользко, тяжело,

Всякий ходок

Скользит – ах бедняжка!

От здания к зданию

Протянут канат.

На канате – плакат:

«Вся власть Учредительному Собранию!»

Старушка убивается – плачет,

Никак не поймет, что значит,

На что такой плакат,

Такой огромный лоскут?

Сколько бы вышло портянок для ребят,

А всякий – раздет, разут ...

Старушка, как курица,

Кой-как перемотнулась через сугроб

– Ох, Матушка-Заступница!
– Ох, большевики загонят в гроб!
Ветер хлесткий!
Не отстает и мороз!
И буржуй на перекрестке
В воротник упрятал нос

А это кто? – Длинные волосы
И говорит вполголоса:
– Предатели!
– Погибла Россия!
Должно быть, писатель
Вития ...

А вон и долгополый –
Сторонкой – за сугроб ...
Что нынче невеселый,
Товарищ поп?

Помнишь, как бывало
Брюхом шел вперед,
И крестом сияло
Брюхо на народ?

Вон барыня в каракуле
К другой подвернулась:
– Ужь мы плакали, плакали ...
Поскользнулась

И – бац – растянулась!

Ай – ай!

Тяни, подымай!

Ветер веселый

И зол, и рад.

Крутит подолы,

Прохожих косит,

Рвет, мнет и носит

Большой плакат:

«Вся власть Учредительному Собранию» ...

И слова доносит:

... И у нас было собрание ...

... Вот в этом здании ...

... Обсудили –

Постановили:

На время – десять, на ночь – двадцать пять.

... И меньше – ни с кого не брать ...

... Пойдем спать ...

Поздний вечер.

Пустеет улица.

Один бродяга

Сутулится,

Да свищет ветер ...

Эй, бедняга!

Подходи –

Поцелуемся ...

Хлеба!

Что впереди?

Проходи!

Черное, черное небо.

Злоба, грустная злоба

Кипит в груди ...

Черная злоба, святая злоба ...

Товарищ! Гляди

В оба!

2.

Гуляет ветер, порхает снег

Идут двенадцать человек.

Винтовок черные ремни,

Кругом – огни, огни, огни ...

В зубах – цыгарка, примят картуз,

На спину б надо бубновый туз!

Свобода, свобода,

Эх, эх без креста!

Тра-та-та.

Холодно, товарищи, холодно!

– Ванька с Катькой – в кабаке ...

– У ей керенки есть в чулке!

– Ванюшка сам теперь богат ...

– Был Ванька наш, а стал солдат!

– Ну, Ванька, сукин сын, буржуй,

Мою, попробуй, поцелуй!

Свобода, свобода,

Эх, эх без креста!

Катька с Ванькой занята –

Чем, чем занята? ...

Тра-та-та!

Кругом – огни, огни, огни ...

Оплечь – ружейные ремни ...

Революционный держите шаг!

Неугомонный не дремлет враг!

Товарищ, винтовку держи, не трусь!

Пальнем-ка пулей в Святую Русь –

В кондовую,
В избяную,
В толстозадую!

Эх, эх без креста!

3.

Как пошли наши ребята
В красной гвардии служить –
В красной гвардии служить –
Буйну голову сложить!

Эх ты, горе-горькое,
Сладкое житье!
Рваное пальтишко,
Австрийское ружье!

Мы на горе всем буржуям
Мировой пожар раздуем,
Мировой пожар в крови –
Господи, благослови!

4.

Снег крутит, лихач кричит,
Ванька с Катькою летит –
Електрический фонарик
На оглобелях ...
Ах, ах, пади! ...

Он в шинелишке солдатской
С физиономией дурацкой
Крутит, кричит черный ус,
Да покручивает,
Да пошучивает ...

Вот так Ванька – он плечист!
Вот так Ванька – он речист!
Катьку-дуру обнимает,
Заговаривает ...

Запрокинулась лицом,
Зубки блещут жемчугом ...
Ах ты, Катя, моя Катя,
Толстоморденькая ...

5.

У тебя на шее, Катя,
Шрам не зажил от ножа.
У тебя под грудью, Катя,
Та царапина свежа!

Эх, эх, попляши!
Больно ножки хороши!
В кружевном белье ходила –
Походи-ка, походи! –
С офицерами блудила –
Поблуди-ка, поблуди!

Эх, эх, поблуди!

Сердце ёкнуло в груди!

Помнишь, Катя, офицера –

Не ушел он от ножа ...

Аль не вспомнила, холера?

Али память не свежа?

Эх, эх, освежи,

Спать с собою положи!

Гетры серые носила,

Шоколад Миньон жрала,

С юнкерьем гулять ходила –

С солдатьем теперь пошла?

Эх, эх, согреши!

Будет легче для души!

6.

...Опять навстречу несется вскачь,

Летит, вопит, орет лихач ...

Стой, стой! Андрюха, помогай!

Петруха, сзади забегай! ...

Трах-тарарах-тах-тах-тах-тах!

Вскрутился к небу снежный прах! ...

Лихач – и с Ванькой – наутек ...

Еще разок! Взводи курок! ...

Трах-тарарах! Ты будешь знать,

Как с девочкой чужой гулять! ...

Утек, подлец! Ужо, постой,

Расправлюсь завтра я с тобой!

А Катька, где? – Мертва, мертва!

Простреленная голова!

Что, Катька, рада? – Ни гу-гу ...

Лежи, ты, падаль, на снегу!

Революционный держите шаг!

Неугомонный не дремлет враг!

7.

И опять идут двенадцать,

За плечами – ружьеца.

Лишь у бедного убийцы

Не видать совсем лица ...

Всё быстрее и быстрее

Уторапливает шаг!

Замотал платок на шее –

Не оправиться никак.

– Что, товарищ, ты не весел?

– Что, дружок оторопел?

– Что, Петруха, нос повесил,

Или Катьку пожалел?

– Ох, товарищи, родные,

Эту девку я любил ...

Ночки черные, хмельные

С этой девкой проводил ...

Из-за удали бедовой

В огневых ее очах,

Из-за родники пунцовой

Возле правого плеча,

Загубил я, бестолковый,

Загубил я сгоряча ... ах!

– Ишь, стервец, завел шарманку,

Что ты, Петька, баба что ль?

– Верно, душу наизнанку

Вздумал вывернуть? Изволь!

– Поддержки свою осанку!

– Над собой держи контроль!

– Не такое нынче время,

Чтобы нянчиться с тобой!

Потяжеле будет бремя

Нам, товарищ дорогой!

И Петруха замедляет
Торопливые шаги ...

Он головку вскидывает,
Он опять повеселел ...

Эх, эх!
Позабавиться не грех!

Запирайте этажи,
Нынче будут грабежи!

Отмыкайте погреба –
Гуляет нынче голытьба!

8
Ох ты, горе-горькое!
Скука скучная,
Смертная!

Ужь я времячко
Проведу, проведу ...

Ужь я темячко
Почешу, почешу ...

Ужь я семячки
Полущу, полущу ...

Уж я ножичком
Полосну, полосну! ...

Ты лети, буржуй, воробышком!
Выпью кровушку
За зазнобушку,
Чернообровушку ...

Упокой, господи, душу рабы твоея ...
Скучно!

9.

Не слышно шуму городского,
Над невской башней тишина,
И больше нет городского –
Гуляй, ребята, без вина!

Стоит буржуй на перекрестке
И в воротник упрятал нос.
А рядом жметесь шерстью жесткой
Поджавший хвост паршивый пес.

Стоит буржуй, как пес голодный,
Стоит безмолвный, как вопрос.
И старый мир, как пес безродный,
Стоит за ним, поджавши хвост.

10.

Разыгралась чтой-то вьюга,
Ой, вьюга, ой, вьюга!
Не видать совсем друг друга
За четыре за шага!

Снег воронкой завился,
Снег столбушкой поднялся ...

– Ох, пурга какая, спасе!
– Петька! Эй, не завирайся!
От чего тебя упас
Золотой иконостас?
Бессознательный ты, право,
Рассуди, подумай здраво –
Али руки не в крови
Из-за Катькиной любви?
– Шаг держи революцонный!
Близок враг неугомонный!

Вперед, вперед, вперед.
Рабочий народ!

11.
... И идут без имени святого
Все двенадцать – вдаль.
Ко всему готовы,
Ничего не жаль ...

Их винтовочки стальные
На незримого врага ...
В переулочки глухие,
Где одна пылит пурга ...
Да в сугробы пуховые, –
Не утянешь сапога ...

В очки бьется
Красный флаг.

Раздается
Мерный шаг.

Вот – проснется
Лютый враг ...

И вьюга пылит им в очи
Дни и ночи
Напролет ...
Вперед, вперед,
Рабочий народ!

12.

... Вдаль идут державным шагом ...
– Кто еще там? Выходи!
Это – ветер с красным флагом
Разыгрался впереди ...

Впереди – сугроб холодный,
– Кто в сугробе – выходи! ...
Только нищий пес голодный
Ковыляет позади ...

– Отвяжись ты, шелудивый,
Я штыком пощекочу!
Старый мир, как пес паршивый,
Провались – поколочу!

... Скалит зубы – волк голодный –
Хвост поджал – не отстает –
Пес холодный – пес безродный ...
– Эй, откликнись, кто идет?

– Кто там машет красным флагом?
– Приглядишься-ка, эка тьма!
– Кто там ходит беглым шагом,
Хоронясь за все дома?
– Всё равно, тебя добуду,
Лучше сдайся мне живьем!
– Эй, товарищ, будет худо,
Выходи, стрелять начнем!

Трах-тах-тах! – И только эхо
Откликается в домах ...
Только вьюга долгим смехом
Заливается в снегах ...

Трах-тах-тах!

Трах-тах-тах ...

...Так идут державным шагом –

Позади – голодный пес,

Впереди – с кровавым флагом,

И за вьюгой невидим,

И от пули невредим,

Нежной поступью надвьюжной,

Снежной россыпью жемчужной,

В белом венчике из роз –

Впереди – Иисус Христос.¹⁷⁹

¹⁷⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 6-55.

Příloha B – A. A. Blok: “*Dvanáct*“ v překladu Jaroslava Seiferta

1.

Černý večer.

Bílý sníh.

Vítr, vítr!

Na nohou se člověk neudrží.

Vítr, vítr —

Po vší zemi boží!

Povívá vítr

Bílým snížkem.

Pod snížkem — led.

Kluzko, těžko tak —

Každý chodec sklouzne hned —

Ach, ubožák!

Od domu k domu napiato lano,

Na laně plakát!

Na plakátě napsáno:

„Všecka moc Národnímu shromáždění!“

Stařenka bědujíc, pláče,

Nechápe, co to značí,

Takový ohromný hadr?

Kolik by bylo punčošek z tohoto plakátu

Pro děti, jež jsou bosy a bez šatu!

Stařenka jako slepice

Skočila přes sněžný příkrov.

— Ach, Matičko Orodovnice!

— Ach, ten bolševík nám připraví jen hrob!

Mrazivý vítr!

Krutý mráz!

I buržuj na křižovatce
Do límce schoval tvář.

A hle, kdo to je? — Dlouhé vlasy má
A polohlasem promlouvá:
— Zrádcové!
— Zhynula Rus!
Je to snad spisovatel? —
Krasořečník

A tamo za závějí
Krčí se dlouhošosý
Proč jsi tak neveselý,
Soudruhu pope?

Vzpomínáš na ty časy,
Kdy chodil's břichem vpřed
A s břicha kříž ti svítil zlatý
Na celý svět?

Tu panička v kožiše
S druhou se potkala:
„ — Co už jsme se naplakaly . . . “
Nožka sklouzla,
— Bác — už ve sněhu se válí.

Ej, Ej!
Běž a pozvedej!

Veselý vítr,
Zlý i spokojený
Poráží chodce,
Cloumá suknicemi
Rve a trhá prudce

Veliký plakát:

„Všecka moc Národnímu shromáždění“

A slova donáší:

..... I u nás bylo shromáždění

..... Tam v té budově

..... Usoudili —

Ustanovili

Za číslo — deset, za noc — dvacet pět

Míň — není, možno brát

..... Pojd', půjdeme spát

Pozdní večer.

Pustne ulice.

Jen tulák

Choulí se

A vítr hvízdá

Chudáku, hej“

Pojd' ke mně blíž

A hubičku mi dej

Chleba!

Co potom?

Táhni pryč!

Černé, černé nebe.

Zloba, krutá zloba

Kypí v hrudi teď

Černá zloba, svatá zloba

Soudruhu, pozorně,

Hled' !

2.

Povívá vítr, poletuje sníh,
Dvanáct lidí kráčí v závějích.

Řemeny ručnic černé a kol dokola
Jen oheň, oheň, oheň plápolá

Kouřice retky — v týl čapky sraženy,
V páleno mohli by mít trestanců znamení!

Svoboda, svoboda,
Ech, ech, bez kříže!
Tra-ta-ta!

Je zima, soudruzi, zima je!

— A Vaňka s Katkou sedí v putyce
— Vždy keranky si schoval do punčoch“

— Vaňuška dnes je bohat velice
— Je z něj teď roják, býval to náš hoch!

— Nu, Vaňka, čubky syn, je z něho buržuj již.
Jen zkus mou starou políbit a uvidíš!

Svoboda, svoboda,
Ech, ech, bez kříže!
Katka je Vaňkou posedlá,
Čím, čím je posedlá?
Tra-ta-ta!

Řemeny ručnic černé a kol dokola
Jen oheň, oheň, oheň plápolá

Revoluční držte krok!
Neúnavný nedřímá sok!

Soudruhu, bez bázně pušku drž.
Pal kule na Svatou Rus —
Hvozdnatou,
Chalupnickou,
Širokoplecí!

Ech, ech, bez kříže!

3.

Už naši hoši odešli
Do rudé gardy sloužit —
Do rudé gardy sloužit —
Bujnou hlavičku složit!

Ech, ty hoře, přehoře,
Krásný svět!

Roztrhaný kabátek,
Rakouský bajonet!

My pro žalost všem buržoům
Světový požár rozdmýcháme,
Světový požár v krvi —
Požehnej nám, Pane!

4.

Vozka křičí, krouží sníh,
Vaňka s Kat'kou letí,
Elektrické lampy zář
V opratích . . .
Ach, hyje, hý!

On ve vojenském plášti
S přihloupou svou tváří
Vous černý kroutí, kroutí,
Vous pokrucuje
A zažertuje
Hle Vaňka — ten má tělo přec!
Hle Vaňka — ten je samá řeč!
A hloupou Kaťku objímá
A přemlouvá

Když Kaťka zvedne hlavu svou,
Zoubky jak perly ji zablesknou
Ach ty moje Kaťo zlatá,
Baculatá

5.

Na tvé šíji Kaťo,
Od nože jizva nezhojena,
Pod tvou hrudí Kaťo,
Zeje čerstvá rána.

Ech, ech, zatanči!
Máš děsně správné nožky!

V krajkovém prádle jsi chodila —
Chod' si jen, chod',
S důstojníky se's vodila,
Vod' se jen, vod'!

Vod' se jen, vod'!
Srdce se sevřelo mi v hrudi!

Na důstojníka vzpomínáš —
Neminul ho můj nůž,

Či potvoro, tak krátkou paměť máš
A zapomněla's už?

Ech, ech, vzpomeň si
A vem' mě s sebou spát!

Kamaše šedé jsi nosila,
Čokoládu Mignom žrala,
S Kadetkou celou chodila's
Teď vojandou se's stala?

Ech, ech, jen si hřeš,
Bude ti lehčeji v duši!

6.

. . . Vozka se blíží stále víc,
Hulákaje z plných plic . . .
Stůj, stůj! Andrucho, hej!
Petrucho ze zadu nadbíhej!

Trach — tararach — tach — tach, tach,
K nebesům víří sněžný prach!

Vozka — i s Vaňkou — na útěk . . .
Už ani krok! Natáhni kohoutek!
Trach — tararach! Teď poznáš snad,
Co to mít holku jiného rád!

— — — — —

Utekl, ničema! Počkej jen,
Však zítra je také ještě den!
A Kaťka kde? Mrtva — mrtva!
Prostřelená hlava.

Jak ti je Kaťko? — Ani vzdech . . .

Zdechlino, jen si v sněhu lež!

7.

A opět dvanáct, jdou,

Na zádech — ručnice.

Vrah s hlavou sklopenou,

Nezřít mu do líce . . .

Vždy bystřeji a bystřeji

Jdou spěšně dál.

Zamotal se šátek na šíji —

A nejde rozmotat

— Proč, soudruhu, jsi nevesel,

— Proč pak jsi zhlounul tak?

— Proč Petrucho, proč věšíš nos,

— Lituješ Kaťky snad?

— Ach, moji rodní soudruzi,

Já měl tu holku rád

V nocičkách černých, opilých,

S ní hýřil nastokrát

Pro malé, rodné znaménko

Na pravém rameni,

A jejích očí odvahou

Úplně zmámený

Zahubil jsem ji prchlivě,

Zahubil, smyslu zbavený!

— Ech, mrcho, snad bys nebrečel,

Chceš starou babou být,

Či svoje srdce bys nám chtěl

Docela otevřít?

Drž tělo svoje důstojně!

Na sebe pozor dej!

Ted' věru není na to čas,
Bychom se s tebou mazlili!
Ted' čeká těžší práce nás,
Soudruhu rozmilý!

A Petrucha zrychluje krok,
Zas vesel kráčí dál,

Hlavičku zvedá, dohání,
Co steskem zameškal

Ej, ej,
Pobavit se dej!

Zamkněte své dveře,
Než budou loupeže!

Odemykejte sklepy své,
Holota už hoduje!

8.
Ach ty hoře, přehoře!
Nuda, nuda!
Smrtelná nuda!

Já už se životem,
Proflákám, proflákám

Jen co se za uchem
Pošimrám, pošimrám

Já už ta semínka

Dolouskám, dolouskám

Bezy nožíčkem

Polechtám, polechtám!

Buržoo, leť jak vrabeček!

Vypiju krvičku

Za svoji holčičku

Černobrvou

Spas, Hospodine, duši sluhy svého.

Teskno!

9.

Městského ruchu tu již neslyšeti,

Nad něvskou věží tišina.

Strážníků není. Pojd'te, děti,

Hýřit se může i bez vína.

Na rohu buržuj osamělý civí,

Do límce schovává zmrzlý nos.

K němu se lísá pes prašivý,

Jež vyhnal z domu kdos.

Jak otazník tu buržuj stojí beze slova

Stojí tiše, hladov jako pes

A svět starý, jak pes bez domova,

Stojí za ním dnes.

10.

Vichřice se rozpoutala dravá,

Hoj, větre předivoký!

Druh druhá ani nepoznává

Na čtyři kroky.

Sníh běloučkový teď počal vát,
Sníh rozsypal se odevšad

— Ach, jaká bouře, Pane svatý!
— Jen kdybys, Petřko, nebavil!
Což pak tvůj ikonostas zlatý
Před hříchem tebe ochránil?
Hled', rozmysli a usud' zdravě
Ve hloupé hlavě své,
Pro lásku Kaťky, již jsi zabil právě,
Což nejsou tvoje ruce krvavé?

— Revoluční držte krok!
Neúnavný nedřímá sok!

Ku předu, ku předu, ku předu,
Dělníci vpřed!

11.
. . . .I jde bez jména svatého
Všech dvanáct — v dál.
Ke všemu hotovi,
Z ničeho žal

Kovové ručičky
Na vraha skrytého
Do slepé uličky,
Kde vír sněhu bílého
Kde z bílé prachové závěje
Vytáhnou boty těžké je

Do očí bijí
Prapory rudé.

Do kroku hudba
Pochodem hude.

Pozor dej každý
Sok vzbuzen bude

A bouře bije jim v oči
Dni i noci
Napořád

Ku předu, ku předu,
Dělníci vpřed!

12.
. . . Jdou dále mocným pochodem . . .
— Kdo ještě tam? Pojď ven!
To v předu rudým praporem
Vítr si pohrává jen . . .

V předu je příkrov chladný,
— Kdo v závěji — pojď ven!
Leč pes jen potulný a hladný
Tu potácí se samotén . . .

Jen táhni, ty pse zavšivený,
Bodlem tě polehtám!
A jak ten pes starý svět celý,
Ať propadne tmám!

Leč, ocas stáhnuv mezi nohy,
Pes cení zuby, táhne sám —
Pes prokřehlý, — pes přeubohý . . .
— Hej, ozvi se, kdo kráčíš tam?

— Hle, ohlédni se, jaká tma je!
— Kdo to tam mává praporem?
— Kdo v běh se dává, schovavaje
Se spěšně v stíny za domem?

— Vše jedno, tebe dostaneme,
Vzdej se raději dřív!
Hej, soudruhu, my střílet započneme,
Vyvázneš sotva živ!

Trach — trach — tach! A jenom echo v tichu
Vždy mezi domy zaniká
A jenom bouře v dlouhém smíchu
Se sněhem zalyká.

Trach — tach — tach —!
Trach — tach — tach —!

Jdou dále mocným pochodem,
Vzadu hladový pes,
Pro sních však vpředu neviděn
Krvavý prapor vznes',
Kule ho neporání,
Když perlovým popraškem sněžným
Jde nad vánicí krokem sněžným,
Věneček z růží maje kolem skrání,
Vpředu — Ježíš Kristus.¹⁸⁰

¹⁸⁰ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct. Revoluční báseň*. Přel. Jaroslav SEIFERT. Praha: Aktuality a kuriozity, [1920], s. 3-14.

Příloha C – A. A. Blok: “*Dvanáct*“ v překladu Bohumila Mathesia

1.

Černý večer.

Bílý sníh.

Vítr fičí

v ulicích,

div neporazí člověka!

Vítr fičí, vítr fičí –

zblízka fičí, zdaleka!

Vítr smet

bílý sníh.

Pod ním – led.

Po ledě kdo teď tu jde –

uklouzne!

Už se smek –

chudáček!

Od stavení ke stavení

ulici celou máš sepjatou

velkými písmeny plakátu:

„Všecka moc Ústavodárnému shromáždění! “

Staruška běduje malinká:

Copak to značí?

Škoda je krásnýho plátýnka!

Vždyť je to k pláči.

Co bylo by onuček z plakátu –

děti jsou bosé a bez šatu! . . .

Staruško, slepičko,

přes návěj lez!

– Och, Boží rodičko!

– Och, do bolševiků vjel běs!

Vítr hned třestí,
hned hvízdá jako kos!
I buržuj na rozcestí
do límce stulil nos.

Kdo tu? Má dlouhé vlasy
a tiše povídá si:
– Zhynula Rossije
– Zrádci!
Prodali stát!
To asi
literát mudruje . . .

Hle druhý: schlípen celý
jde šejdrem – jako v hrob . . .
Proč dnes tak neveselý
náš soudruh pop ?

Víš – kteraks nosíval
před sebou břichu tíž,
a jak se s břicha smával
na lidi zlatý kříž?

V astrachánu milostpaní
druhou chytá, v oušku špitá:
– Oči jsme si vyplakaly . . .
Sklouzla – bác –
a rozplácla se
v celé kráse!

Hej, hej, hej!
Zvedni, pomáhej!

Veselý vítr, vítr zlý

s nikým se nemazlí.
Radostně nadýmá šosy,
chodce kosí,
rve, mne a pění
veliký plakát:
„Všecka moc Ústavodárnému shromáždění!“
Slova sem nosí:

. . . I my se sešly dnes . . .
. . . Na kongres . . .
. . . Ten se v tamtom žlutém domku
snes . . .
Za číslo – deset, za noc – dvacet pět. . .
Za mň nemožno dát . . .
. . . Nešel by, milánku, se mnou spát? . . .

Pozdní večer.
Pustá ulice.
Promrzlý tulák
jde někam stulit se,
a vítr fíčí . . .

„Pojď, chudáčku, hej –
hubičku mi dej . . .“
– Chleba!
„Kdy bude líp?“
– Syp!

Černé, černé nebe.

Zloba ponurá zloba
v prsou zatřeští . . .
Černá zloba, svatá zloba . . .

Soudruhu! Oči
do hrsti!

2.

Hýří si vítr, hýří mráz,
dvanáct jde chlapců . . . ráz . . dva . . ráz . . .
Vintovek černé řemeny,
kol – plamen, plamen, plameny . . .

Retka je v zubech, do ucha čepice,
z očí jim kouká káznice!

Svoboda, svobodam
ech, ech, bez kříže!

Tra-ta-ta!

Chladno je, soudruzi, chladno je!

– A Vaňka s Katkou v putyce . . .
– Má Kátka prachy v punčoše!

– I Váňuška dnes bohatý . . .
– Byl náš – šel mezi vojáky!

– Psí synu, Váňko, tys buržuj,
mou holku ale nezprubuj!

Svoboda, svoboda,
ech, ech bez kříže!
Katka s Vaňkou zahřátá . . .
Čím, čím zahřátá?

Tra-ta-ta !

Kol plamen, plamen, plameny . . .
Na plecích pušek řemeny . . .

Revoluční držte krok!
Bdí náš sok, bdí náš sok!

Soudruhu, neboj, pušku zkus!
Prásknem si taky na svatou Rus –

podsaditou,
z dřeva sbitou,
sádelnatou!

Ech, ech, bez kříže!

3.
Už naši chlapi odešli
v armádu rudou,
v armádu rudou,
košuleny krvavé
prát budou.

Roztrhaný kabátek –
slunce skrz něj svítí!
Rakouský štyk na pleci –
je to živobytí!

My na žalost buržujům, buržujům všem
světový požár rozdujem,
krvavý požár, požár náš –
a ty nám, Pane, požehnáš!

4
Krouží sníh a vozka křičí,

Vaňka s Kaťkou v saních fičí.
Eletrycká lucernička
na voji . . .
Hót! . . . Vyhnou se! . . .

Sáně fičí, vozka houká,
Váňuška se hloupě kouká,
kroutí, kroutí černý vous
a vykrucuje
a pošpásuje . . .

Mele při tom, mele panty –
no, ten dnes za furiantí!
Kaťku – husu docela
rozdělá . . .

Švihla Kaťka, švihla hlavou,
Ach ty, Kát'o, kdo by řek,
jak máš měkký čumáček!

5.

Na tvoji šíji, Kát'o,
po noži čerstvý šrám,
tvůj prs byl taky, Kát'o,
nedávno probodán.

Zatanči Kát'o, tanč nám tu!
Nožičky máš jak z dragantu!

V bílých krajkách chodívalas –
no jen choď, jen si choď. –
Oficíry vodívalas –
no jen vod', jen si vod'.

Jen si vod', cho, cho, cho!
Srdce v prsou vyjeklo!

Pamatuješ oficírka –
taky už ho našel nůž . . .
Od nože je malá dírka . . .
Čubko, zapomnělas už?

Vzpomeň jen, vzpomeň si
a už dělej, lehnem si!

Šedé kamaše jsi měla,
čokoládu žrala jen,
s kadetem jsi flámovala,
ted' chceš líhat s vojákem?

Ech, ech, ech, lež si, lež!
Duši bude líp, jen si hřeš!

6.
. . . Zas letí saně kalupem
a na nich Kat'ka s vojákem . . .

Stůj, zaraž! Andrjucho, koně chyt', bež!
Ty, Petrucho, zezadu nedběhneš! . . .

Trach-tararach-tach-tach-tach-tach,
k nebi už letí sněžný prach! , , ,

Vaňka – i s vozkou utíká . . .
Střel ještě – než vezme žolíka! . . .

Trach – tararach ! No, ted' už snad –
mi s holkou nebudeš flámovat! . . .

Holomek, utekl! Pánbůh s ním!

Já mu to zejtra vytmavím!

Co Kat'ka? – Mlčí? Mluv přec – křič!

Má díru v hlavě – pryč je, pryč!

Jsi ráda, Kat'ko? – Mlčí – hů . . .

Lez tady, mrcho, na sněhu! . . .

Revoluční držte krok!

Bdí náš sok, bdí náš sok!

7.

Zas dvanáct chlapců . . . ráz . . . jde . . . ráz,
na zádech pušek tíž.

Jen jednomu, jen vrahovi
do tváře nevidíš . . .

Jde rychleji a rychleji
při tom jak bez života.
Zamotal šátek na šíji –
a už se nevymotá.

– Cos, soudruhu tak nevesel,
kuráž se ti snad trátí?
– Co, Petrucho, jsi oněmel,
je ti snad líto Káti?

– Och, kamarádi, hoši mí,
já měl tu holku rád . . .
Opilé, černé noci s ní
jsem probil častokrát . . .

Že měla srdce na dlani,

papulku jak rudý mák,
na pleci rodné znamení
a ohnivý, černý zrak, –
já zabil ji, já zabil ji,
já zabil ji pitomě tak!

– Kuš, žvando, zaraž flašinet,
copak ses zbláznil snad!
On celou duši rub hned
tu bude vykládat!?
Drž se přec, Peťko, trošku zpět!
Bud' chlap!

– Mazlit se a s tebou hrát si
na to, brachu, není čas!
Dneska máme jinou práci,
jiné břímě čeká nás!

Jde pomalu za Petrucha
a neutáká,
čepicí šoupne do ucha
a je jak jindá . . .

Hejá, lula, – bim – bim – bam!
já se dneska rozdělám!

Komu se to nelíbí –
kvartýr se mu vybílí!

Praskni oko nebo zub!
Hej rup!

8.
Ach ty hoře, přehoře!

Smutku těžký,
přetěžký!

Šak já se dneska
rozšoupnu, rozšoupnu . . .

Semíčka já už
rozlouskám, rozlouskám . . .

Kudličkou já tě
pošimrám, pošimrám . . .

Leť, buržuji, leť, vrabečku!
Poteče teď trochu krve
za mé děvče
černobrvé . . .

Smiluj se, Hospodine nad duší služky svojí . . .

Smutno !

9.

Městského šumu neslyšeti,
nad Něvskou věží tišina;
strážníka nikde. Pojd'te, děti,
lze flámovat i bez vína!

Hle, stojí buržuj na rozcestí –
nos zachumlaný v límci kdes.
K němu se lísá hrubou srstí
chvost schlípený, prašivý pes.

Jak otazník – a beze slova
tu stojí buržuj – „bílá kost.“

Svět starý – jak pes bez domova
svůj za ním plouží schlíplý chvost.

10.

Zahvzdala metelice,
oj, metelice!
Nevidí druh druhu v líce
na dva kroky!

Sníh se vírem zdvíhá, třese,
bílým sloupkem dál se nese.

– Je to hrůza bože svatý!
– Peťko, nežvaň zase, kuš!
Lízat pánubohu paty
pomohlo ti někdy už?
Neuvědomělý's právě,
vem to kolem, vem to zdravě –
nemáš ruce v krvi zkrátka,
že ti dala kvinde Kat'ka?
– Revoluční drž jen krok!
Blízko sok, blízko sok!

. . . Poslední bitva vzplála,
dejme se na pochod!

10.

Tak bez jména jde Božího –
všech dvanáct v dál.
Ke všemu hotovi,
ničeho žal.

Jdou stínem slepé ulice,
kde vichřice se rozmáhá;

na zádech těžké ručnice
na nezřeného vraha;
jdou do řezavé vánice,
sníh do pasu jim sahá.

Prapor vlá rudý,
prapory rudé.

Ten, kdo je chudý,
ten s námi půjde.

Vrah náš se budí,
taneček bude . . .

A bouřka bije jim v oči
dny a noci
napořád . . .

. . . Poslední bitva vzplála,
dejme se na pochod!

12.

. . . Mocným jdou krokem dale . . .

– Kdo je tam ještě? Ven!

Vepředu vítr hraje
rudým si praporem . . .

Zpředu jde vítr chladný.
– Kdo je to tady – Ven!
Toulavý pes jen hladný
šourá se pod sněhem.

– Strupaté psisko kleté,
plav – kolbou tobě dám!

Prašivý starý světe,
jak pes zmiz – oddělám!

Vlčích má zubů jehly –
chvost schlípl – nehne se –
toulavý pes, pes zkřehlý . . .
– Kdo jde tu? Stůj! Kdo jde?

– Kdo rudým praporem mává?
– Koukni se na tu tmu!
Spěchá teď, v běh se dává
od domu do domu?

– Marno vše, my tě zdrhnem,
ty brachu, živ se vzdej!
– Zle bude – pušku strhnem,
střílíme – vylez, hej!

Trach–tach–tach! – Už jen echo
odráží se od domů . . .
Jenom bouře v dlouhém smíchu
zalyká se ve sněhu

Trach–tach–tach!
Trach–tach–tach . . .

. . . Tak táhnou mocným pochodem –
za nimi – hladový pes,
vepředu – s krvavým praporem,
neviděn v bouři,
netrefen kulí,
perlové bílým jde rozsypem sněžným,
nad bouří kráčí krokem něžným
s růžemi kol hlavy bílými –

Ježíš Kristus před nimi.¹⁸¹

¹⁸¹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Dvanáct*. 1. dvojjazyčné vydání v ČS. Přel. Bohumil MATHESIUS. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 6-55.

Příloha D – A. A. Blok: “*Dvanáct*“ v překladu Vojtěcha Jestřába

1.

Černý večer.

Bílý sníh.

Vichru křeče !

Člověk se vleče v závějích.

Vichr, vichr –

se nad vším božím světem zdvih !

Bílý sníh

vichr smet.

Vespod – led.

Skluzavka ukrutná,

chodec hned

– Chudáček – snížek ochutná !

Od stavení ke stavení

kus lana napjatý.

Na laně plakáty:

– Všechna moc Ústavodárnému shromáždění!

Bábuška smrká v pláči,

nechápe nijak co značí

tyhlety ohromné plakáty,

Toho plátna, takový mrhání,

bylo by pro děti na šaty –

dyť co jsme dnes? . . . škubani !

Babka jak slepice

štrachá se závějí.

– Och, mátuško, orodovnice ! –

– Och, rudí nás zničejí! –

Vichr – sám jek a vztek !

Mráz – kopřiva žahavá !

Na křižovatce buržoustek
nos do límce schovává.

A to je kdo? – Vlasy až na záda
vášnivě šeptá a rukama rozkládá :
– Zrádci! –
– Zhynula Rus! –
Asi že pisálek,
žvástotrus . . .

Hle, dva šosy tady
lezou přes příkop . . .
Proč teď bez nálady
je náš soudruh pop?

Jak ses nosil v září
s břichem vpřed – však víš,
jak ti z břicha zářil
na lid lesklý kříž.

V persiánu nóbl dáma
k druhé přitiskla se:
– Pláčem. Co to bude s náma . . .
Bác – a v celé kráse
dáma rozplácla se.

Hej, hej !
Táhni, nadzvedej !

Vítr do podolků
vleze celý rád,
štípne do noh holku,
chodečka chce sklát,
pleská o plakát,

cloumá jim a třese :

– Všechna moc

Ústavodárnému shromáždění . . .

A řeči sem nese :

– My měly shromáždění taky . . .

– Táhle za baráky . . .

– Posouzeno –

usneseno :

za číslo deset, za noc – dvacet pět . . .

– Míň za živej svět . . .

– Jdem se vychrnět . . .

Pozdní večer.

Pustne ulice.

Jen tulák sám

v hadrech hrbí se,

hvízdá, vánice . . .

– Hej, ty bído, pojd' sem k nám !

Pojd' sem –

já ti třeba dám . . .

– Chleba . . . Proboha !

Co nás čeká dál?

– Pal !

Černá, černá, černá obloha.

Černá zloba, rmutná zloba

kypí ve hrudi . . .

Černá zloba, svatá zloba . . .

nejsmutnější ze všech zlob.

Bratře ! Nyní bdi

dvojnásob !

2.

Obchází vítr, víří sníh.

Jde dvanáct mužů v závějích.

Řemeny pušek, dokola

jen oheň, oheň plápolá . . .

Retko a k uchu čepice –

kukuč jak ze šibenice.

Svoboda, svoboda !

Ech, ech, bez kříže !

Tra – ta – ta !

Zima je, zima prokletá !

– A Váňka s Kát'kou u sklenky . . .

– A za podvazkem keranky ! –

– Dřív v gardě byl, teď voják je . . .

a státní prachy fofruje . . .

– Buržuji, Váňko, ty bys rád

chtěl moji holku zprubovat?

Svoboda, svoboda !

Ech, ech, bez kříže !

Ach Kát'ka všude kulatá.

hej, Váňko, kde máš kaťata? . . .

Tra – ta – ta !

Dokola ohně, plameny . . .

na plecích černé řemeny . . .

Pochodem revoluce dál „
Nepřítel bdí, ten nezapsal !

Soudruhu, taky si to zkus !
Práskni si s náma na svatou Rus, –
věkovitou,
podsaditou,
z dřeva sbitou !

Ech, ech, bez kříže !

3.

Už odešli naši chlapci
bít se v rudých brigádách –
bít se v rudých brigádách –
bujnou hlavu složit v prach !

Ech ty hoře přehořké,
sladké bylo žitíčko !
Prostřílená blůzičko,
austrijácká kuličko !

K žalu buržujů my všude
rozdujeme ohně rudé,
požár světa v krvi, hej –
Hospodine, požehnej !

4.

Vozka křičí, fičí sních,
Váňka s Kát'kou na saních –
elektrická lucernička
na voji . . .

ach, ach, rychleji ! . . .

Váňka v plášti vojáka,
s obličejem duráka
kroutí, kroutí černé kníry,
nakroutí je,
zašprýmuje . . .

Copak Váňka – výtečník,
ramenáč a tanečník !
Kát'ku – husu hezky pentlí
komplimenty.

Zvrátí hlavu maličko,
zoubky třpytnou perličkou . . .
Ech ty Kát'o, moje Kát'o,
s tlustou drštičkou . . .

5.

Na tvé bílé šíji, Kát'o,
vidím čárku, čerstvý šrám.
Pod tvým bílým ňadrem, Kát'o,
rána je, kdo vbod ji tam?

Ech, ech, kruť se, kruť !
Nožičky máš jako rtuť !

V prádle z krajek chodívala –
no jen choď si, jen si dej !
S oficíry užívala –
Jen si užij, užívej !

Ech, ech, radost dej,
rozhod' nožky, dováděj !

Čokoládu jenoms žrala,
šatila ses podle mód,
s junkerem ses tahávala –
a teď je ti voják vhod?

Ech, ech, hřeš a hřeš,
ať mně duši zahřeješ !

6.

Zas vidíš vozku tryskem hnát,
hvízdát a ryčně hulákat . . .

Stát ! Fed'ko, přidrž kobylu !
Ty Petře, miř mu do týlu ! . . .

Trach – tararach – tach – tach – tach –tach !
K nebi se zdvihl sněžný prach ! . . .

Kočí i s Váňkou pádí pryč . . .
Jen po nich salvu jako bič !

Trach tararach ! Teď snad už víš,
jak s cizí holkou pochodíš ! . . .

Je v čudu, syčák ! Ať si je.
Ten si to ještě vypije !

– Co Kát'ka? S Kát'kou je to zlý !
Na tu jsme dobře mířili !

Jsi ráda, Kát'ko? Řekni – no? . . .
Tak si tu hajej, zdechlino !
Krok revoluce držte dál !
Nepřítel bdí – ten nezaspal !

7.

Zas jde dvanáct – na řemeni
pušky – skřípou kročeje.
Jenom vrahu vůbec není
vidět do obličeje . . .

Vpřed a vpřed – a neustále
zvětšuje se jejich chvat.
Ve vlastní ses zaplet šále –
marné je se vyplétat . . .

– Copak věšíš hlavu, Pěťko?
– Co je zmoklá slípka jseš?
– Proč se díváš k zemi teďko?
Nebo Kát'u lituješ?

– Kamaráde drahý, Kolko.
Já jsem měl tu holku rád.
Kolikrát jsem s touhle holkou
probil noc, och kolikrát . . .

Za jiskru, již mělas v oku,
za mateřské znamínko
na tvém baculatém boku,
za kulaté ramínko
zabil jsem tě – kvůli soku –
já prašivec, Kátinko. –

– Zaráž vergl, sukin synu !
Tím se voják nechlubí !
– Celou duši nám tu, inu,
obrátit chce naruby . . .
– Bud' jak chlap ! Drž disciplínu !
– Drž se trochu u huby !

– Na mazlení, brácho, přeci
není dneska, uznej, čas !
Víš ty, kolik horších věcí
ještě cestou potká nás?

A Petrucha zpomaluje
svoje kvapné kročeje . . .

Čapku z čela posunuje
veselejc mu zase je . . .

Ech, ech, popil bych !
Rozšoupnout se není hřích !

Zamykejte zámky vrat,
ted' se bude drancovat !

Do sklepa – a petlici !
Chátra táhne ulicí !

8.
Och ty hoře přehořké !
Stesku šířý,
širošířý!

Ted' bujné časy
přišly k nám, přišly k nám . . .

V temínku vlasy
podrbám, podrbám . . .

Semínko já si
polouskám, polouskám . . .

Otevřu si kudličku,
polehtám, polehtám !

Let', buržuji, vrabečku,
Vypiju si krvičku
za tlust'ounkou,
za hebounkou
černobrvou Kátičku . . .

Smiluj se, Bože, nad duší služby své . . .

Teskno !

9.

Šum města zánik. Ticho leží
nad Něvou jako hlubina.
Už není strážník na nábřeží –
jdem, hoši, na flám bez vína !

Na křižovatku buržuj vešel,
do límce schovává si noc.
A za ním pes, jenž stářím sešel –
chvost schlíplý – líže jeho šos.

Stojí tu buržuj beze slova,
jak otazník – a hryzne ret.
A za ním, jak pes bez domova –
se schlíplým chvostem – starý svět.

10.

Znova víchř rozehrál se,
hoj, ten víchř předivoký !
A už není vidět zase
kolemjdoucí na tři kroky.

Sníh se točí v kruhu vírem,
krouží v sloupech všehomírem . . .

– To je nečas, svatý Bože.
– Cos to řekl, Peťko, cože?
Kápní pravdu, netaj nám,
že se modlíš k ikonám.
Uvědomění ti chybí,
lamentuješ, co by, kdyby . . .
Co je svatý, svatý je,
Kát'ka holt už nežije !
–Dodržuj krok revoluce !
Bílí nedaj vzhůru ruce.

Jen dál, jen dál, jen dál !
Lid z okovů vstal !

11.
Jde a jde, jde bez božího jména
všech dvanáct – v dál . . .
Nic není příliš velká cena,
nic příliš velký žal . . .

Na skrytého nepřítele
nesou těžké ručnice . . .
Přes laviny zledovělé,
přes zapadlé ulice . . .
v kterých vyje osaměle
nelítostná vánice . . .

Prapor z nachu
před zraky.

V sněžném prachu

s bodáky.

Držet v šachu

Kolčáky !

Každý z nich vichrem oslepen . . .

Noc po noci a po dni den,

kupředu jen . . .

Jen dál, jen dál !

Lid z okovů vstal !

12.

Jdou a v krocích duní sláva . . .

– Kdo je to tam? Polez ven !

To jen vítr vlá a mává

vpředu rudým praporem . . .

Vpředu – valy sněhu chladné.

– Ty tam za závějí – Ven ! . . .

Jenom psisko, zlé a hladné,

s vpadlým, zkřehlým bachorem . . .

– Co ty, stará prašivino,

koukej odsud uhánět !

Starý světe, zdechlá psino,

plav, nebo ti natru hřbet !

... Cení zuby – vlčí jehly –

nehne se – jen ocas stáh –

starý pes – pes z domu zběhlý . . .

– Kdo tam vpředu kráčí v tmách?

– Kdo tam rudý prapor nese?

– Tma jak v pytli. Naplivat.

– Kdo tam běží, vzdaluje se,

kdo se skrývá v hloubi vrat?

– Dostanem tě, to je svatý.

Radši se nám živej vzdej.

– Hej, ty tam, za těmi vraty !

Začnem střílet. Vylízej !

Trach – tach – tach. – Jen od zdí domů

odráží se ozvěna . . .

A jen víchř táhle k tomu

mezi sněhy zasténá

Trach – tach – tach !

Trach – tach – tach . . .

...Tak jdou, poslední i první –

vzadu psisko vyje k tmám,

vpředu – v rukou prapor s krví

nedostižen výstřely

za vánicí zmizelý,

ve vločkách, jež mají něhu

perel, v bílých kupách sněhu

s věncem růží kráčí tam

vpředu – Ježíš Kristus. – Sám.¹⁸²

¹⁸² BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Lampy navečer*. Edičně přípr. a přel. Vojtěch JESTŘÁB. Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 86-98.

Příloha E – A. A. Blok: “*Dvanáct*“ v překladu Václava Daňka

1.

Černý večer.

Bílý sníh.

Vichr s větrem.

Člověk beznohý je vích.

Víchr s větrem

chodí božím světem!

Vzdouvá vichr s větrem

sněžný svět.

Pod sněhem je led.

Na klouzačku

nelez teď –

ouha, nebožáčku!

Z okna k oknu přes dláždění

visí na drátě

v plátěném plakátě

"Všecka moc Ústavodárnému shromáždění!"

A babka čte až bolí hlava,

nich nechápe a poplává

...že se jim plejtvat chce na tydle plagáty?

bylo by na onučky pro chlapce,

jsou bosí, nahatý...

Babička – slepička

se přerousala po pláni.

– Panenko svatá z nebička!

- Do hrobu přivedou nás bolšáni!

Uhni z cesty!

Vichry s mrazem svádí los!

Stojí buržuj na rozcestí,
do límce si balí nos.

A kdo je tohle? – Dlouhý vlas
a přitlumený polohlas:
– Zradili!
Zahubili Rus!
Pisálek asi – rodilý
Zlatoúst...

Ejhle... a po příkopě
šosatec... zadkem vpřed...
Hej, bráško pope,
co teď?

Kdepak máš to světlo,
které lidem kdys

z tvého pupku kvetlo
jako krucifix?

K dámě dáma v persiánu
ulicí se plouhá:
– To nám dalo, dalo ránu...
Ouha!
Uklouzla... jak široká tak dlouhá.

Nekoukej!
Tahej, pofoukej!

Vítr až běda
fouká rád.
Poráží, zvedá
sukně a vlasy,

sápe se, tasí
na plakát
„Všecka moc Ústavodárnému shromáždění“
a roznáší hlasy“

...my taky měly shromáždění...
...pod lampou...na dláždění...
...a projednaly...
...jó a protokolovaly...
Za číslo - pětku - za noc - dvacíáš!
...a za mihn' nejdu - nedáš - tak si maž...
...jsem na to...zejtra až!

Je pozdní večer.
Ulice bez lidí.
Jen jeden nechleba
z mrazu se neklidí.

A vítr vešel...

Tuláčku, zebe?
Tak pojď blíž...
zahřeju, když mě políbíš...
Chleba!
Ach, co ty víš?
Zmiz!

Černé, černé je nebe.

Zloba, zoufalá zloba
od srdce sočí...

Černá je zloba, svatá je zloba...

Ostříží oči,
vám přišla doba!

2.

Tancuje vítr, bodá sníh.
Dvanáct jich kráčí po pláních.

Vintovky černých řemenů
v planoucích pláních plamenů...

Kšiltovky v uchu, špačky v čelistech,
chybí jen rudý trestanecký cejch!

Svobodu, svobodětku...
Bez kříže, bez kata!
Rra-ta-ta!

Zima, hej kamarádi, sklenku!

–A Katka s Vaňkou v kutlochu...
Na stehně cpe si punčochu!

– Váňuška, ten je bohatej...
– Byl Vaňka náš, je voják z něj!
– Vaňko, ty kurvo, buržouste,
má holka pro tě neroste!

Svobodu, svobodětku!
Bez kříže, bez kata!
– S Vaňkou je Katka nahatá . . .
– S kým? S kým je nahatá?

Rra-ta-ta!

V planoucích pláních plamenů
ručnice černých řemenů...

A revoluční držte krok!
Nepřítel číhá na útok!

Neboj se bráško, vintovku si zkus!
Ať vodprásknem tu starosvatou Rus -

na kříž napjatou,
doškatou,
prdelnatou!

Bez kříže, bez kata!

3.

Vyletěli chlapci z hnízda,
k rudé gardě budou brát,
k rudé gardě budou brát...
Škoda chlapců nastokrát!

Ach ty hoře přehoře,
živořeničko,
ucouranej hacafráčku,
rakušácká flintičko!
Na popy a na buržuje
požár světa nastupuje,
rozfouknem ho do všech stran –
panebože žehnej nám!

4.

Křičí vozka, křepčí bič.
Vaňka s Katkou fičí pryč –
na trojce je lucernička,

dvojitá je oj...
oj – do nebička!

Ve vojenském plášti Váňa
s cukrblikem tuli...pána
kroutí, kroutí černý knír.
Kruť si, nakrucuj si,
špásuj, pošpásuj si!

Vaňka, ten má ramena,
Vaňka, ten se pane má!
Hloupou Katku olizuje,
železo si kuje...

Zvrátila se do bryčky,
vycenila perličky...

Ach ty Kát'o, či jsi Kát'a...
boubelatá...

5.
Čí to byla kudla, Kát'o,
co ti sjela po krčku?
Vod čeho tam skrejváš, Kát'o,
pod nadýrkem jizvičku?

Nožky, tančete,
nejhezčí jste na světě!
Samá krajka bejvala jsi,
kdopak ti je kupoval?
S lampasama trajdala jsi
a teď trajdej se mnou dál!

Se mnou trajdej teď,
ať se točí svět!

Bejval, Kát'o, oficírek,
dostal kudlu do těla...
Sáhni, holka, do vzpomínek,
snad jsi nezapomněla?

Nezapomínej,
postýlku nám ustýlej!

Za kamaše s miňonkama
drahej s tebou bejval špás...
Čupr kadet byl tvůj fláma,
ted' si s uchem zavdáváš?

Zavdávej a hřeš,
odpuštění dostaneš!

6.

Za trojkou sněžná oblaka
a vozka křičí, huláká...
Stůj! Stůj! Andrjúšo, tak se hni!
Petrucho, z boku nadběhni!
Trach-tararach-tach-tach-tach-tach!
K nebi se svíjí sněžný prach...

A koně s Vaňkou mažou dál...
A ještě jednou! Salvou pal!

Trach-tararach! Už naposled
jsi cizí holce hlavu splet!

Upláchnul, syčák, bůhvíkam...
Však já ti to zejtra spočítám!

A kde je Katka? – Pod vrbou.
Spí s prostřelenou kotrbou.

Hej, Katko, slyšíš? – Ani bú...
Tak si leť mrcho do limbu!

A revoluční držte krok!
Nepřítel číhá na útok!

7.
Plným krokem jde dál dvanáct,
na řemenech ručnice.
Ten co vraždil, skleslý hranáč,
schovaný je do límce.

Kam tak chvátá, na co myslí,
pohroužený do kroku?
Jako kdyby ztratil smysly
s ženským šátkem na krku.

– Hele, bráško, proč tak schlíple?
Šlapeš jako rasův pes!
– Hele Petřko, kuješ pikle
nebo Katku lituješ?
– Kamarádi, kluci zlatý,
dyť já měl tu holku rád,
noci černý, chocholatý,
chodil jsem s ní protloukat...

Měla v očích čerty z pekla,
z ničeho snad nikdy strach,

měla pihu, z jamky kvetla
tam v těch krásnejch jablíčkách,
proč jenom...já mrcha vzteklá...
pitomě ji zabil... ach!

– Zaráž kliku, Petře, kuš ty!
Co jsi... baba nebo chlap?
– Vylejvat si svinskou duši,
to je z deště pod voka! –
– Držet krok se, chlapče, musí!
—Nevylízej z řady, šlap!

– Nebude se s tebou dneska
nikdo párat, to snad víš?
Doba je beztak těžká,
eště na nás čeká kříž! –

Petr řadu vyrovnává,
stejným krokem šlape dál...

Pozvedla se bujná hlava,
opadáva všechen žal...

Muzikanti, marš!
Napijem se na kuráž!
Petlicujte petlice,
hladová jde ulice!
Věšte zámky visací,
vypáčí je bosáci!

8.

Ach ty muko, mučenko,
krásně rozkvítáš
k smrti až!

Dobu, dobičku
protřískám, protřískám...

Hlavu hlavičku
povískám, povískám...

Ořech oříšků
rozlouskám, rozlouskám...

Kudlu, kudličku
polaskám, polaskám...
[zapraskám!]

Buržuju, vrabcům, zapraskám, zapraskám!

Pustím červenou
pro mnou milenou
nepřebolenou...

Lehké odpočinutí dejž jí, ó Pane...
Žalm!

9.

Nad Něvou zmlkly hlučné hlasy,
potichu šumí hladina.
A policajt už neobchází.
Flámujte, chlapci, bez vína!

A buržuj stojí na rozcestí
a do límce si balí nos.
Lísá se k němu, hladem vřeští
prašivý hafan, schlíplý chvost.

A buržuj stojí, hladem štvaný
jak pes, jak němá otázka . . .
Starý svět, hafan vypráskaný
ptá se s ním, kdo je polaská...

10.

Přiletěla metelice,
metelice metelic!
Ani na krok do temnice
není vidět vůbec nic!

Sníh se kroutí v kornoutech,
sníh se zvedá ve sloupech...

– Konec světa, Spasiteli!
– Huba se ti, Petře, telí!
Už tě někdy spasil ten
malovanej spasitel?

Kdy ti dojde do kotrby,
proč jsou naše ruce v krvi?
Nebo je máš zbrocený
pro zradu svý Kačeny?
– Revolučních drž se kroků!
Nepřítel chce do útoku!
Jen vpřed, jen vpřed, jen vpřed –
a náš bude svět!

11.

Tak jde všech dvanáct do daleka
bez boha pod čely,
A nic je nepoleká
a všecko oželí...

S nabitými ručnicemi
nepříteli do tmy vstříc...
Zapadlými ulicemi,
kudy křepčí sněžný bič...
Stahování vichrem k zemi
do závějí metelic...

S rudou vlajkou
v rytmu slok.

Duní dálkou
pevný krok.

Přesnou rankou
střílí sok...

Metelí se dnem i nocí
do všech očí
sněhomet...

Jen vpřed, jen vpřed, jen vpřed –
a náš bude svět!

12.
...Mocným krokem táhnou dálkou...
Kdo je to tam? Z díry lez!
To jen vítr s rudou vlajkou
roztancoval v čele ples...

V čele strmá hradba sněhu.
– Kdo je to tam? Z díry lez!
Vzadu pokulhává v běhu
hladový a chorý pes.

– Stejská se ti po bodáku?

Čuchni si, však ucítíš!

Starej světe, prašiváku,

vytřepu ti duši – zmiz!

...Krvelačně cení držku –

neutíká – číhá – štvác –

vlčí skrčku – ničí skrčku...

– Hej ty tam, stůj, co jsi zač?

– Kdo tam rudou vlajkou mává?

– K čertu, tma jak v brlohu!

– Čí to byla asi hlava,

co se zdejchla na rohu?

– Máš to marný, neupláchneš,

polez, žádný, hlouposti!

– Vzdej se živej, bráško, skápneš,

slyšíš?, prst je na spoušti!

Trach-tach-tach! Jen echo vzlíná

v ulici, kde výstřel ztich...

Ještě dlouho meluzína

posmívá se v závějích...

Trach-tach-tach!

Trach-tach-tach...

...Mocným krokem táhnou dálkou,

pes jim do zad pohlíží.

V čele s krvavou jdeš vlajkou

metelící chráněný,

kulkou neporaněný,
sněžnou bouří, něžnou chůzí
pod korunkou bílých růží
závějemi do chýší
s nimi... Kriste Ježíši!¹⁸³

¹⁸³ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Poslední jamby*. Výbor uspoř. a přel. Václav DANĚK. Praha: Mladá fronta, 1971, s. 58-77.

Příloha F – Александр Александрович Блок: «Предчувствую Тебя...»

Предчувствую Тебя. Года проходят мимо –
Всё в облике одном предчувствую Тебя.

Весь горизонт в огне – и ясен нестерпимо,
Но страшно мне: изменишь облик Ты,

И дерзкое возбудишь подозренье,
Сменив в конце привычные черты.

О, как паду – и горестно, и низко,
Не одолев смертельные мечты!

Как ясен горизонт! И лучезарность близко.
Но страшно мне: изменишь облик Ты.¹⁸⁴

¹⁸⁴ БЛОК, Александр Александрович. *Избранное: стихотворения и поэмы*. Сост. Вл. ОРЛОВ. Москва: Детская литература, 1978, с. 21.

Příloha G – A. A. Blok: “*Tuším Tě ...*” v překladu Jaroslava Teichmanna

Tuším Tě. Léta jdou a v minulosti se mění.
Vždy se mi zjevuješ s touž tváří, beze změn.

Jak obzor rozhořel se jasem k nesnesení !
Očekávám Tě mlčky, láskou roztoužen.

Jsi blízko. Mám však strach, že Tvoje tvář se změní.
A obzor hoří prudce jasným plamenem.

Ty navždy ve mně vzbudíš drzé podezření,
když změníš známé rysy v obličejí svém.

Jak klesnu žalostně a uboze a nízko,
že nezvítězil jsem nad smrtelnými sny !

Jak obzor jasný je ! A záře jak je blízko !
Že tvář svou změníš – z toho strach mám nesmírný.¹⁸⁵

¹⁸⁵ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 56.

Příloha H – A. A. Blok: “*Tuším Tě ...*” v překladu Václava Daňka

Tuším Tě. Míjejí nás roky kolem jdoucí.

A stále v jediné jen tváři tuším Tě.

V ohni je horizont – je k nesnesení žhoucí,

čekám Tě mlčky – v lásce, v tesknosti.

V ohni je horizont, už čas je na zjevení,

však hrozím se: svou tvář že změníš Ty

a odvážné probudíš podezření,

když proměníš se v přízrak nejistý.

Jak poklesnu – i truchlivě, i nízko,

nezdolav smrtelné ty zdejší sny!

Žhoucí je horizont! A zář je už tak blízko,

však hrozím se: svou tvář změníš Ty.¹⁸⁶

¹⁸⁶ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 13-14.

Príloha SN – Александр Александрович Блок: «Не ты ль в моих мечтах,...»

Не ты ль в моих мечтах, певучая, прошла
Над берегом Невы и за чертой столицы?
Не ты ли тайный страх сердечный совлекла
С отвагою мужей и с нежностью девицы?

Ты песнью без конца растаяла в снегах
И раннюю весну созвучно повторила.
Ты шла звездою мне, но шла в дневных лучах
И камни площадей и улиц освятила.

Тебя пою, о, да! Но просиял твой свет.
И вдруг исчез – в далекие туманы.
Я направляю взор в таинственные страны, –

Тебя не вижу я, и долго Бога нет.
Но верю, ты взойдешь, и вспыхнет сумрак алый,
Смыкая тайный круг, в движеньи запоздалый.¹⁸⁷

¹⁸⁷ БЛОК, Александр А. «Не ты ль в моих мечтах, певучая, ...». In: <https://ilibrary.ru> [online]. © [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1950/p.1/index.html>.

Příloha I – A. A. Blok: “*Což nebylas to Ty ...*” v překladu Jaroslava Teichmanna

Což nebylas to ty, jež při zpěvu v mých snech
jsi prošla nad městem a nad širokou Něvou
a překonala strach, jenž do srdce ti leh,
a tak mužnou odvahou a milou dívčí něhou?

Roztály bílé sněhy zvuky písní tvých,
z nichž každá novým oslavením jara byla.
Ty, hvězdo, přišlas ve slunečních paprscích
a náměstí a ulice jsi ozářila.

Jen tebe opěvují! Tvoji záře pruh
zasvítil zářivě, však zmizel v šedé dáli.
Mé oči k zemím tajemným se zadívaly –

a nikde nevidím tě. Zjeví se mi bůh?
Věřím, že vzejdeš zase a rudý soumrak vzplane
a semkne tajemný kruh, jenž se zvolna stáhne.¹⁸⁸

¹⁸⁸ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Z díla*. Přel. Jaroslav TEICHMANN. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955, s. 59.

Příloha J – A. A. Blok: “Což nebylas to Ty ...“ v překladu Václava Daňka

Což nebylas to Ty, kdo se zpěvem v mých snách
procházel předměstím i nad nábřežím Něvy?
Což neodhodilas svůj tajuplný strach
s odvahou hrdinů a plná dívčí něhy?

Ty s písni bez konce roztálas na sněhu,
do jara mladého jsi vložila svůj výraz.
Ty hvězdou bylas mi, však v jitřním zábřehu
kameny uliček i rynků ozářilas.

O tobě zpívám! Ač zhasla zář Tvých duh,
v mlhavých dálkách rozplynula se mi.
Už obracím svůj zrak do tajuplných zemí

a když Tě nevidím, pak nikde není bůh.
Leč věřím, zjevíš se a rudý přisvit vzplane
a tajuplný kruh se sevře odevzdaně.¹⁸⁹

¹⁸⁹ BLOK, Aleksandr Aleksandrovič. *Verše o krásné dámě*. Vybral a přel. Václav DANĚK. Praha: Odeon, 1980, s. 17-18.